

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

**Πως ο κοινωνικός χώρος διαμορφώνει το φθινό και χαμηλού
κύρους εργατικό δυναμικό**

Η περίπτωση του οικισμού του στρατοπέδου «Καποτά»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ρομπάκης Πέτρος

Τριμελής εξεταστική επιτροπή
Ι. Ψημμένος, Καθηγητής, Επιβλέπων
Δ. Παπαδοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ιωάννης Κουζής Καθηγητής

Αθήνα Ιανουάριος 2017

Copyright © Ρομπάκης Πέτρος, 2015.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

*«Στους κατοίκους του οικισμού
του στρατοπέδου «Καποτά...»*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η ολοκλήρωση της εργασίας αυτής δεν θα ήταν δυνατή αν σε όλο αυτό το διάστημα της φοιτητικής μου πορείας δεν είχα την αμέριστη συμπαράσταση και καθοδήγηση ανθρώπων, οι οποίοι με αγκάλιασαν με την εμπιστοσύνη τους και μου δώσαν τα ερεθίσματα αλλά και τη παρότρυνση να συνεχίσω τις σπουδές και τη μελέτη των κοινωνικών επιστημών ειδικότερα.

Οι πρώτοι λοιπόν στους οποίους είμαι ευγνώμων και οφείλω να ευχαριστήσω, είναι η οικογένεια μου, από την οποία εξέλαβα βοήθεια σε οποιοδήποτε επίπεδο και αν τους ζητήθηκε μέσα σε μια ιδιαίτερα δυσμενή οικονομική συγκυρία.

Έπειτα θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον καθηγητή μου Ιορδάνη Ψημμένο, για τη πολύτιμη βοήθειά του αλλά και την αμέριστη συμβολή του στον εμπλουτισμό του θεωρητικού πλαισίου της έρευνας.

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τους φίλους και συνάδελφους Νίκο, Γιώργο, Ορέστη, Δανάη και Βασιλική που με την συμπαράσταση και τις παρατηρήσεις τους στάθηκαν εξίσου σημαντικοί στην ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης.

Τέλος, ένα θερμό ευχαριστώ στους κατοίκους της φτωχογειτονιάς «Καποτά» ανεξαιρέτως, που είχαν όλη την διάθεση, την υπομονή και την ειλικρίνεια να μας μιλήσουν για τις πιο δυσάρεστες πλευρές της ζωής τους, όποτε αυτό τους ζητήθηκε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Πως ο χώρος διαμορφώνει και αναπαράγει το φθηνό και χαμηλού κύρους εργατικό δυναμικό	11
1.1 Μαρξισμός.....	11
1.1.1 Ένγκελς: «Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία»	11
1.1.2 Νεομαρξιστικές προσεγγίσεις του χώρου (Η παραγωγή του χώρου)	18
1.2 Βεμπεριανή Σχολή	25
1.2.1 Ο Νέγρος της Φιλαδέλφεια - «Philadelphia Negro» DuBois (1899)	29
1.2.2 J.Rex - Φυλή, Κοινότητα και Σύγκρουση.....	32
1.3 Σχολή του Σικάγο	35
1.4 Η Θεωρία του Sutherland περί διαφορικών συναναστροφών	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο κοινωνικός αποκλεισμός των μειονοτήτων στις πόλεις.....	42
2.1 Η κατανομή των μειονοτήτων στους χώρους της πόλης.....	42
2.2 Ο περιφρακτικός χώρος της εργασίας και η δυστοπία της μετανεωτερικότητας .	45
2.3 Άτυπη εργασία	47
2.4 Ο περιφρακτικός χώρος διαμονής των μειονοτήτων	48
2.5 Η Κοινωνική πόλωση ως παράγοντας κοινωνικο-χωρικής ανισότητας.....	51
2.6 Ο δημόσιος λόγος και η «γκετολογία» των Μέσων Ενημέρωσης.....	51
2.7 Από «Παλιννοστούντες πρόσφυγες» - «Ρωσοπόντιοι»	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Μεθοδολογία της έρευνας.....	58
3.1 Η περίπτωση του οικισμού του στρατοπέδου «Καποτά».....	58
3.2 Ο Σχεδιασμός της Έρευνας.....	60
3.3 Επιλογή πληθυσμού της έρευνας.....	62
3.4 Επιλογή ποιοτικής μεθοδολογίας και συμμετοχική παρατήρηση	62
3.5 Η δομή των συνεντεύξεων.....	64
3.6 Υποθέσεις εργασίας	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ανάλυση έρευνας πεδίου	65
4.1 Υλικές υποδομές	65
4.2 Εργασία – Οικονομική κρίση	67
4.3 Συνθήκες Διαβίωσης.....	72
4.4 Ανανοηματοδοτήσεις του χώρου	75
4.5 Στιγματισμός.....	77

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	80
ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	86
ΠΗΓΕΣ.....	86
Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις.....	86
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	87
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	91
Μαρτυρία	91
Αποκόμματα του τύπου σχετικά με τον οικισμό και στιγματισμός των μειονοτήτων	93
Φωτογραφικό Υλικό – Χάρτες	95
Οδηγός Συνέντευξης.....	101
ABSTRACT.....	104

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αστικά γκέτο, φτωχογειτονιές, καταυλισμοί Ρομά, εργατικές κατοικίες, αποτέλεσαν και αποτελούν διαχρονικά αντικείμενο της δημόσιας κριτικής για επαγγέλματα και δραστηριότητες που σχετίζονται με τις άτυπες μορφές εργασίας και την παραβατικότητα. Ωστόσο ο κοινωνικός χώρος των πόλεων έχει μακρά ιστορία στην αναπαραγωγή του «φθηνού» και χαμηλού κύρους εργατικού δυναμικού που αναλάμβανε διαχρονικά να φέρει εις πέρας τις ανάλογες «βρώμικες δουλειές» ώστε να επιβιώσει. Η τρέχουσα έρευνα επικεντρώνεται στην ανάλυση της έννοιας του κοινωνικού χώρου, που μέσω των σύνθετων διαδικασιών του κοινωνικού αποκλεισμού, διαμορφώνει και αναπαράγει το «φθηνό» και χαμηλού κύρους εργατικό δυναμικό που κατοικεί στις φτωχογειτονιές των σύγχρονων και όχι μόνο πόλεων. Η μελέτη αυτή θα εξετάσει ορισμένα ζητήματα γύρω από την κατανομή του πληθυσμού που κατοικεί στις φτωχογειτονιές των πόλεων. Επίσης θα μελετηθεί το πως ο περιφρακτικός χώρος της εργασίας και της διαμονής του πληθυσμού αυτού, τον εξωθούν σε χαμηλού κύρους επαγγέλματα τα οποία με τη σειρά τους προκαλούν βασικές αποστερήσεις από υλικά και πνευματικά αγαθά αποτελώντας πολλές φορές εμπόδιο για τη κοινωνική αλλά και βιολογική του αναπαραγωγή.

Λέξεις κλειδιά: κοινωνικός χώρος, χαμηλού κύρους εργατικό δυναμικό, κοινωνικός αποκλεισμός, κατανομή του πληθυσμού, περιφρακτικότητα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Διατύπωση προβληματισμού

Δεν θα μπορούσαμε ποτέ να φανταστούμε μια πραγματική από τις υπάρχουσες μεγαλουπόλεις χωρίς μια φτωχογειτονιά, τις κακόφημες συνοικίες της και τα βρώμικα σοκάκια, τα ετοιμόρροπα σπίτια, τους ρακένδυτους να πουλάνε την πραμάτεια τους ή να ψάχνουν για τροφή στα σκουπίδια, χωρίς πορνεία, ναρκωτικά και παραβατικότητα. Μάλιστα μιας και μιλήσαμε για τις πραγματικές πόλεις, δεν είναι μόνο αυτές στις οποίες βλέπει κανείς όλα τα παραπάνω. Ο Ridley Scott, στη ταινία του Blade Runner μας παρουσιάζει μια δυστοπική εικόνα του μέλλοντος όπου ορισμένες απομονωμένες κοινότητες υπερίπτανται της γης ή βρίσκονται σε άλλους πλανήτες, ενώ ο υπόλοιπος πληθυσμός ζει εν μέσω αθλιότητας σε μεγαλουπόλεις που θυμίζουν τις ιστορίες του Καρόλου Ντίκενς στο «Η Ιστορία δύο πόλεων» (1859). Ο Ντίκενς παρουσιάζει στο μυθιστόρημα του –εν μέσω της Γαλλικής Επανάστασης- αντίθετα δύο πόλεις, το Λονδίνο και το Παρίσι. Το Λονδίνο ευημερούσε, ενώ αντίθετα στο Παρίσι η πείνα και η φτώχεια ήταν παντού, στα σπίτια, στους δρόμους και στα πρόσωπα όλων των ανθρώπων. Η καταπίεση και η τρομοκρατία που ασκούσε η αριστοκρατία είχε λυγίσει το λαό ο οποίος με τη σειρά του βίωνε την αθλιότητα σε όλο της το φάσμα.

Πόσο λοιπόν απέχει από τη πραγματικότητα κάτι αντίστοιχο; Οι βυθισμένες στη φτώχεια πόλεις ανήκουν στα μυθιστορήματα και σε σενάρια επιστημονικής φαντασίας ή μήπως αποτελούν μια ολοένα και καθολικότερη πραγματικότητα στην εξέλιξη του αστικού χώρου; Το αστικό περιβάλλον, είναι ένας άνισα κατανεμημένος χώρος (Savage & Warde, 2005), μέσα στον οποίο λαμβάνουν δράση πολύπλοκες κοινωνικές διαδικασίες που με τη σειρά τους επηρεάζουν το κοινωνικό σύνολο σε καθοριστικά πεδία της ζωής του όπως η εργασία και η οικογένεια αλλά και γενικότερα οτιδήποτε θα μπορούσε να ενταχθεί εντός του όρου που είδε πρώτα ο Βέμπερ (1922) ως «ευκαιρίες ζωής» (life chances). Δεδομένου ότι η κοινωνική ανισότητα εκφράζεται χωρικά (Savage & Warde, 2005), θα επιχειρήσουμε στη τρέχουσα έρευνα να συνάγουμε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με τους «απόκληρους» των μεγαλουπόλεων που κατοικούν στις φτωχογειτονιές, τους καταυλισμούς και τα γκέτο και το κατά πόσο ο περιφρακτικός χώρος μέσα στον οποίο διαμένουν, εργάζονται, αλλά και κοινωνικοποιούνται, έχει άμεση συνάρτηση με την εργασία με την οποία πρόκειται να καταπιαστούν.

Για την ακρίβεια σε αυτή τη μελέτη επιθυμούμε να δούμε: α) τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται και αναπαράγεται το φθηνό εργατικό δυναμικό μέσα στις φτωχογειτονίες των πόλεων και β) με ποιους τρόπους η αστική δομή των σύγχρονων πόλεων συμβάλλει στη ρευστοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων μιας μερίδας του πληθυσμού που αντιμετωπίζεται ως «περιθώριο» και στη συνέχεια εξωθείται στην άσκηση άτυπων μορφών εργασίας. Σε αυτή την έρευνα δεν υπάρχει καμία πρόθεση να κατατάξουμε την φτωχογειτονιά του στρατοπέδου «Καποτά» ανάμεσα στις περιπτώσεις «γκέτο», αναγνωρίζοντας τη βαρύτητα του όρου αυτού, αλλά θα επιχειρηθεί-στο πλαίσιο των δυνατοτήτων που μας δίνει αυτή η μελέτη- να γίνει γνωστό το τι συνεπάγεται η χρήση ανάλογων χαρακτηρισμών για ορισμένες ομάδες της κοινωνίας. Ένας ακόμη λόγος που δεν κατονομάζουμε τη συγκεκριμένη περιοχή ως «γκέτο», είναι γιατί αυτός ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί καταχρηστικά και πολλές φορές με πολιτικές σκοπιμότητες από τους κρατικούς θεσμούς και υπηρεσίες, αλλά έχει ακόμη διαχυθεί και στην κοινωνία μέσω του δημόσιου λόγου που αναπαράγεται κυρίως από τα ΜΜΕ. Έτσι, δίνοντας έμφαση αποκλειστικά στην επικινδυνότητα αυτή καθ' αυτή του όρου «γκέτο», υποβαθμίζονται οι πραγματικοί παράγοντες που έχουν συντελέσει στη δημιουργία παραβατικών συμπεριφορών του πληθυσμού που διαμένει εκεί όπως επίσης και της ενασχόλησης των κατοίκων με άτυπες μορφές εργασίας γενικότερα. Αυτή είναι και η αιτία που θα μας απασχολήσει στην παρούσα μελέτη ο δημόσιος λόγος, ως μέθοδος δηλαδή στιγματισμού αλλά και κοινωνικής περιθωριοποίησης των «ξένων» ανθρώπων ως προς τον γηγενή πληθυσμό (Lavoinne, 2004; Cohen, 1972).

Η όλη προβληματική γύρω από την οποία κινείται η παρούσα μελέτη πραγματεύεται ότι το εργατικό δυναμικό χαμηλού κύρους, μέσα από τις διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού που περνάει κατά την παραμονή του στο κοινωνικό χώρο της φτωχογειτονιάς ή του γκέτο, λαμβάνει μέρος στην διαδικασία ετοιμασίας του εαυτού του σε ένα ευέλικτο και χαμηλού κύρους εργάτη με υποτυπώδη ή ανύπαρκτα δικαιώματα ο οποίος χάριν επιβίωσης και παράλληλα εξαιτίας του στιγματισμού του ίδιου, καταφεύγει σε οποιουδήποτε τύπου χαμηλού κύρους εργασία η οποία μπορεί να παίρνει και τη μορφή παροχής υπηρεσιών στις ανώτερες κοινωνικές τάξεις (π.χ. βιομηχανία του σεξ). Αυτού του τύπου τις εργασίες που εν συντομία μπορούμε να χαρακτηρίσουμε και ως άτυπες.

Η ανάλυση του διαχωρισμού των πόλεων μας λέει πολλά σχετικά με τη φύση της κοινωνικής ανισότητας. Εξάλλου όπως είπε ο Φουκώ: *«δεν νοείται καμία μορφή εξουσίας*

έξω από τη χωρική κατανομή της» (1982: 65). Συνεχίζει ο ίδιος λέγοντας ότι οι πολλαπλές και πολυεπίπεδες εκφράσεις της ανισότητας (ταξική, έμφυλη) οργανώνουν τον έλεγχο των υποκειμένων και των ομάδων μέσα από μια συστηματική άρθρωση των χώρων και των χρόνων της καθημερινότητας παγιώνοντας έτσι νοηματικά καθεστώτα. Σε αυτόν τον συγκερασμό χωρικότητας και χρονικότητας μέσα από τα καθημερινά κοινωνικά δρώμενα εντοπίζεται και η παραγωγή και αναπαραγωγή της εξουσίας. Στην «αδιάφορη», «συλλογική» και ασυνείδητη επαναληπτικότητα των χωροχρονικών συσχετίσεων η εξουσία φυσικοποιείται. Αν και οι κριτικές στην άποψη αυτή του Φουκώ διατείνονται πως η παραπάνω λειτουργία δεν εστιάζεται στον χώρο πέραν του πλαισίου της φυλακής και του ασύλου, εμείς θα λάβουμε τη προαναφερθείσα συλλογιστική του σοβαρά υπόψιν στην ανάλυσή μας. Ο Ανρί Λεφέβρ αντιλαμβάνεται τον χώρο ως ένα «κοινωνικό προϊόν» όπως επίσης και αναφέρει γι' αυτόν ότι η παραγωγή του είναι ζήτημα ζωής και θανάτου (Lefebvre, 2001: 479), ενώ ο Castells (1976:33), τονίζει πως αν και η εκτεταμένη οργάνωση της πόλης ξεκίνησε ως ένα αποτέλεσμα των αναγκών των κατοίκων της, κατά τη διαδικασία του σχηματισμού της επιβάλλεται σαν ένα βάνουσο εξωτερικό γεγονός και τους διαμορφώνει με τη σειρά της, ανάλογα με τις προθέσεις και τα συμφέροντα που εκδηλώνει.

Η παρούσα εργασία περιέχει συνολικά τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, παρατίθενται οι θεωρητικές προσεγγίσεις πάνω στο ζήτημα του κοινωνικού χώρου και της εργασίας κάνοντας μια αναφορά σε τρεις κοινωνιολογικές σχολές: τον Μαρξισμό, τη Βεμπεριανή Σχολή, και τη Σχολή του Σικάγο. Κάθε μία από τις προαναφερθείσες κοινωνιολογικές σχολές θα μας προσφέρει ξεχωριστά εργαλεία στην κατανόηση του κοινωνικού χώρου και των διαδικασιών που λαμβάνουν δράση σε αυτόν έτσι ώστε να παράγει και να αναπαράγει το φθινό και χαμηλού κύρους εργατικό δυναμικό. Αρχίζοντας λοιπόν, στο 1.1 και το έργο του Ένγκελς «Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία» καταδεικνύεται μέσω των περιγραφών του Γερμανού φιλοσόφου, η ιστορικότητα του κοινωνικού χώρου σχετικά με τις υποβαθμισμένες εργατικές συνδικίες της Αγγλίας και τις συνθήκες ζωής των πρώιμων βιομηχανικών εργατών. Αμέσως μετά στο 1.1.2 εξετάζουμε το έργο των νεομαρξιστών φιλοσόφων εστιάζοντας το ενδιαφέρον μας στις κριτικές προσεγγίσεις του χώρου και της παραγωγής του, και δίνοντας βαρύτητα στο έργο του Lefebvre . Στη συνέχεια, στο 1.2 παρατίθενται δύο σπουδαίες μελέτες συγγραφέων που επηρεάστηκαν από τις ιδέες του Μαξ Βέμπερ. Ο Du Bois σε πρώτο

πλάνο με το έργο του «Ο Νέγρος της Φιλαδέλφεια» και ο John Rex με το «Race, Community and Conflict» μας καθιστούν διαυγείς έννοιες χρήσιμες και απαραίτητες σχετικά με το αντικείμενο της παρούσας μελέτης. «Κοινωνικό κύρος», «εθνικός διαχωρισμός εργασίας στα πρότυπα των καστών» και η «εναλλακτική χρήση» των χώρων με την έννοια της ανανοηματοδότησης της χρήσης τους, είναι μερικά από αυτά που πρόκειται να εξετάσουμε. Στο 1.3 διερευνάται η θεωρητική προσέγγιση της Σχολής του Σικάγο, όπου ήρθε ως απάντηση στο social disorder που προκάλεσε η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση στις ΗΠΑ κατά τον 20^ο αιώνα και έθεσε ως σκοπό να πετύχει το order (ευταξία) χρησιμοποιώντας παράλληλα την προσέγγιση του οικολογικού συστήματος ως θεωρητικό εργαλείο. Στο 1.3.2 και ως συνέχεια της Σχολής του Σικάγο μελετάται η Θεωρία του Sutherland περί διαφορικών συναναστροφών με την οποία θα μας γίνει κατανοητή η έννοια της «ετικέτας» καθώς και της μάθησης της εγκληματικής συμπεριφοράς η οποία δύναται να μαθαίνεται και όχι να προϋπάρχει εκ φύσεως στο άτομο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, η ανάλυσή μας αναπτύσσεται πάνω σε συγκεκριμένους άξονες που αφορούν τον κοινωνικό αποκλεισμό των μειονοτήτων στις φτωχογειτονιές και τα γκέτο των πόλεων, εξετάζοντας την κατανομή τους (2.1), την περιφρακτικότητα της εργασίας (2.2) αλλά και διαμονής (2.4) τους. Σε αυτό το κεφάλαιο εστιάζουμε πάνω σε πιο ειδικά θεωρητικά ζητήματα και την ανάλυσή τους, όπως είναι αυτό της άτυπης εργασίας, καθώς επίσης και άλλα θεωρητικά εργαλεία που θα τεθούν έτσι ώστε να συμπληρωθεί το φάσμα γνώσεων που απαιτείται για να διερευνήσουμε ικανοποιητικά την προβληματική που θέτει η συγκεκριμένη μελέτη.

Το Τρίτο κεφάλαιο περιέχει τη Μεθοδολογία που χρησιμοποιήσαμε ώστε να συλλέξουμε τα ευρήματά μας, ενώ το Τέταρτο κεφάλαιο περιέχει την ανάλυση της έρευνας πεδίου και τα συμπεράσματά που εξήχθησαν από αυτή.

Στο Παράρτημα πρόκειται να παρατεθεί οπτικό υλικό (χάρτες, φωτογραφίες) της έρευνας πεδίου που πρόκειται να βοηθήσουν τον αναγνώστη στην διαμόρφωση μιας πιο ολοκληρωμένης άποψης σχετικά με τη προβληματική που μελετάμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Πως ο χώρος διαμορφώνει και αναπαράγει το φθηνό και χαμηλού κύρους εργατικό δυναμικό

Τα γκέτο (slums) και οι φτωχογειτονιές αποτελούν ένα πεδίο έρευνας της αστικής κοινωνιολογίας και δεν μπορούν να εξετασθούν σε διαφορετικό περιβάλλον πέρα από αυτό των μεγάλων πόλεων. «Η σύγχρονη πόλη ως «φυσικό» περιβάλλον ανάπτυξης του καπιταλιστικού συστήματος στηρίζεται και υποστηρίζει τις κοινωνικές ανισότητες μέσα από χωρικούς διαχωρισμούς (π.χ. συνοικίες, τύποι στέγασης) και μέσα από εθνοφυλετικά, κατά φύλο και οικονομικά πρότυπα και στερεότυπα» (Ψημμένος, 2005:12). Η μαρξιστική θεωρία με κύριους εκφραστές τον Καρλ Μαρξ και τον Φρίντριχ Ένγκελς αλλά και μετέπειτα πολλούς άλλους νεομαρξιστές θεωρητικούς όπως οι Lefebvre, Castells, Harvey και Massey που αναμφίβολα επηρεάστηκαν από τα έργα των πρώτων, μας προσφέρει μια ιδιαίτερα τεκμηριωμένη και ολοκληρωμένη θεωρία για τη σημασία του χώρου στην αναπαραγωγή του φθηνού και χαμηλού κύρους εργατικού δυναμικού. Άξιο προσοχής είναι ότι στα συγγραφικά έργα που συναντάμε ακόμα και κατά τα εμβρυακά στάδια της καπιταλιστικής παραγωγής, όπως το ακόλουθο του Ένγκελς, μας δίνονται λεπτομερείς περιγραφές για τις συνθήκες ζωής, εργασίας και στέγασης που είχαν οι εργάτες στις φτωχογειτονιές. Ο Μαρξισμός είναι ένα θεωρητικό ρεύμα το οποίο σαφώς και έχει ισχυρό πολιτικό υπόβαθρο, αντιλαμβανόμενο την κοινωνία ως ένα πεδίο διαρκούς πάλης των τάξεων, ανάμεσα στην αστική τάξη που κατέχει τα μέσα παραγωγής και την εργατική τάξη αντίστοιχα, που δουλεύει αλλοτριωμένη και εκμεταλλευόμενη για να τις αποσπά την υπεραξία και να κερδοφορεί η πρώτη. Η πάλη των τάξεων δεν θα πρέπει να αγνοείται ακόμα και για την ανάλυση του κοινωνικού χώρου αφού και ο ίδιος αποτελεί προϊόν της συνεχούς σύγκρουσης ανάμεσα στο κεφάλαιο και το προλεταριάτο.

1.1 Μαρξισμός

1.1.1 Ένγκελς: «Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία»

«Κάθε μεγάλη πόλη έχει μία ή περισσότερες "κακές συνοικίες"- όπου συγκεντρώνεται η εργατική τάξη. Ασφαλώς είναι συνηθισμένο η φτώχεια να μένει σε σοκάκια κρυμμένα δίπλα στα παλάτια των πλουσίων, όμως, γενικά, της έχουν προσδιορίσει μια απομονωμένη περιοχή, όπου κρυμμένη απ' τα μάτια των πιο ευτυχισμένων τάξεων δεν έχει παρά να τα βγάλει, καλά- κακά, πέρα μόνη της»

(Engels, 2012:70). Περί το 1840 Ο Ένγκελς γράφει ένα εκτενές πόνημα σχετικά με την κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία γενικότερα αλλά και πιο συγκεκριμένα παραθέτει πολλά στοιχεία για διαφορετικές αγγλικές πόλεις όπου και άνθισε η βιομηχανία. Επικεντρώνει τη προσοχή του στην εξέταση όχι απλά των φτωχών αλλά του συνόλου αυτού που ονομάζει ως «προλεταριάτο» (Hobsbawm, 1969). Ακόμη δίνεται έμφαση στην αναζήτηση των κοινωνικών συνεπειών της βιομηχανοποίησης που για πρώτη φορά θέτει την Μαρξιστική θεωρία σε εφαρμογή και ανάλυση.

Ο Ένγκελς λοιπόν, αναδεικνύει στο έργο του ότι η βιομηχανοποίηση της μικρής παραγωγής ουσιαστικά δημιούργησε τις δύο αντιφατικές τάξεις εργατών – βιομηχάνων και αφού οι μικροβιοτέχνες, οι μάστορες και οι χειροτέχνες δεν μπορούσαν να συναγωνιστούν τους μεγάλο-βιομήχανους, έτσι προλεταριοποιήθηκαν (Engels, 2012). Αυτή η μεγάλη ανισότητα που προέκυψε, αποτέλεσε εμπόδιο για την κοινωνική κινητικότητα και ουσιαστικά καταδίκασε οποιονδήποτε γεννιέται προλετάριος να πεθαίνει ως προλετάριος. Αυτό βέβαια αφορούσε το βιομηχανικό προλεταριάτο με το οποίο και ασχολήθηκε ο Ένγκελς στο έργο του.

Αναγνωρίζοντας ως κυρίαρχο τον χώρο της πόλης για την ανάπτυξη του καπιταλισμού, μέσα στον οποίο υφίσταται η πάλη των τάξεων και η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, ο Γερμανός φιλόσοφος βλέπει αυτούς που δεν κατέχουν μέσα ύπαρξης ή παραγωγής, να είναι αναγκασμένοι να μοχθούν για ένα ισχνό μεροκάματο είτε να πεθάνουν από την πείνα αν είναι άνεργοι. Το μόνο σίγουρο είναι ότι το προλεταριάτο ζει με ανασφάλεια μέσα σε ένα αβέβαιο εργασιακά και όχι μόνο - μέλλον (Hobsbawm, 1969).

Ο φιλόσοφος ανάγει στο έργο του, ως σημαντικότερο παράγοντα εξαθλίωσης για την εργατική τάξη, αυτόν της στέγασης και αναφέρει χαρακτηριστικά: «Στο Λονδίνο πενήντα χιλιάδες άτομα ξυπνάν κάθε πρωί χωρίς να ξέρουν που θ' ακουμπήσουν τον κεφάλι τους την επόμενη νύχτα». «Οι πιο ευτυχισμένοι - όπως αναφέρει- μένουν σε υπνωτήρια (lodging house) όπου και εκεί κυριαρχεί η στενότητα του χώρου και οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης. Διαφορετικά αυτό που απομένει ως λύση για ύπνο είναι ο δρόμος και φυσικά μόνο όπου τους επιτρέπεται από την αστυνομία και τους ιδιοκτήτες» (Engels, 2012: 76).

Η επιλογή της κατοικίας για τον εργάτη της Αγγλίας του 1840 δεν ήταν μια ελεύθερη επιλογή, αλλά μια αναγκαστική και προδιαγεγραμμένη πορεία μέσα σ' έναν ταξικά διαμορφωμένο αστικό χώρο. Οι Ιρλανδοί εργάτες καθώς και οι αντίστοιχοι Άγγλοι

παρασύρθηκαν από την ύπαιθρο στις πόλεις για επιβίωση αφού η συγκέντρωση της βιομηχανίας και η ανάγκη εργατικών χεριών ήταν επιτακτική για τη βιομηχανική ανάπτυξη. Με τον όρο «συγκεντροποίηση» (Engels, 2012), εννοούμε τη διαδικασία που συνεπάγεται της βιομηχανικής ανάπτυξης και μπορεί να εντοπιστεί στο πλαίσιο της πόλης, η οποία μας καταδεικνύει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις επιπτώσεις που έχει η βιομηχανική ανάπτυξη και το εμπόριο σε βάρος των προλετάρων ενώ παράλληλα έχει και χωρικές προεκτάσεις. Έτσι λοιπόν, οι ανώτερες τάξεις είχαν τα μέσα και την εξουσία να επιλέξουν για τις κατοικίες τους τις λιγότερο δυνατόν μολυσμένες ζώνες, μακριά από τα εργοστάσια και τις καμινάδες τους, ενώ τα πιο φτωχά και εργατικά στρώματα ρίχτηκαν από τις πρώτες σε μικρές επιφάνειες, σε βρώμικα και υγρά σπίτια και τοποθετήθηκαν σε ζώνες που δεν ευνοούσαν την υψηλή πυκνότητα σπιτιών και πληθυσμού. Η αστική τάξη του Μάντσεστερ για παράδειγμα, φυσικά δεν κατοικούσε στο βόρειο και ανατολικό τμήμα της πόλης, καθώς λόγω του ανέμου συσσωρευόταν εκεί όλος ο καπνός των εργοστασίων τον οποίο και φυσικά ανέπνεαν τα εργατικά στρώματα.

Η "υποκριτική" διάταξη των οικοδομήσεων στις μεγάλες αρτηρίες των πόλεων κάνουν με αρκετή δυσκολία φανερό το πού βρίσκονται οι εργατικές συνοικίες. Αλλά με λεπτομερή παρατήρηση ο Ένγκελς διακρίνει διαχωρισμό στους χώρους τους οποίους χρησιμοποιεί η εργατική τάξη και τους χώρους που χρησιμοποιεί η αστική τάξη. *«Πραγματικά δεν μπορούμε να κάνουμε παρατήρηση σ' όλους τους είλωτες της σημερινής κοινωνίας, αν οι κατοικίες τους δεν είναι καθαρότερες από τα χοιροστάσια που συναντάμε εδώ κι εκεί ανάμεσά τους»*, αναφέρει για την παλιά πόλη του Μάντσεστερ ο Ένγκελς (2012:106). Τέτοιες ήταν οι πόλεις στην καρδιά της Αγγλίας και το κέντρο της βιομηχανικής επανάστασης.

Χαρακτηριστικό της στέγασης των εργατικών τάξεων στην Αγγλία και κατά κύριο λόγο των Ιρλανδών μεταναστών δεύτερης γενιάς, αποτελεί η άναρχη πολεοδόμηση ή υπεράριθμη κατοίκηση των σπιτιών από τους εργάτες και τις οικογένειές τους. Οι ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης εντός του σπιτιού και εντός της φτωχογειτονιάς, η ανεπάρκεια εξασφάλισης των βασικών μέσων προς επιβίωση και η συνύπαρξη κάθε λογής φτωχού, με κακοπληρωμένους εργάτες, κλέφτες, θύματα πορνείας και επιτηδείους να ζουν στρυμωγμένοι μέσα στις συνοικίες ήταν μερικές από τις δυσκολίες με τις οποίες οι εργατικές τάξεις ερχόντουσαν αντιμέτωποι. Η πλειονότητα των εργατικών οικογενειών κατοικούσε σε ένα μόνο δωμάτιο (Engels, 2012). Τα σπίτια στην πλειονότητά τους ήταν πολυώροφα και κατοικημένα από το υπόγειο μέχρι και τη στέγη,

ενώ η βρώμα ήταν κυρίαρχη λόγω των λιμναζόντων νερών, των χωμάτινων δρόμων και των απορριμμάτων που σχηματίζουν στοίβες σε κάθε μέρος των φτωχογειτονιών. Παρεμβάσεις στα θέματα της υγιεινής και δόμησης γίνονταν μόνο στην περίπτωση που υπήρχε φόβος για επιδημίες και την εξάπλωσή τους όπως στην περίπτωση της χολέρας. *«Αυτός ο πληθυσμός βρίσκεται πραγματικά στο τελευταίο σκαλοπάτι της ανθρωπότητας»* όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο συγγραφέας (Engels, 2012:117).

Οι Ιρλανδοί εργάτες ήταν αυτοί που ζούσαν κάτω από τις δυσμενέστερες συνθήκες ως επί το πλείστον. Ωστόσο ήταν κάτι παραπάνω από απαραίτητοι για την ανάπτυξη της βιομηχανίας στην Αγγλία. Αναλάμβαναν τις φθηνές και χαμηλού κύρους εργασίες αφού για να διατελέσουν μια διαφορετική εργασία στο εργοστάσιο που θα απαιτούσε εξειδίκευση και μαθητία, θα έπρεπε να αποβάλλουν τα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά και να γίνουν πρώτα και αντικειμενικά Άγγλοι. Στις χειρωνακτικές εργασίες, οι Ιρλανδοί, θεωρούνταν ισάξιοι με τους Άγγλους και ο ρόλος που μοιραία διετέλεσαν ήταν να υποβιάσουν τα μεροκάματα αφού χάριν της επιβίωσης ήταν έτοιμοι να κάνουν οποιοδήποτε επάγγελμα. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Ένγκελς το να μένουν πολλά άτομα μαζί σε έναν μόνο χώρο, αποτελούσε μέρος της κουλτούρας των Ιρλανδών. *«Στην πατρίδα του, στην καλύβα του από αχυροπηλό, ένα δωμάτιο μόνο χρησίμευε για όλες τις οικιακές χρήσεις»* (Engels, 2012:160). Οι Ιρλανδοί εργάτες, αποστερημένοι από βασικές ανάγκες, κατέφευγαν στον αλκοολισμό που ήταν η μοναδική τους ευχαρίστηση. Ήταν η μοναδική διέξοδος που τους είχε αφεθεί από την κοινωνία ή οποία έσπευδε να τους χαρακτηρίσει ως μέθυσους χωρίς βέβαια να επιχειρεί οτιδήποτε που θα μπορούσε να βελτιώσει την κατάστασή τους. Ωστόσο το Ιρλανδικό μεταναστευτικό ρεύμα, μεταφέροντας την κουλτούρα του και συνυπάρχοντας με την αγγλική εργατική τάξη, έκανε πιο ευδιάκριτο το διαχωρισμό της εργατικής με την αστική τάξη αφού η δεύτερη φάνηκε να μην έχει κανένα κοινό χαρακτηριστικό με την πρώτη.

Ο Ένγκελς μας μεταφέρει αυτή την αποκαρδιωτική εικόνα των συνθηκών της εργατικής τάξης κατά τα έτη 1843-1844 αποδεικνύοντας μετά από μετρήσεις και στοιχεία πάσης φύσεως το πώς οι «απόκληροι της κοινωνίας» αναγκάζονταν να ζουν σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας και αποστέρησης βασικών αγαθών για τη βιολογική τους αναπαραγωγή καθώς επίσης και να ζουν σε έναν περιφρακτικό χώρο μέσα στον οποίο οι προοπτικές ανεργία- παραβατικότητα - θάνατος είναι έννοιες τόσο κοντινές.

Κάτι σημαντικό ως προς την κατανόηση για την έκταση του φαινομένου που πραγματεύεται στο έργο του ο Ένγκελς έχει να κάνει με το ότι υπό αυτές τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης για να νιώσει κάποιος άνθρωπος ως σπίτι του μια από αυτές τις γειτονιές, θα πρέπει να αποδεχθεί και πολιτισμικά την έκπτωση από την προηγούμενη του κατάσταση. Ο Ένγκελς (2012) βέβαια πιστεύει πως για να αποδεχτεί τις συνθήκες διαβίωσής του ο άνθρωπος χάνει οτιδήποτε ανθρώπινο έχει μέσα του. Έτσι, οι μοναδικές ευχαριστίσεις της ζωής που απομένουν για τους εργάτες είναι η σεξουαλική ευχαρίστηση και αυτή του ποτού. Ωστόσο η εξάντληση της φυσικής και ηθικής τους δύναμης τους οδηγεί στις χειρότερες υπερβολές και καταχρήσεις. Η ανάγκη για συντροφιά με φίλους που έχει ο εργάτης μπορεί να καλυφθεί μόνο στο πανδοχείο καθώς η λειτουργικότητα του σπιτιού του δεν καλύπτει τίποτα παραπάνω πέρα από τον καθημερινό του ύπνο. Έτσι η ροπή προς το ποτό και τον αλκοολισμό γίνονται μια φυσική και ηθική ανάγκη κοινωνικοποίησής του ανάμεσα σε ανθρώπους που μοιράζονται τις ίδιες δυσκολίες (Engels, 2012).

Σύμφωνα με τον Ένγκελς, η ανηθικότητα και η παραβατικότητα των φτωχότερων στρωμάτων εξηγείται από την ίδια τους τη φτώχεια. Δίχως να έχουν κίνητρα ή προοπτικές βελτίωσης στις ζωές τους, δεν υπολογίζουν ούτε την «ιερότητα» της ιδιοκτησίας ούτε τους έχοντες ιδιοκτησία, ούτε τις ποινές που προβλέπονται από τον νόμο. Χαρακτηριστικά αναφέρει: *«Το χρήμα είναι ο θεός αυτού του κόσμου. Ο αστός παίρνει από τον προλετάριο το χρήμα του, και έτσι πρακτικά τον μετατρέπει σε άθεο»* (Engels, 2012:64). Το μέγεθος της αθλιότητας του ίδιου του εργάτη τον περιορίζει ουσιαστικά σε δύο επιλογές. Η πρώτη είναι να αργοπεθάνει από την πείνα και η δεύτερη είναι να πάρει το γρηγορότερο δυνατό αυτό που έχει ανάγκη για να ζήσει, συνεπώς να κλέψει. *«Υπάρχει ένας βαθμός αθλιότητας, ένας τρόπος που το αμάρτημα διαθέτει για να επιβάλλεται, στα οποία η αρετή σπάνια κατορθώνει ν' αντισταθεί, και η νεολαία σχεδόν ποτέ. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, η πρόοδος του ελαττώματος είναι σχεδόν βέβαιη και συχνά τόσο γρήγορη, όσο η πρόοδος ενός μεταδοτικού νοσήματος»* (Engels, 2012:60).

Για τον Ένγκελς και τη χρονική συγκυρία κατά την οποία πραγματοποιείται η μελέτη του, υπεύθυνη για την κατάσταση των πόλεων και την καταδίκη των εργατών στη φτώχεια αλλά και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης τους μέσα στις φτωχογειτονιές και τις παραγκουπόλεις, είναι η βιομηχανία. Αυτή βάσισε την ανάπτυξή της στην εκμετάλλευση της αθλιότητας των εργατών και την υποδούλωση τους. Δίχως αυτούς ωστόσο δεν θα μπορούσε να υφίσταται. Ο εργάτης νοείται και πάλι μετά τις δουλοπαροικίες ως

αντικείμενο – πράγμα, ο οποίος βρίσκεται αντιμέτωπος καθημερινά με την εξαθλίωση και την αποστέρηση σε είδη πρώτης ανάγκης. Η ευνοϊκότερη κατάσταση διαβίωσης για τους εργάτες είναι σχεδόν υποφερτή με κάποια πολύ βασικά αγαθά όπως η στέγαση και το φαγητό, και η χειρότερη περιλαμβάνει την έλλειψη στέγης και τον θάνατο εξαιτίας της πείνας. Ο μέσος όρος των εργατών όμως προσιδιάζει στη χειρότερη κατάσταση διαβίωσης παρά την πιο αισιόδοξη που προαναφέραμε.

Για τον Ένγκελς, ο τρόπος ζωής του εργάτη είναι άμεσα συνδεδεμένος με τις συνθήκες ζωής κάτω από τις οποίες καλείται να ζήσει. Είτε λοιπόν προσπαθεί να διατηρήσει στην επιφάνεια την ανθρώπινή του ύπαρξη και να επαναστατήσει εναντίων της αστικής τάξης, είτε εγκαταλείπεται στην τύχη του και βουλιάζει στην αθλιότητα προσπαθώντας να επωφεληθεί από ευνοϊκές περιπτώσεις (Engels, 2012:192). Επίσης παρατηρεί ότι το προλεταριάτο απέναντι στην καταπίεση και αθλιότητα που καλείται να βιώσει, αντιδρά με αποθαρρυντικές συμπεριφορές, όπως ο αλκοολισμός και η εγκληματικότητα που συνιστούν και αυτά «προϊόν» του κεφαλαιοκρατικού καθεστώτος και δεν δικαιολογούνται μόνο από την αδυναμία ή την έλλειψη ενεργητικότητας των ατόμων (Hobsbawm, 1969).

Ο Ένγκελς αναγνωρίζει τις μεγάλες πόλεις ως εστίες του εργατικού κινήματος και ως πεδίο όξυνσης ενός προβλήματος. Η εξατομίκευση αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης πόλης και της κοινωνίας ευρύτερα. Η αποσύνθεση της ανθρωπότητας σε μονάδες εκφράζεται με εξαιρετική αναισχυντία και οδηγεί τελικά σε έναν ανοιχτό πόλεμο όπου όλοι είναι αντιμέτωποι με όλους, ο ισχυρός ποδοπατάει τον αδύναμο και όταν οι κεφαλαιούχοι οικειοποιούνται τα πάντα, στους φτωχούς δεν απομένει κάτι παραπάνω πέρα από τη ζωή τους και μόνο (Engels, 2012). Ο φιλόσοφος θέτει συνεχώς το δίπολο επανάσταση – εξαθλίωση και θεωρεί ως διέξοδο για την ευτυχία και την απελευθέρωσή τους την επανάσταση της εργατικής τάξης ενάντια στα συμφέροντα της αστικής τάξης. *«Ο εργάτης δεν μπορεί να διασώσει την ιδιότητα του ανθρώπου παρά μόνο με το μίσος και την εξέγερση κατά της αστικής τάξης»* (Engels, 2012:332).

Κάτι πολύ χρήσιμο που αναφέρει επίσης ο Ένγκελς είναι σχετικά με το εφεδρικό εργατικό δυναμικό το οποίο και είναι πολυπληθές στις μεγάλες πόλεις. Σε καιρούς κρίσης λοιπόν, αυτός ο «περισσευόμενος πληθυσμός» με δυσκολία καταφέρνει να φυτοζωεί ζητιανεύοντας, κλέβοντας και κάνοντας γενικότερα οποιαδήποτε χαμηλού κύρους εργασία ώστε να επιβιώσει. Ο συναγωνισμός μεταξύ των εργατών για επιβίωση

δημιουργεί ένα περίσσειμα πληθυσμού (αγροτικοί μετανάστες, ξένοι) το οποίο λειτουργεί έτσι ώστε να υποβιβάζει το γενικό επίπεδο των μισθών. Είναι αυτό που ο Μαρξ θα ονομάσει αργότερα ως «εφεδρικό στρατό» (Hobsbawm, 1969).

Οι εργάτες ως επί το πλείστον ήταν αμόρφωτοι και αναλφάβητοι, αφού δημόσια παιδεία δεν υπήρχε γι' αυτούς. Μάλιστα πολλές φορές δεν γνώριζαν να γράψουν ούτε το όνομά τους. Η ηθική διαπαιδαγώγηση των εργατών πραγματοποιούνταν κυρίως από θρησκευτικούς φορείς όπως η Αγγλικανική εκκλησία που ίδρυσε τα εθνικά σχολεία (national schools). Με αυτόν τον τρόπο και μέσω της φιλανθρωπίας, ξεκίνησε ένας θρησκευτικός συναγωνισμός μεταξύ των αιρέσεων για το ποιος θα συγκεντρώσει μεγαλύτερο αριθμό πιστών (Hobsbawm, 1969).

Όσον αφορά την οικογενειακή ζωή του εργάτη, είναι πολύ δύσκολη. Το σπίτι του λειτουργεί περισσότερο ως νυχτερινό καταφύγιο, κακοεπιλωμένο, υπερκατοικημένο και χωρίς θέρμανση, υγρό και βρώμικο, ενώ ο σύζυγος, η σύζυγος και τα μεγαλύτερα απ' τα παιδιά λείπουν για να εργάζονται όλη μέρα. Φυσικά δεν υπάρχει καμία δυνατότητα ιδιωτικότητας και προσωπικού χώρου και χρόνου μέσα στο σπίτι για κανένα μέλος της οικογένειας, ενώ σε πολλές περιπτώσεις συνέβη να κοιμούνται ολόκληρες οικογένειες στρυμωγμένες σ' ένα κρεβάτι. Η έλλειψη σε βασικά αγαθά όμως δεν σταματάει εκεί· η ανυπαρξία χώρων και συνθηκών υγιεινής, η παντός τύπου μόλυνσεις, η ανεπάρκεια σε είδη ρουχισμού αλλά και η έλλειψη βασικών επίπλων καθιστούσαν τη ζωή των οικογενειών πολύ σκληρή. Οι οικογενειακοί τσακωμοί λειτουργούσαν αποσχιστικά για την οικογένεια, ενώ ο αλκοολισμός δυσχέραινε ακόμα περισσότερο την ανάπτυξη των οικογενειακών σχέσεων (Engels, 2012).

Ο Ένγκελς αναφέρει ότι η αστική τάξη δεν δικαιούται να διαμαρτύρεται για τη σεξουαλική βαναυσότητα της εργατικής τάξης καθώς η πρώτη είναι υπεύθυνη για τις συνθήκες ζωής που έχουν επιβληθεί στη δεύτερη όπως επίσης γιατί συμμετέχει σε σημαντικό βαθμό στην εξάπλωση της πορνείας (Engels, 2012:207). Το ελάχιστο ενδιαφέρον της αστικής για την εργατική τάξη εκδηλώνεται μόνο μέσω του νόμου, ο οποίος και αποτελεί το προστατευτικό τοιχίο που υψώνεται μπροστά στις εργατικές τάξεις όταν αυτές πλησιάζουν τις αστικές με οποιονδήποτε τρόπο. Η αντιμετώπιση των εργατών είναι παρόμοια με εκείνη των ζώων και την επιβολή σε αυτά με το μαστίγιο. Η ηθική διαπαιδαγώγηση δεν προσφέρεται ποτέ στις εργατικές τάξεις· αντ' αυτού υπάρχει πλήθος καθημερινών υποκινήσεων για ανηθικότητα. Η ίδια η φτώχεια του προλετάριου

το καθιστά πολλές φορές ύποπτο για αδικήματα που μπορεί να μην έχει διαπράξει, ενώ παράλληλα του στερείται η δυνατότητα υπεράσπισης των δικαιωμάτων του, που μπορεί να υποσκάπτονται εξαιτίας της αυθαιρεσίας του νόμου και της εξουσίας (Ένγκελς, 2012:427).

Εξετάζοντας κάτι πέρα από τις συνθήκες διαβίωσης, βλέπουμε τον Ένγκελς να θεωρεί ως αρχή της εξέγερσης των εργατών ενάντια στην αστική τάξη, το έγκλημα και πιο συγκεκριμένα την κλοπή. Ωστόσο, αυτά τα κρίνει ως άγονες και αναποτελεσματικές μεθόδους αντίδρασης καθώς ενέχουν μέσα τους τον ατομικισμό και την προσωπική μόνο διαμαρτυρία που κανένα καλό δεν πρόκειται να αποφέρουν. Στη συνέχεια, η εξέγερση πήρε μαζικότερο χαρακτήρα και οι εργάτες επιτέθηκαν βίαια στις εργοστασιακές εγκαταστάσεις και τις μηχανές. Και αυτός ο τρόπος θεωρήθηκε αναποτελεσματικός από τον φιλόσοφο (Ένγκελς, 2012).

Ολοκληρώνοντας την αναφορά μας στο έργο του Ένγκελς παραθέτουμε ένα σχόλιο του Λένιν ως προς αυτό : *Ο Ένγκελς ήταν ο πρώτος που είπε ότι το προλεταριάτο δεν είναι μια τάξη που υποφέρει, μα ακριβώς ότι η οικονομική κατάσταση που του έχει δημιουργηθεί το σπρώχνει ακατανίκητα προς τα εμπρός και το σπρώχνει να παλέψει για την τελική του απελευθέρωση* (Hobsbawm, 1969:14).

1.1.2 Νεομαρξιστικές προσεγγίσεις του χώρου (Η παραγωγή του χώρου)

«Ο καπιταλισμός κατόρθωσε να αμβλύνει (αν όχι να αναιρέσει) τις εσωτερικές του αντιφάσεις... Δεν μπορούμε να υπολογίσουμε με ποιο κόστος, αλλά ξέρουμε με ποιον τρόπο: καταλαμβάνοντας χώρο, παράγοντας χώρο» (Lefebvre, 1976: 21).

Ο αστικός χώρος και η παραγωγή του έχει αποτελέσει αλλά και αποτελεί ένα δυναμικά εξελισσόμενο πεδίο ενδιαφέροντος των κοινωνικών επιστημών του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα καθώς ο ρόλος του στη διαμόρφωση και έκφραση των κοινωνικών ανισοτήτων είναι καθοριστικός. Μια σειρά κριτικών προσεγγίσεων και θεωριών που έχουν ασκηθεί στην αστική κοινωνιολογία κατά κύριο λόγο από νεομαρξιστές μελετητές όπως ο Castells (1977,1989), ο Harvey (1990, 1982,1978), ο Lefebvre (1976,1991,1989) και η Massey (2005), έχουν διευρύνει το γνωστικό μας βάθος γύρω από το φαινόμενο «πόλη» και έχουν

εμπλουτίσει τις θεωρίες που μας βοηθούν στην ανάλυση των πολύπλοκων διαδικασιών που συντελούνται μέσα στον χώρο της. Με λίγα λόγια, η αστική κοινωνιολογία, εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο ο «χώρος» και οι χωρικές διατάξεις επηρεάζουν την κοινωνική ζωή (Savage & Warde, 2005:65).

Πιο συγκεκριμένα ο Manuel Castells, νεομαρξιστής κοινωνιολόγος, στο *The Urban Question* (1977), καταδίκασε τις παλαιότερες παραδόσεις της αστικής κοινωνιολογίας και επιχείρησε να την αναδομήσει σε διαφορετική κατεύθυνση από τη μέχρι τότε ανάλυση γύρω από το ζήτημα του αστικού χώρου. Επιχείρησε λοιπόν να συμπεριλάβει στην ανάλυσή του τις αντιθέσεις των καπιταλιστικών κοινωνιών τονίζοντας το ρόλο των τάξεων ως ιστορικών φορέων και αναδεικνύοντας λειτουργίες της πόλης που η παλαιότερη μαρξιστική διανόηση είτε είχε αμελήσει, είτε είχε ασχοληθεί υποτυπωδώς. Βλέπει τις πόλεις ως «κέντρα συλλογικής κατανάλωσης» (Castells, 1983), εννοώντας τις μορφές υπηρεσιών που παρέχονται συλλογικά, συνήθως από το κράτος και παράλληλα τις αντιλαμβάνεται ως τους τόπους αναπαραγωγής του εργατικού δυναμικού. Επίσης ο Castells διαχωρίζει τον αστικό χώρο σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τα ανώτερα στρώματα και στη δεύτερη περιέχονται τοπικά δίκτυα εθνοτικού κυρίως χαρακτήρα που βασίζονται στην ταυτότητά τους ως προς την υπεράσπιση των συμφερόντων τους και την ίδια τους την ύπαρξη (Castells, 1989: 228).

Παράλληλα, ο Lefebvre βλέπει αρχικά την πόλη της βιομηχανικής εποχής – του πρώιμου καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής - να διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από την εργασία στο εργοστάσιο, τον βιομηχανικό τρόπο ζωής και κατανάλωσης, το εμπόριο, το χρηματοοικονομικό σύστημα, και τις άλλες αστικές λειτουργίες που αναπτύσσονται με την βιομηχανική επανάσταση (Lefebvre, 1976; Engels, 2012). Ωστόσο, οι σύγχρονες πόλεις διαφέρουν ριζικά από τις πόλεις του παρελθόντος, καθώς το νέο τους γνώρισμα είναι η «γραφειοκρατική κοινωνία της κατευθυνόμενης κατανάλωσης»,

Η πόλη στον εκρηκτικό της μετασχηματισμό από την βιομηχανική κοινωνία εξέπεσε από έργο συλλογικό σε εμπόρευμα. Η ποσοτικοποίηση του αστικού χώρου αντιστοιχεί σε μια επικράτηση της ανταλλακτικής αξίας σε βάρος της αξίας χρήσης του χώρου και της πόλης. Η πόλη γίνεται τόπος κατανάλωσης αλλά και πεδίο κατανάλωσης του τόπου (Lefebvre, 1991). Όμως αυτή η διαδικασία, εντοπισμένη ιστορικά με προσοχή από τον Lefebvre, έχει όπως και η κοινωνία που της αντιστοιχεί, ισχυρές αντιφάσεις.

Συνεχίζοντας να συμπορεύεται με την ανάλυση που χαρακτηρίζει την μαρξιστική συλλογιστική, ο Lefebvre αρνείται να δει την πόλη και την κοινωνία ως συνεκτικά συστήματα στα οποία η μεταβολή έρχεται απ' έξω. Στο εσωτερικό τους, εξαιτίας των αντιφάσεων που διαπερνούν τόσο την κοινωνία όσο και την πόλη (την κοινωνία πόλη αν ακολουθήσουμε την ορολογία του Lefebvre), αναδύονται εκείνες οι δυνατότητες που προσδιορίζουν τη μεταβολή, τη ρήξη και την ασυνέχεια, τον ριζικό μετασχηματισμό. Χώρος ταυτόχρονα ομοιογενής και εξαρθρωμένος είναι ο χώρος της σύγχρονης πόλης, χώρος τον οποίο συνέχει η «καπιταλιστική κεντρικότητα» (η οργάνωση των κέντρων εμπορίου αλλά και των χώρων λήψης των αποφάσεων) αλλά και διασκορπίζει η γενικευμένη εμπορευματοποίηση και οι κοινωνικοί διαχωρισμοί, όπως αποτυπώνονται στο σώμα της πόλης (Lefebvre, 1991). Κέντρο και περιφέρεια της πόλης, κεντρικότητα και διάχυση των χωρικών σχέσεων, οχυρωμένα εμπορικά κέντρα και προάστια δορυφόροι ή παραγκουπόλεις και φτωχογειτονιές, συνιστούν την πόλωση του αστικού ως πόλωση καταστατική, πόλωση που γεννούν οι δυνάμεις του «νεο-καπιταλισμού».

Όπως λοιπόν αντιλαμβανόμαστε, ο χώρος για τον Lefebvre δεν είναι ένα «κενό δοχείο» στο οποίο έρχονται να εγκατασταθούν δραστηριότητες, κοινωνικές σχέσεις και πρακτικές, όπως υποστηρίζεται από τη φιλοσοφία, από την πρακτική των πολεοδόμων και μέρους των κοινωνικών επιστημόνων. Εντούτοις, ο χώρος καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις δραστηριότητες, τις κοινωνικές σχέσεις και τις πρακτικές, μέσα από προηγούμενες φάσεις ανάπτυξης του και συνάμα αποτελεί και μέρος τους. Η παραγωγή του χώρου δεν είναι λοιπόν μια «αθώα» παραγωγή. Εμπεριέχει πολλαπλές στρατηγικές και πολιτικές πρωταρχικής σημασίας. Γι' αυτό, ο χώρος δεν συνιστά απλά ένα αντικείμενο ανάμεσα στα άλλα, όμως ούτε και ένα προϊόν ανάμεσα σε άλλα προϊόντα. Έχει λοιπόν την ιδιότητα να ενσωματώνει τα αντικείμενα που παράγονται και περικλείει τις σχέσεις τους στη συνύπαρξη και τη συγχρονικότητά τους και είναι το αποτέλεσμα μιας ακολουθίας και ενός συνόλου ενεργειών. Με αυτά ως δεδομένο, διαπιστώνουμε πως η σημασία του χώρου δεν μπορεί να υποβαθμιστεί στη θέση του απλού αντικειμένου.

Ο Lefebvre μιλώντας για τη κοινωνική παραγωγή του χώρου, προτείνει ότι αυτή πραγματοποιείται μέσω τριών διαφορετικών αλλά αλληλοεπηρεαζόμενων διαδικασιών: α. τις «χωρικές πρακτικές» (ο υλικός ή λειτουργικός χώρος), β. τις «αναπαραστάσεις του χώρου» (ο χώρος ως κωδικοποιημένη γλώσσα) και γ. τους «χώρους αναπαραστάσεως» (ο

άμεσα βιωμένος χώρος). Αυτή η τριμερής διαλεκτική¹(dialectique de triplicate), όπως την ονομάζει, αποτελεί προσέγγιση μιας κοινωνικής θεωρίας του χώρου, όπου η κάθε μία πλευρά σχετίζεται με τις άλλες δύο, συνυπάρχουν και όλες μαζί συναποτελούν το χώρο. Μελετώντας τον αστικό χώρο, ο Lefebvire τον αναγνωρίζει ως ένα κοινωνικό προϊόν, το οποίο οργανώνει την κοινωνική ζωή σε πολλαπλά επίπεδα κυριαρχίας και υποτέλειας και πιο συγκεκριμένα σε «κέντρα» και «περιφέρειες». Η χρήση του όρου «περιφέρεια», διακατέχει ιδιαίτερη σημασία στο έργο του. Η πρώτη ερμηνεία του όρου «περιφέρεια» αναφέρεται στον διαχωρισμό των αναπτυσσόμενων χωρών από τα δυτικά καπιταλιστικά κράτη. Ωστόσο, η έννοια της περιφέρειας μπορεί να αναφέρεται στις περιφέρειες των πόλεων: τους κατοίκους των περιφερειακών συνοικιών, τα προάστια, τις παραγκουπόλεις, τις πόλεις δορυφόρους, χώρους που εκφράζουν την «απολίθωση», τη «στερεοποίηση των ξεχωριστών μονάδων» της κοινωνικής ζωής (Lefebvire, 1991), αλλά και τις περιφέρειες που «βρίσκονται καμιά φορά πολύ κοντά στο κέντρο» και που «μας παρέχουν πρόσβαση για να φτάσουμε στο κέντρο» (Lefebvire, 1991).

Από μια άλλη οπτική, η «περιφέρεια» αναφέρεται στο διεθνές προλεταριάτο, που το ξεχωρίζει από την εργατική τάξη, δηλαδή εκείνες τις ομάδες που έχουν αποκλειστεί από τα μέσα παραγωγής και δεν είναι δυνατόν να ενταχθούν σε αυτή. Η έννοια «περιφέρειες» χρησιμοποιείται ακόμα για να μιλήσει για τις κοινωνικές περιφέρειες που δεν βρίσκονται πάντα μακριά από το κέντρο: τους νέους, τις γυναίκες, τους ομοφυλόφιλους, τους απόκληρους, τους “τρελούς”, τους τοξικομανείς, τους ξένους εργάτες (Lefebvire, 1976), αλλά και τους αμφισβητίες που βρίσκονται μέσα στους κόλπους των κρατικών μηχανισμών.

Ο Λεφέβρ παρατήρησε ότι όποιος αγοράζει χώρο, αγοράζει παράλληλα και μια συγκεκριμένη χρήση του χρόνου, βασισμένη στις αποστάσεις από άλλους χώρους: την

¹ Ας δούμε αναλυτικότερα τι περιλαμβάνει η τριμερής αυτή διαλεκτική:

α) τις χωρικές πρακτικές και τον υλικό χώρο, τις συνηθισμένες χωρικές συμπεριφορές που μπορεί κανείς να αντιληφθεί, με όλες τους τις αντιφάσεις. Εδώ εξετάζονται οι φυσικές και υλικές ροές, μετακινήσεις και συσχετίσεις στο χώρο, η πραγματικότητα της πόλης και οι ρουτίνες της δουλειάς, τηςσχόλης, της ιδιωτικής ζωής –όλα όσα εξασφαλίζουν την παραγωγή και την κοινωνική αναπαραγωγή.

β) τις αναπαραστάσεις του χώρου, αντιλήψεις του χώρου που συγκροτούν τις ιδέες μας για το τι είναι δυνατό. Εδώ η αναφορά είναι στο χώρο των επιστημόνων, των πολεοδόμων, των τεχνοκρατών κ.ο.κ. – όλων εκείνων που ορίζουν τι είναι χώρος (τα σημεία, τις σημασίες και τους κώδικες που επιτρέπουν να καταλάβουμε τις κοινωνικές πρακτικές).

γ) τους χώρους αναπαράστασης και το λόγο για το χώρο, χώρους που παράγονται από το σώμα στις καθημερινές πρακτικές. Οι χώροι αναπαράστασης παραπέμπουν στον βιωμένο χώρο, μέσω αναπαραστάσεων και συμβόλων ο χώρος των κατοίκων και των χρηστών, αλλά και στον χώρο κάποιων καλλιτεχνών και φιλοσόφων, που φαντάζονται νέες σημασίες ή δυνατότητες χωρο-κοινωνικών πρακτικών.

απόσταση από τα σπίτια τους χώρους εργασίας ή αναψυχής ή τους χώρους κατανάλωσης. Αυτές οι αποστάσεις κάνουν κάποιους χώρους πιο επιθυμητούς από κάποιους άλλους, διαφοροποιούν τη γαιοπρόσοδο, εισάγουν έννοιες κεντρικότητας και περιθωριοποίησης (Lefebvre, 2007: 211-12), όπως επίσης και διαμορφώνουν πολύ διαφορετικές και κοινωνικά άνισες καθημερινότητες στην πόλη.

Σχετικά με το ζήτημα των κοινωνικών τάξεων ο Lefebvre υποστηρίζει ότι έχουν υποστεί σημαντικές αλλαγές και ότι έχουν αναδυθεί νέες κοινωνικές ομάδες (π.χ. μεσαίες κοινωνικές τάξεις, που διευθύνουν χωρίς ιδιοκτησία τα μέσα παραγωγής, αυξανόμενες περιφερειακές ομάδες κ.α.), για τις οποίες οι παραδοσιακού τύπου αναλύσεις που βασίζονται στην αντίθεση κεφαλαίου και εργασίας δεν αρκούν για να τις επεξεργαστούμε. Γι' αυτό το λόγο, η αναπαραγωγή των κοινωνικών σχέσεων δεν μπορεί να εντοπίζεται αποκλειστικά στον τόπο εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να αναζητηθεί σε έναν πολύ σύνθετο χώρο, ο οποίος στον ανεπτυγμένο καπιταλισμό δεν είναι άλλος από τον αστικό, τον οποίο ο Lefebvre θεωρεί ως ένα κοινωνικά παραγόμενο σύστημα, μια «δεύτερη φύση» που τοποθετείται πάνω στη φυσική τοπογραφία (Lefebvre, 1976).

Εξετάζοντας ένα από τα σημαντικότερα έργα του, «Δικαίωμα στην Πόλη» (1967), ο Lefebvre φαίνεται να αντιπαρέρχεται και να αμφισβητεί το Κράτος Πρόνοιας και ιδιαίτερα τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνεται ένα βασικό στοιχείο του: το «δικαίωμα όλων των κατοίκων στην κατοικία», με την εντατική παραγωγή μεγάλων συγκροτημάτων στην περιφέρεια των πόλεων. Ο τρόπος αυτός, σε συνδυασμό και με τις διακρίσεις της ταξικής κοινωνίας, οδήγησε στην ανάπτυξη των περιφερειών των πόλεων, που αποτελεί ένα από τα πιο δυσεπίλυτα προβλήματα στην Ευρώπη και παγκοσμίως. Με μια δεύτερη ανάγνωση, το “δικαίωμα στην πόλη” προτρέπει στη διεκδίκηση του χώρου της πόλης ως δημόσιου χώρου ζωής, ως τόπου πραγμάτωσης μιας ανανεωμένης αστικότητας, χωρίς τους αποκλεισμούς της καπιταλιστικής κοινωνίας και τους χώρους και χρόνους αλλοτρίωσης που αυτή παράγει. Ο Lefebvre θα μπορούσε να θεωρηθεί προπομπός μιας ριζικής κοινωνικής αλλαγής σχετικά με την προβληματική της αστικότητας, που αργότερα (1980) ανέκυψε ως κυρίαρχο ζήτημα στη συζήτηση για την πόλη (Βαΐου 2000, Βαΐου, Χατζημιχάλης 2012).

Το έργο της νεομαρξιστικής διανόησης σχετικά με τον αστικό χώρο δεν συναντάται αποκλειστικά στις μελέτες του Λεφέβρ και του Castells, αλλά φαίνεται ότι και άλλοι

επιστήμονες διαφόρων κοινωνικών επιστημών έχουν διεξάγει μελέτες και έχουν με τη σειρά τους συμβάλλει στον εμπλουτισμό των θεωριών σχετικά με τον αστικό χώρο.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 70, οι νεομαρξιστές γεωγράφοι άρχισαν να εξετάζουν περισσότερο προσεκτικά την κατασκευή της γεωγραφίας του καπιταλισμού και τη θέση της εργασίας μέσα σε αυτή τη διαδικασία. Για παράδειγμα, η Βρετανίδα γεωγράφος Doreen Massey (2005) κάνοντας χρήση μιας γεωλογικής μεταφοράς, θεωρώντας δηλαδή ότι το οικονομικό τοπίο δημιουργείται από διάφορους γύρους επένδυσης κεφαλαίου, όπως περίπου δημιουργούνται τα ιζηματογενή πετρώματα από επάλληλα στρώματα, υποστήριξε ότι η καπιταλιστική συσσώρευση γεννά συγκεκριμένους χωρικούς καταμερισμούς εργασίας σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές, και ότι αυτοί καθορίζουν τη μορφή των μετέπειτα επενδύσεων. Έτσι, η Βόρεια Αγγλία βιομηχανοποιήθηκε κατά τον 19ο αιώνα και αποβιομηχανοποιήθηκε στις αρχές της μεταπολεμικής περιόδου. Οι εκτεταμένες εφεδρείες άνεργων εργατών που δημιούργησε αυτή η αποβιομηχανοποίηση αποτέλεσαν αργότερα πόλο έλξης για μεταγενέστερους επενδυτές, οι οποίοι αναζητούσαν τοποθεσίες για ελαφρά βιομηχανία κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70, επειδή η υψηλή ανεργία σήμαινε ότι δεν θα ήταν αναγκασμένοι να πληρώνουν τόσο μεγάλους μισθούς όσο αν η περιοχή είχε λιγότερους απελπισμένους ανθρώπους που έψαχναν για δουλειά. Όπως διαπίστωσε η Massey (2005): «Η γεωγραφία μιας κοινωνίας επιδρά στον τρόπο λειτουργίας της». Έτσι, ισχυρίστηκε (2005), «δεν ισχύει μόνο ότι το χωρικό κατασκευάζεται από την κοινωνία· αλλά το κοινωνικό κατασκευάζεται κι εκείνο από τον χώρο».

Ο David Harvey ένας νεομαρξιστής γεωγράφος (1982: 233), από τη πλευρά του είπε ότι το κεφάλαιο χρειάζεται μια ορισμένη «χωρική παγιοποίηση» επενδύσεων προκειμένου να εξασφαλίσει το ότι η συσσώρευση είναι δυνατή. Οι πρώτες ύλες και οι εργάτες πρέπει να είναι συγκεντρωμένοι σε συγκεκριμένες τοποθεσίες, γεγονός που οδηγεί στην κατασκευή διαφόρων στοιχείων υποδομής, όπως εργοστάσια, γραφεία, καταστήματα, αποθήκες, δρόμοι, σιδηρόδρομοι, συστήματα υδροδότησης και αποχέτευσης, σχολεία, νοσοκομεία, πάρκα, κινηματογράφοι, εστιατόρια σε συγκεκριμένα μέρη, ώστε να διασφαλιστεί και να υλοποιηθεί η υπεραξία. Ο Harvey (1978: 124) υποστήριξε ότι το κεφάλαιο είναι αυτό που αναπαριστά τον εαυτό του με τη μορφή ενός φυσικού τοπίου, δημιουργημένου κατά την ίδια του την εικόνα, διαμορφώνοντας ένα φυσικό τοπίο κατάλληλο για την κατάσταση, στην οποία το ίδιο

βρίσκεται σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Σχετικά με τη διαδικασία παραγωγής του αστικού χώρου και αστικοποίησης, ο Harvey ανέφερε ότι η συγκεκριμένη διαδικασία δεν αφορά απλώς «την κινητοποίηση, παραγωγή, εκτίμηση και απορρόφηση των οικονομικών πλεονασμάτων» (Harvey, 1989: 53), αλλά επίσης και τον τρόπο που η παραγωγή οργανώνει και ανασυνθέτει τη χωρική δομή και τις κοινωνικές σχέσεις. Όπως έχει ειπωθεί και από τον Μαρξ εξάλλου, η παραγωγή και η κατανάλωση δεν είναι ξεχωριστές στιγμές της ίδιας οικονομίας.

Ο καπιταλισμός λοιπόν, επιβίωσε από τη μία πλευρά χάρη στην παραγωγή του χώρου (Lefebvre, 1991) φιξάροντας και συμπιέζοντάς τον σε στιγμές κρίσης, απορρύθμισης και αποσύνθεσης (spatial fix) (Harvey, 1982), ενώ από την άλλη πλευρά η αστικοποίηση και η χωρική οργάνωση οφείλουν εξίσου τις πρόσφατες αλλαγές τους στην καταναλωτική κοινωνία, που παράγει συγκεκριμένους χωρικούς σχηματισμούς (Thrift, 1996).

Ορίζοντας τη διαλεκτική σχέση μεταξύ κοινωνίας και χώρου, η δουλειά των μαρξιστών γεωγράφων – David Harvey (1978) και Edward Soja (2000) – είναι κριτικής σημασίας στη διατύπωση ότι ο χώρος παράγεται κοινωνικά, αλλά και ότι ο χώρος είναι επίσης μια συνθήκη της κοινωνικής παραγωγής. Επίσης, ανθρωπολόγοι έχουν επιχειρηματολογήσει γύρω από το ότι ο χώρος παράγεται υλικά και πολιτισμικά, και ως εκ τούτου και η αρχιτεκτονική θεωρείται ως ένα από τα πολλά κοινωνικά κατασκευασμένα «αντικείμενα» (artifacts). Έτσι, όπως και ο υλικός πολιτισμός, ο χώρος δεν είναι δοσμένος από τη «φύση», φύσει υπάρχων, ή αδρανής, που αρκεί να τον μετρήσεις γεωμετρικά, αλλά ένα εσωτερικό (σύμφυτο) και μετασχηματιζόμενο κομμάτι της καθημερινής ζωής, στενά συνδεδεμένο με τις κοινωνικές και προσωπικές τελετουργίες και δραστηριότητες.

Αν και ο Savage δεν αποτέλεσε έναν νεομαρξιστή φιλόσοφο, ωστόσο ανέπτυξε ιδέες, οι οποίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν κοντινές των μαρξιστικών προσεγγίσεων. Ισχυρίζεται λοιπόν, ότι η κατάρρευση της βιομηχανίας σε πολλά βιομηχανικά κέντρα οδήγησε στη δημιουργία της βιομηχανίας των υπηρεσιών στις πόλεις, καθώς η άλλοτε βιομηχανική παραγωγή αναπτύχθηκε σε νέες επαρχιακές περιοχές. Έτσι, σταμάτησε να υφίσταται η στενή σύνδεση μεταξύ πόλεων και βιομηχανίας. Ωστόσο, η βιομηχανική αναδόμηση που μετέβαλλε τον αστικό χώρο άλλαξε και το περιεχόμενο των θέσεων εργασίας, καθιστώντας τες ανασφαλείς στον τομέα των υπηρεσιών και δημιουργώντας υπεράριθμο εργατικό δυναμικό. Παράλληλα μας προσφέρει μια διαφορετική οπτική

σχετικά με την κοινωνική ανισότητα υποστηρίζοντας ότι το προάστιο, το γκέτο και οι κλειστές περιοχές της μεσαίας τάξης είναι, μέσω του διαχωρισμού, εκφράσεις ανισότητας (Savage & Warde, 2005). Κάθε ένας από τους προαναφερόμενους χώρους φέρει ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά, τα οποία αναπαράγουν τις κοινωνικές ταυτότητες και ως ένα βαθμό αποτελούν την αιτία ανάπτυξης κοινωνικής αλληλεγγύης και προστασίας από εξωγενείς παράγοντες (Castells, 1983:138). Τέλος, ο Savage μας υπενθυμίζει ότι οι συνθήκες απασχόλησης είναι άμεσα συνυφασμένες με τις διαδικασίες κοινωνικού διαχωρισμού στη πόλη και λειτουργούν συνδυαστικά ώστε να αναπαράγουν διάφορες μορφές κοινωνικής ανισότητας (Savage & Warde, 2005:145).

Η ουσία του χώρου, αν και δεν σχολιάζεται αποκλειστικά από τους ακαδημαϊκούς και τους διανοητές, αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο μελέτης για όλες τις κοινωνικές επιστήμες ανεξαιρέτως. Μέσα σε αυτόν καθρεφτίζονται οι συνθήκες ζωής και τα χαρακτηριστικά που ισχύουν για κάθε κοινωνία (ιστορία, τρόποι οργάνωσης της κοινωνίας, εμπειρίες, θρησκεία, αξίες κ.α.). Σε κάθε τόπο και ιστορική στιγμή, οι άνθρωποι διαμορφώνουν ιδέες και αξίες σχετικά με την εργασία, το ρόλο της και τους κανόνες που τη διέπουν. Αυτό το σύστημα αξιών είναι σε θέση να διαμορφώνει απόψεις για την «εργατικότητα», την αξιολόγηση των επαγγελμάτων, για την τεμπελιά, την ανεργία, για τη φτώχεια και τον πλούτο, για τον φυλετικό καταμερισμό εργασίας, για την απλήρωτη εργασία, καθώς και τον ρόλο της αναπαραγωγής στο οικονομικό σύστημα. Οι αξίες αυτές μπορεί να επηρεάσουν τις κοινωνικές δομές σε ένα βαθμό, αλλά καθορίζονται επίσης από αυτές.

1.2 Βεμπεριανή Σχολή

Μια άλλη σχολή που έχει καταπιαστεί με μια σειρά από κοινωνιολογικά ζητήματα είναι η Βεμπεριανή Σχολή. Πλήθος ερευνητών βασίστηκαν και επηρεάστηκαν από το εκτενές κοινωνιολογικό έργο του Max Weber, το οποίο στην τρέχουσα έρευνα θα μας προσφέρει ορισμένες πολύ βασικές έννοιες για την κατανόηση του χώρου και των κοινωνικών λειτουργιών που συντελούνται μέσα σ' αυτόν με αποτέλεσμα να αναπαράγεται το φθινό και χαμηλού κύρους εργατικό δυναμικό. Τα δύο έργα που πρόκειται να παραθέσουμε είναι το «Philadelphia Negro» του W.E.B DuBois, μία από τις πιο αξιόλογες μελέτες του

19^{ου} αιώνα με περιεχόμενο τις συνθήκες ζωής ενός μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού, ενώ το δεύτερο έργο –που δρα αλληλοσυμπληρωματικά με το πρώτο για τη κατανόηση του προβλήματος - είναι αυτό του John Rex, «Race, Community and Conflict» που αφορά την περιοχή του Sparkbrook, προαστίου του Birmingham και πραγματεύεται το ζήτημα της στέγασης σε συνάρτηση με την εργασία και την οικογένεια.

Οι έννοιες που πρόκειται να μας απασχολήσουν στη Βεμπεριανή Σχολή είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το ερευνητικό κομμάτι της παρούσας εργασίας που δεν είναι άλλο πέρα από τη χωρική αναπαραγωγή του χαμηλού κύρους εργατικού δυναμικού. Έτσι, συναντάμε έννοιες όπως αυτή του Κύρους (status) (Weber, 1978:932), της Κοινωνικής Κλειστότητας (social closure), των Κλειστών Σχέσεων (closed relationships) (Weber, 1978:341), καθώς και τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας στα πρότυπα του συστήματος Καστών (caste system) (Weber, 1978:933). Η έννοια όμως που απασχόλησε περισσότερο απ' όλες τον Βέμπερ, αλλά που πρόκειται να απασχολήσει και εμάς, είναι κατά βάση, αυτή του Κύρους (status) και πώς αυτό δρα ώστε να παγιώνει την κοινωνική διαστρωμάτωση.

Έτσι, σύμφωνα με τον Weber, η παγίωση του status μιας κοινωνικής ομάδας είναι σε θέση να φυσικοποιεί και άρα να αναπαράγει τα πλεονεκτήματα ή τις ελλείψεις που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη ομάδα (Weber, 1978:935). Όπως μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε, οι «χαμηλού κύρους εργασίες» (low status jobs) που καλούνται να αναλάβουν οι κάτοικοι των φτωχογειτονιών και των γκέτο, είναι ένα φυσικό επόμενο του κοινωνικού τους κύρους που αντιστοιχεί σε πολύ χαμηλά επίπεδα κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Ωστόσο, το κοινωνικό κύρος δεν κατανέμει μόνο την κοινωνική δύναμη και εξουσία, άλλα έχει και την ιδιότητα να κατανέμει τον πληθυσμό στον χώρο που του αναλογεί με βάση τη θέση που κατέχει στην ιεραρχικά δομημένη πυραμίδα της κοινωνίας. Γι' αυτό, η μορφολογία και οι κοινωνικοί χώροι του αστικού περιβάλλοντος που δομούνται με κριτήρια κοινωνικού κύρους παρουσιάζουν ισχυρές αντιθέσεις ακόμα και ανάμεσα σε περιοχές που γεωγραφικά δεν απέχουν πολύ.

Ο Βέμπερ (1978) ανέφερε πως μπορούμε υπεραπλουστευμένα να θεωρήσουμε πως οι κοινωνικές τάξεις διαμορφώνονται σε συνάρτηση με την παραγωγή και κτήση αγαθών, ενώ οι ομάδες κοινωνικής θέσης ιεραρχούνται στην κοινωνία ανάλογα με την κατανάλωση αγαθών. Δίπλα στην αντικειμενική συνιστώσα της κοινωνικής ανισότητας που χρησιμοποιεί ο Weber για να κατατάξει τα άτομα σε «κοινωνικές τάξεις»,

χρησιμοποιεί και την υποκειμενική συνιστώσα βάσει της οποίας τοποθετούνται οι άνθρωποι ιεραρχικά στην κοινωνία με όρους κοινωνικού κύρους (social status).

Για να ορίσουμε την έννοια των Κλειστών Σχέσεων θα ήταν χρήσιμο να παραθέσουμε τον ορισμό του ίδιου του Βέμπερ: «Μια σχέση ονομάζεται κλειστή ως προς άλλους, εφ' όσον βάσει του υποκειμενικού νοήματος που έχει και των κανόνων που την διέπουν, η συμμετοχή ορισμένων ατόμων αποκλείεται, είναι περιορισμένη ή είναι ζήτημα τήρησης ορισμένων προϋποθέσεων» (Weber, 1978:43). Σύμφωνα με την αρχική θεώρηση του Weber, η κοινωνική κλειστότητα εκδηλώνεται σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες που καλύπτουν θέσεις τόσο στην εργασία όσο και σε άλλους τομείς της ζωής. Η συμμετοχή σε αυτές τις θέσεις επιτρέπουν μια –υπό ευμενείς όρους– ένταξη στο κοινωνικό σύνολο. Παράλληλα όμως οι κοινωνικές αυτές ομάδες, υψώνουν τείχη, τα οποία εμποδίζουν την πρόσβαση άλλων ομάδων στην κοινωνία (Weber, 1978:44).

Η κοινωνική κλειστότητα μπορεί να εξηγήσει σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό τον φυλετικό καταμερισμό εργασίας. Θα μπορούσε να ειπωθεί λοιπόν, ότι το ντόπιο εργατικό δυναμικό υψώνει τα «τείχη» του στους μετανάστες και τελικά δεν τους επιτρέπει να εισέλθουν σε κάποια αγορά εργασίας που θα τους αναβάθμιζε και θα τους βελτίωνε το κοινωνικό τους κύρος. Το αποτέλεσμα για τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς είναι η απουσία κοινωνικής κινητικότητας και ο εγκλωβισμός τους στις κατώτερες τάξεις, ενώ παράλληλα το τείχος που θα παρεμβάλλεται μεταξύ αυτών και του γηγενούς εργατικού δυναμικού θα χρησιμοποιείται έτσι ώστε να ωθεί τους μετανάστες σε χαμηλού κύρους εργασίες και επαγγέλματα, τα οποία φυσικά θα είναι αυτά που δεν θα δέχεται να ασκήσει το ντόπιο εργατικό δυναμικό. Στη περίπτωση των φτωχογειτονιών και των γκέτο για παράδειγμα, ενδεικτική βιβλιογραφία (1967, Tally's corner, Punishing the Poor, 2004) μας αποδεικνύει ότι οι χαμηλού κύρους εργασίες και κυρίως αυτές που είχαν σχέση με την παραβατικότητα ή την υποτέλεια (διακίνηση ναρκωτικών, βιομηχανία του σεξ, οικιακή εργασία), ήταν αυτές που αν και δεν ξεκινούσαν μέσα από τις συνοικίες, εν τέλει έβρισκαν εύφορο έδαφος σε αυτές λόγω της αθλιότητας των συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων. Και ακόμα κι αν το ντόπιο εργατικό δυναμικό δεν ήθελε να ασκήσει αυτές τις εργασίες, εντούτοις έκανε χρήση όλων των παραπάνω χαμηλού κύρους εργασιών και υπηρεσιών βυθίζοντας σε μεγαλύτερη αθλιότητα τα θύματα της εκμετάλλευσης.

Όσον αφορά τη κατανόηση του όρου «σύστημα των καστών» που χρησιμοποιεί ο Βέμπερ, είναι απαραίτητη η κατανόηση μιας επιπλέον έννοιας που εισήγαγε ο ίδιος, του εθνικού διαχωρισμού εργασίας (Ethnic Segregation). Διαχωρίζοντας τον καταμερισμό της εργασίας σε τεχνικό και κοινωνικό, αν ο τεχνικός καταμερισμός ανταποκρίνεται καθαρά σε τεχνικά χαρακτηριστικά μιας συγκεκριμένης εργασίας, ο κοινωνικός καταμερισμός εργασίας κατέχει μια ιδιαίτερη σημασία αφού δύναται να διαφοροποιεί της οικονομικές δραστηριότητες κατά οικονομικές ομάδες. Ωστόσο, ο κοινωνικός καταμερισμός εργασίας έχει επιπλέον την ιδιότητα, μέσω νομικών και όχι μόνο φραγμών, να αποκλείει κοινωνικές ομάδες από υλικά και πνευματικά αγαθά που μπορούν να απολαμβάνουν οι ομάδες ανώτερου κύρους (Weber, 1978). Ως εκ τούτου, και όπως παρατήρησε και ο Rex (1967), η συνύπαρξη του status με τον εθνικό καταμερισμό εργασίας δημιουργούν ένα οικονομικό σύστημα ανάλογο με αυτό των καστών της Ινδίας. Έτσι, υπάρχει το φαινόμενο ταύτισης εθνικών ομάδων ή μειονοτήτων με συγκεκριμένες εργασίες που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το κύρος τους σε θετικό ή αρνητικό, αλλά και λειτουργούν κατασκευάζοντας αυστηρά στερεότυπα ρόλων στην κοινωνία. Ένα κλασσικό παράδειγμα κατασκευής ρόλου είναι αυτό των Ρομά με τη συλλογή σιδήρου προς ανακύκλωση. Ως προς την κατανόηση της σύνθετης έννοιας που ονομάζουμε ανισότητα, το σύστημα των καστών μας προσφέρει μια χρήσιμη προσέγγιση αφού είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε πως η ανισότητα δεν έχει αποκλειστικά οικονομικό πρόσημο αλλά και την ιδιότητα να παγιώνει στάσεις και αντιλήψεις στην ίδια την αποκλεισμένη ομάδα. Πρόκειται για αντιλήψεις που αφορούν ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών σχέσεων, που προκύπτουν από την εργασία, και όπου η ανισότητα νομιμοποιείται και αναπαράγεται σε εθιμικό και αξιακό πλαίσιο (Rex, 1970).

Μέσα από τις έρευνες των Βεμπεριανών αναλυτών βλέπει κανείς ότι η κοινωνική κλειστότητα είναι και ο αποκλειστικός φορέας κοινωνικοποίησης των μεταναστευτικών ομάδων στη χώρα υποδοχής. Ωστόσο, έχει παράλληλα διττή λειτουργία καθώς από τη μία τους περιχαράκνει μέσα στο χώρο, ενώ από την άλλη λειτουργεί ως ένα δίκτυο προστασίας και αλληλεγγύης των ίδιων των μεταναστών που κατοικούν στις φτωχογειτονιές.

1.2.1 Ο Νέγρος της Φιλαδέλφεια - «Philadelphia Negro» DuBois (1899)

Ο λόγος που παραθέτουμε το έργο «Philadelphia Negro» του DuBois είναι πολύ συγκεκριμένος και δεν είναι άλλος από το γεγονός ότι σε αυτή τη σπουδαία μελέτη του, ο συγγραφέας δανειζόμενος βεμπεριανές έννοιες που εξετάσαμε παραπάνω, αναδεικνύει το πώς η εργασία, η στέγαση, και κυρίως η ιστορική επαφή των μαύρων με τη δουλεία καθώς και τα κατάλοιπα της σχέσης αυτής, διαμόρφωσαν μια σειρά από οικονομικές και κοινωνικές στέρσεις (Ξυπολυτάς, 2013: 68) που είχαν ως αντίκτυπο την αναπαραγωγή του φθηνού εργατικού δυναμικού.

Η έννοια που θα συναντήσουμε και πάλι εδώ, είναι αυτή της κοινωνικής κλειστότητας την οποία και θα χρησιμοποιήσει ο DuBois ώστε να καταδείξει τα απροσπέλαστα τείχη που θέτει η άσπρη κοινωνία της Philadelphia στον μαύρο πληθυσμό με αποτέλεσμα την υποεκπροσώπηση των μαύρων της Philadelphia σε υψηλού κύρους εργασίες. Η ιδιαιτερότητα της ανάλυσης του DuBois έγκειται στο ότι εξετάζει παράλληλα τους αντικειμενικούς αλλά και τους υποκειμενικούς δείκτες κοινωνικής κλειστότητας που αφορούν την εργασία (Ξυπολυτάς, 2013: 68). Σχετικά με τους αντικειμενικούς δείκτες, βλέπει κανείς στη μελέτη ότι από τους 6.610 μαύρους εργαζόμενους, 2.644 είναι υπηρέτες και υπηρέτριες και 2.111 είναι ανειδίκευτοι εργάτες (DuBois, 1899: 102). Οι υπόλοιποι εργάζονται στο μικροεμπόριο και άλλα επαγγέλματα προσωπικών υπηρεσιών. Βλέποντας άλλα επαγγέλματα, όπως αυτό του δασκάλου, του δικηγόρου και του γιατρού υπάρχει σαφής υποεκπροσώπηση και ακόμα και στις περιπτώσεις που κάποιος μαύρος ασκεί αυτά τα επαγγέλματα, πολλές φορές αρκείται σε βοηθητικό ρόλο και χωρίς πλήρη απασχόληση. Αυτό που προκύπτει πάντως είναι ο αδιαμφισβήτητος φυλετικός καταμερισμός της εργασίας. Έτσι, από τα στοιχεία που παρατίθενται στην έρευνα, προκύπτει ότι η επιλογή των επαγγελμάτων, δεν ήταν μια ελεύθερη επιλογή, αλλά μια επιλογή που αφορούσε προκαθορισμένα διαθέσιμα επαγγέλματα για τον μαύρο πληθυσμό αλλά και που βασιζόταν πάνω στην εθμική άσκηση επαγγελμάτων όπως για παράδειγμα το επάγγελμα του νεκροθάφτη, του υπηρέτη που για χρόνια αναλάμβαναν οι μαύροι. Χαρακτηριστικό είναι το υψηλό ποσοστό των γυναικών που απασχολείται στην οικιακή εργασία που αγγίζει το 88,5% (DuBois, 1899: 105). Οι τάξεις όπως διαφαίνεται για τον DuBois οριοθετούνται από την εργασία.

Όσον αφορά τους υποκειμενικούς παράγοντες, ο DuBois φανερώνει πως αν και οι επιλογές για τον μαύρο πληθυσμό ήταν περιορισμένες, εν τέλει αυτές του οι επιλογές διαμορφώνονταν μέσα από την εικόνα που είχε ο νέγρος της Φιλαδέλφεια για τον εαυτό του. Τα εκατοντάδες δηλαδή χρόνια υποταγής των μαύρων στους άσπρους της Αμερικής παγίωσαν και αξίες και αντιλήψεις των νέγρων όχι μόνο για το τι είναι οι άσπροι, αλλά κυρίως για το ποιοι είναι οι μαύροι (DuBois, 1899: 284-285). Ουσιαστικά, η υποτελής εικόνα του μαύρου εσωτερικεύεται από τον ίδιο, με αποτέλεσμα τα επαγγέλματα με τα οποία απασχολείται να επιβεβαιώνουν την εικόνα αυτή (DuBois, 1899: 327). Εκτός των αντικειμενικών εμποδίων δηλαδή, η χαμηλή αυτοεκτίμησή των μαύρων -που διαμορφώθηκε από αιώνες δουλείας- φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη συμμετοχή των νέγρων σε συγκεκριμένα επαγγέλματα (Porter, 1979). Ωστόσο, για τον DuBois οι λόγοι για τους οποίους ο μαύρος πληθυσμός υπερεκπροσωπείται σε χαμηλού κύρους και ειδίκευσης επαγγέλματα, μοιράζονται ανάμεσα σε αντικειμενικά και υποκειμενικά κριτήρια. Στα αντικειμενικά εμπόδια που θέτουν οι άσπροι προς τους μαύρους, αλλά και στην παγίωση των αντιλήψεων ανισότητας τόσο στους άσπρους όσο και στους ίδιους τους μαύρους (Ξυπολυτάς, 2013: 68).

Κάτι ακόμα που βλέπουμε να αναδεικνύεται ως έννοια στην έρευνα, βασίζεται στην προβληματική του Weber για τον κοινωνικό διαχωρισμό στα πλαίσια του συστήματος καστών (Weber, 1978:933). Όπως συμπέραναν ο Rex και Moore (1967), όταν η κοινωνική ανισότητα παγιωθεί και συνδεθεί με φυλετικά ή εθνικά χαρακτηριστικά, τότε προκύπτει ένα ολόκληρο σύστημα αξιών ανισότητας, το οποίο τη δικαιολογεί και την αναπαράγει, γεγονός που κάνει εξαιρετικά δύσκολη την υπέρβαση της κοινωνικής αδικίας και ανισότητας αλλά και διαμορφώνει λίγο ή πολύ ένα σύστημα ανάλογο με αυτό των καστών της Ινδίας. Βέβαια οι αντικειμενικές συνθήκες μπορούν να τροποποιηθούν μέσα από συγκεκριμένες πρακτικές ή πολιτικές. Αντίθετα, οι υποκειμενικές συνθήκες αντικατοπτρίζονται σε αντιλήψεις ανισότητας, παγιώνονται και η μεταβολή τους αποτελεί μια αρκετά πιο πολύπλοκη και επίπονη διαδικασία (Ξυπολυτάς, 2013: 68).

Ο DuBois εξετάζοντας την σύγχρονη μορφή εργασίας των μαύρων διαπιστώνει ότι αυτή χαρακτηρίζεται από μακρά ωράρια και χαμηλούς μισθούς. Η παραμονή των παιδιών στο σπίτι για μεγάλο μέρος της ημέρας έχει ως αποτέλεσμα να μένουν απροστάτευτα, κάτι που για τον συγγραφέα μπορεί να αποβεί καταστροφικό για τους τρόπους και τις αξίες τους. Ένα άλλο επακόλουθο των χαμηλών μισθών σε συνδυασμό με τα υψηλά

ενοίκια, είναι ότι πολλές οικογένειες, αδυνατώντας να αντιμετωπίσουν μόνες τους το κόστος του ενοικίου, υπενοικίαζαν δωμάτια σε άλλους εργαζόμενους, συνήθως εργένηδες, που εργάζονταν ως σερβιτόροι. Οι εργάτες αυτοί γύριζαν στο σπίτι τους αργά τη νύχτα ή το μεσημέρι κατά το διάλειμμά τους. Το αποτέλεσμα είναι τα παιδιά να μένουν εκτεθειμένα και ιδιαίτερα τα νεαρά κορίτσια να ζουν σε ένα απροστάτευτο περιβάλλον (DuBois, 1899: 194). Αντίστοιχοι κίνδυνοι εκφράζονται και για την υπενοικίαση σε νεαρές κοπέλες που εργάζονταν ως υπηρέτριες ή εξωτερικές οικιακές εργάτριες. Πέραν των ηθικών ενστάσεων του DuBois, μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο στέγασης, υπονομεύεται παράλληλα και η οικογενειακή ζωή. Η κοινωνικοποίηση των παιδιών γίνεται εκτός σπιτιού, στο δρόμο, εκεί όπου είναι ευάλωτα, στην πραγματικότητα της νέγκρικης συνοικίας της Philadelphia, η οποία έχει δομηθεί μέσα από τον αποκλεισμό και την στέρηση (DuBois, 1899:196).

Εξετάζοντας την εκκλησία ως θεσμό στο έργο του DuBois (1899), βλέπουμε ότι αυτή αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη προσοχή στην ανάλυση του, καθώς στα πλαίσια του συστήματος εργασίας και της εκτεταμένης υπηρετικότητας ο χώρος αυτός ανανοηματοδοτείται από την εκάστοτε κοινωνική τάξη εντός του μαύρου πληθυσμού, με αποτέλεσμα να αποκτά πρωτίστως κοινωνικό και έπειτα θρησκευτικό ρόλο (DuBois, 1899:205). Αυτό λοιπόν που παρατηρείται σχετικά με την εκκλησία είναι ότι η συμμετοχή των κατοίκων σε αυτή είναι σχεδόν καθολική. Ωστόσο για κάθε κοινωνική τάξη εντός του μαύρου πληθυσμού αντιστοιχεί και μια διαφορετική εκκλησία που οι μαύροι επιλέγουν να επισκέπτονται. Οι διαφορές αυτές αντικατοπτρίζουν ταξικές διαφοροποιήσεις. Η κάθε τάξη ακολουθεί ευλαβικά την εκκλησία της και δεν εμφανίζεται κάποια επικοινωνία μεταξύ των εκκλησιασμάτων. Το ενδιαφέρον των πιστών για την εκκλησία - ασχέτως των ταξικών διαφοροποιήσεων- ανταποκρίνεται κυρίως σε βασικές κοινωνικές ανάγκες και δευτερευόντως στην ανάγκη για πνευματική και ηθική καθοδήγηση. Η εκκλησία είναι ο χώρος εύρεσης φίλων, συντρόφων, αλλά κυρίως και εργασίας(Ξυπολυτάς, 2013: 68).

Έτσι, σύμφωνα με το DuBois το θρησκευτικό συναίσθημα των νέγων της περιοχής, δεν θα μπορούσε από μόνο του σε καμία περίπτωση να εξηγήσει τη συντήρηση του θεσμού της εκκλησίας. Παρόλα αυτά, η ανάγκη κοινωνικοποίησης του μαύρου πληθυσμού, εξηγεί την τόσο διαδεδομένη πρόσβαση στον χώρο της εκκλησίας. Ουσιαστικά αποτελεί τη μοναδική πραγματική και απενοχοποιημένη διέξοδο για

κοινωνικές σχέσεις που αδυνατούν να συνάμουν στα πλαίσια της εργασίας τους, όπως επίσης και αποτελεί το μόνο θεσμό στον οποίο η άσπρη κοινωνία της Philadelphia δεν μπορεί να θέσει τείχη αποκλεισμού στην αντίστοιχη μαύρη. Τέλος, η όλη χρήση του χώρου της εκκλησίας έγκειται στην χωρική ανανοηματοδότηση που επιτυγχάνει ο μαύρος πληθυσμός της Philadelphia, ο οποίος κατά κάποιο τρόπο ικανοποιεί μέρος των βασικών του κοινωνικών αναγκών. Στην επόμενη ενότητα αναμένεται να αναλυθεί περαιτέρω το ζήτημα της χωρικής ανανοηματοδότησης που είδαμε εδώ να προκύπτει αναφορικά με το χώρο της εκκλησίας.

1.2.2 J.Rex - Φυλή, Κοινότητα και Σύγκρουση

Το έργο του John Rex και των Robert Moore, Shuttleworth και Williams (1967), αφορά τις συνθήκες ζωής των μεταναστών στον αστικό χώρο του Birmingham (Αγγλία), και πιο συγκεκριμένα στο προάστιο του Sparkbrook. Παραθέτοντας εν συντομία το πλαίσιο της συγκεκριμένης μελέτης, ενισχύεται η πρακτική εφαρμογή της Βεμπεριανής προσέγγισης και των Βεμπεριανών εννοιών όπου οι συγγραφείς χρησιμοποίησαν κατά την έρευνα και την ανάλυση τους.

Αυτό που επιχειρήθηκε να διερευνηθεί στην εν λόγω μελέτη, είναι το πώς η εργασία και η στέγαση επηρεάζουν τη φύση της οικογένειας και τις σχέσεις αλληλεγγύης των μεταναστών. Για μια ακόμη φορά, η έννοια του Weber περί εθνικού διαχωρισμού (Ethnic Segregation), θα φανεί ιδιαίτερα χρήσιμη καθώς η μελέτη επικεντρώνεται στις περιπτώσεις μεταναστών από τρεις διαφορετικές εθνικότητες με διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά. Ιρλανδοί, Πακιστανοί και μετανάστες από τις Δυτικές Ινδίες είναι αυτοί που επιλέχθηκαν να ερευνηθούν. Με βάση τη μελέτη των ανωτέρω εθνικοτήτων εξετάστηκε ο χωρικός τους διαχωρισμός στην πόλη, η ανάπτυξη διαφορετικών στεγαστικών τάξεων και τα πολιτισμικά πρότυπα που διαμορφώνονται στους τρεις αυτούς πληθυσμούς.

Η ιδιαιτερότητα της έννοιας των κλειστών σχέσεων είναι ότι αυτή τη φορά που τη συναντάμε, αφορά μια πιο σύνθετη διαδικασία, αφού λειτουργεί σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο κλειστών σχέσεων αφορά τους φραγμούς που θέτουν οι ανώτερου κύρους

ομάδες (αγγλική κοινωνία) στις αντίστοιχες κατώτερου κύρους (μετανάστες), όπως αντίστοιχα συμβαίνει και στην περίπτωση του «Philadelphia Negro». Παράλληλα όμως, το δεύτερο επίπεδο αφορά την κοινωνική κλειστότητα (social closure) που εντοπίζεται μεταξύ των διαφορετικών μεταναστευτικών πληθυσμών (Rex & Moore, 1967:89). Το φράγμα μεταξύ της αγγλικής κοινωνίας και των μεταναστών οδηγεί σε ανυπέρβλητο εμπόδιο για την επίτευξη κοινωνικής ισονομίας.

Η κοινωνική κλειστότητα μεταξύ των μεταναστευτικών ομάδων προστατεύει κατά κάποιο τρόπο τους μετανάστες, καθώς τους παρέχει τη στήριξη που είναι αναγκαία μέσα σε συνθήκες οικονομικής στέρησης, στεγαστικού προβλήματος και κοινωνικής απομόνωσης που βιώνουν. Ωστόσο, λειτουργεί και ως εμπόδιο για τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών κοινωνικής συνύπαρξης με τον ντόπιο πληθυσμό. Επίσης φαίνεται ότι αυτές οι κοινωνικές σχέσεις των τριών αυτών ομάδων, εντάσσονται σε ένα πλαίσιο απομόνωσης, τόσο από τον γηγενή πληθυσμό, όσο και από την τοπική μεταναστευτική πραγματικότητα του Sparkbrook. Αυτό γιατί οι σχέσεις ανάμεσα στις τρεις ομάδες είτε είναι ανύπαρκτες, είτε ενίοτε και εχθρικές. Τέτοιες κοινωνικές σχέσεις από τη μια παρέχουν την απαραίτητη στήριξη για τους μετανάστες, από την άλλη απομονώνουν επιπλέον ένα ήδη περιθωριοποιημένο εργατικό δυναμικό. Αυτό που προκύπτει γενικά είναι ότι οι κοινωνικές σχέσεις που δομούνται μέσα από την απομόνωση και την οικονομική στέρηση έχουν τα χαρακτηριστικά των κλειστών κοινωνικών σχέσεων (Ξυπολυτάς, 2013: 77).

Αυτό που είναι απαραίτητο να αναδειχθεί στη μελέτη του Rex, είναι ότι οι εργατικές περιοχές και οι φτωχογειτονιές του Sparkbrook δεν αποτελούσαν απλά μια γειτονιά με την ευρεία έννοια, αλλά ένα κλειστό δίκτυο προστασίας αλλά και εύρεσης εργασίας για τους μετανάστες που κατοικούσαν εκεί. Η μετοίκηση των μεταναστών από εκεί σε κάποια άλλη περιοχή, θα σήμαινε ταυτόχρονα και την αποκοπή τους από τα δίκτυα εύρεσης εργασίας. Γι' αυτό τον λόγο, παρατηρείται μια έντονη τάση παραμονής των μεταναστών στο Sparkbrook, παρά τα εντονότατα προβλήματα και τις πολυεπίπεδες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι μετανάστες στις συνθήκες διαβίωσης τους (Rex & Moore, 1967: 93).

Η ιδιαιτερότητα που παρατηρείται σχετικά με τις οικογένειες που κατοικούν στο Sparkbrook είναι ότι ως επί το πλείστον είναι πολυμελείς και αυτό προκύπτει ως μια μόνιμη στρατηγική επιβίωσης των μεταναστευτικών πληθυσμών. Πολύ συχνά ένα σπίτι

θα μπορούσε να κατοικείται και από δέκα συγγενικά πρόσωπα από τα οποία μερικά θα βρίσκονταν πιθανόν σε μακροχρόνια ανεργία, λόγω της ανειδίκευτης εργασίας που επιτελούσαν, ενώ τα εργασιακά ενεργά άτομα θα αναλάμβαναν την οικονομική επιβίωση του νοικοκυριού. Αυτή η εκτεταμένη λοιπόν οικογένεια είχε προστατευτικό και αλληλέγγυο χαρακτήρα για τα μέλη της που με κάποιο τρόπο θα έπρεπε να περισώσουν την κοινωνική τους αναπαραγωγή.

Για τον συγγραφέα οι ατομικιστικές αντιλήψεις υπερισχύουν της οικογενειακής αλληλεγγύης και κατά κάποιο τρόπο αυτό οφείλεται στην απουσία δικτύων προστασίας. Αυτού του τύπου η κουλτούρα που βασίζεται πάνω στην ατομική επιβίωση, είναι ένας παράγοντας που φαίνεται να διαιρεί τον μεταναστευτικό πληθυσμό. Η πατρωνία ανάμεσα σε ομοεθνείς διαφαίνεται μέσα από τον χρηματικό δανεισμό που συνοδεύεται από υψηλό τόκο, ή για συμπλήρωση ορισμένων δικαιολογητικών (Rex & Moore, 1967: 117-118). Παρόλο που αυτές οι σχέσεις πατρωνίας που αναπτύσσονται μεταξύ των μεταναστών δεν παίρνουν την μορφή σύγκρουσης, εντούτοις νομιμοποιούν και παγιώνουν τακτικές βάσει των οποίων πρόκειται να κοινωνικοποιείται το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό.

Η λεγόμενη «εναλλακτική χρήση» κοινωνικών δομών από τους μετανάστες με σκοπό την ικανοποίηση βασικών αναγκών κοινωνικοποίησης (Rex & Moore, 1967:129) είναι ένα χαρακτηριστικό που συναντάμε όχι μόνο στη μελέτη του Rex και των υπόλοιπων συγγραφέων, αλλά σε κάθε έρευνα που είχε ως πεδίο αναφοράς την κατοίκηση σε φτωχογειτονίες των πόλεων. Ως «εναλλακτική χρήση» εννοούμε την ανανοηματοδότηση της χρήσης των χώρων εντός των γειτονιών, η οποία αποσκοπεί στην αποτύπωση της μεταβολής της χρήσης τους σε σχέση με τον στόχο που επιτελούσαν εξ αρχής. Κλασικό παράδειγμα δεν είναι άλλο από αυτό της εκκλησίας που αποκτά διττή λειτουργία, κυρίως ως χώρου κοινωνικοποίησης και δευτερευόντως ως χώρου ηθικής καθοδήγησης. Οι εκκλησίες τόσο των χριστιανών όσο και των μουσουλμάνων χρησιμεύουν ως μέρος συνάντησης και εύρεσης εργασίας από δίκτυα φίλων και συγγενών. Εξίσου με τον ίδιο τρόπο λειτουργούν και τα γήπεδα. Στην προκειμένη περίπτωση, οι μετανάστες χρησιμοποιούν αυτές τις δομές ως ένα «σημείο συνάντησης» (meeting point), στο οποίο μπορούν να ανταλλάξουν απόψεις και πληροφορίες είτε για θέματα εργασίας, είτε για πολιτικές απόψεις ή απλά για να συζητήσουν με φίλους και γνωστούς (Rex & Moore, 1967:112). Αντιστοίχως, οι Ιρλανδικές παμπ χρησιμεύουν ως χώρος διασκέδασης αλλά και ανταλλαγής πολιτικών απόψεων σχετικά με το Ιρλανδικό ζήτημα. Οι κινηματογράφοι

των Πακιστανών, μέσω μαγνητοφώνησης της μουσικής της ταινίας από τους πελάτες, γίνεται η πηγή πρόσβασης στην τοπική τους μουσική που θα ακούγεται στα σπίτια μέσα στην εβδομάδα μετά την πώληση των κασετών. Οι τοπικές ομάδες ποδοσφαίρου λειτουργούν ως μέσο κοινωνικοποίησης αλλά και προσπάθειας συνδικαλιστικής οργάνωσης των μεταναστών από τις Δυτικές Ινδίες. Τα γωνιακά καταστήματα ψιλικών (corner shops) των Πακιστανών μετατρέπονται σε κέντρα πληροφοριών και εξυπηρέτησης συντοπιτών (Rex & Moore, 1967: 131).

1.3 Σχολή του Σικάγο

Η στροφή στον βιομηχανικό καπιταλισμό που συντελέστηκε στις ΗΠΑ κατά τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, έφερε την ανάγκη ανάπτυξης και εξέλιξης κοινωνιολογικών θεωριών που σχετίζονταν άμεσα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αμερικανικής κοινωνίας την συγκεκριμένη αυτήν περίοδο. Κύριο λοιπόν, μέλημα και ανάγκη για την αμερικανική κοινωνία ήταν να μελετηθούν τα προβλήματα ενσωμάτωσης των μεταναστευτικών πληθυσμών που αντιμετώπιζε ως συνέπεια της ταχείας εκβιομηχάνισής της καθώς και της αστικοποίησης που γνώριζε πρωτοφανή ένταση. Οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί αποτέλεσαν το φθινό εργατικό δυναμικό, το οποίο θα αποτελούσε τον κινητήριο μοχλό για την ανάπτυξη της αμερικανικής βιομηχανίας. Αυτές όμως οι εξελίξεις συνοδεύτηκαν από κοινωνικές συγκρούσεις μέσα στο αστικό πλέον τοπίο, οι οποίες έβαλαν σε δοκιμασία το μοντέλο κοινωνίας που είχε διαμορφωθεί ήδη από τον 18^ο αιώνα, βασισμένο στην αγροτική οικονομία της μικρής αγροτικής ιδιοκτησίας.

Η προσπάθεια της αμερικανικής κοινωνίας και των θεσμών της από τις αρχές του αιώνα μέχρι και τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο να προσαρμοστούν σ' αυτά τα νέα δεδομένα αλλά και να επιτύχουν τη κοινωνική ομοιογένεια οδήγησαν στη χρήση όχι κατασταλτικών μέσων, αλλά μεθόδων πιο «ήπιων, φωτισμένων και πειστικών» που θα στόχευαν στη δημιουργία μιας κοινωνικής ευταξίας (social order). Ως προς αυτήν την κατεύθυνση ήταν καθοριστικό το γεγονός της ίδρυσης της πρώτης Σχολής Κοινωνιολογίας, η οποία ιδρύεται το 1892 στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο, μια πόλη που στις αρχές του 19ου αιώνα ήταν απλώς μια επαρχιακή πόλη και μετέπειτα εξελίχθηκε ταχύτατα σε μητρόπολη. Λόγω της εξέλιξης του Σικάγο σε μια από τις ταχύτερα

αναπτυσσόμενες πόλεις των ΗΠΑ, είχαν σωρευθεί σε εκρηκτική μεγέθυνση οι συγκρούσεις και τα προβλήματα της αμερικάνικης κοινωνίας: Πυκνοκατοικημένες γειτονιές, γκέτο, αυξημένη εγκληματικότητα, συμμορίες, και γενικά κοινότητες μπλεγμένες ολοσχερώς στην εγκληματικότητα, είτε στο επίπεδο της εγκληματικής δραστηριότητας, είτε στο επίπεδο της θυματοποίησης. Για να επιτευχθεί ο κοινωνικός έλεγχος θα έπρεπε να μελετηθούν οι μηχανισμοί που παρήγαγαν όλα αυτά τα κοινωνικά προβλήματα.

Όπως σχολιάζει και ο Castells, στις κυριότερες εργασίες της σχολής του Σικάγο αποδεικνύεται ότι το κεντρικό θέμα της δεν είναι το οτιδήποτε συμβαίνει μέσα σε μια πόλη, αλλά ζητήματα όπως αυτό της κοινωνικής αποδιοργάνωσης (social disorder), των ατομικών κακών ρυθμίσεων (individual maladjustment), της επιμονής των αυτόνομων υποκοουλτούρων (the persistence of autonomous subcultures) -αποκλινοσών ή άλλων- και της αντίστασής τους στην ενσωμάτωση (Castells, 1976:37). Ωστόσο η κοινωνική αποδιοργάνωση, αποτελεί το πρωταρχικό πεδίο της ανάλυσής μας και σε αυτό πρόκειται κυρίως να εστιάσουμε. Άλλωστε και κατά τον Wirth (1928), η ζωή στη πόλη χαρακτηριζόταν από απομόνωση και κοινωνική αποδιοργάνωση και αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι οι πόλεις ήταν μεγάλες, πυκνοκατοικημένες και ανομοιογενείς (Savage & Warde, 2005:185).

Οι εκπρόσωποι της Σχολής του Σικάγο αντιμετωπίζουν τους εαυτούς τους ως «κοινωνικούς μηχανικούς», ανακαινιστές που θέτουν την επιστήμη τους στην υπηρεσία της μεταρρύθμισης: μια επιστήμη η οποία συνίσταται κυρίως στη γνώση της υφής των κοινωνικών σχέσεων και διαντιδράσεων που συγκροτούν την κοινωνική δομή, αποτελεί τη μοναδική αφετηρία για να παραχθούν αλλαγές (Melossi, 2002: 126). Ο κοινωνικός έλεγχος ως εργαλείο της επίτευξης κοινωνικής ειρήνης, ευταξίας και ομοιογένειας δεν συναντάται μόνον στη φυλακή ή το κλειστό ίδρυμα, αλλά διαχέεται και ακολουθεί τα άτομα σε όλους τους χώρους στους οποίους κινούνται, με τρόπους, οι οποίοι άλλοτε έχουν τη μορφή της επιτήρησης κι άλλοτε τη μορφή κοινωνικών παροχών. Παράλληλα, κοινωνικός έλεγχος ασκείται και με πιο έμμεσους τρόπους, οι οποίοι επίσης υπαγορεύουν μοντέλα συμπεριφοράς και σ' αυτόν τον τρόπο άσκησης κοινωνικού ελέγχου ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έπαιξε η κουλτούρα του καταναλωτισμού μέσω του «αμερικανικού ονείρου». Το αμερικανικό όνειρο απευθυνόταν σε μια κατ' αρχήν άνιση

κοινωνία, η οποία έπρεπε να επιδείξει καθολικά πειθαρχία και εργατικότητα, ώστε να κληρονομήσει και να πετύχει τελικά αυτό το όνειρο (Melossi, 2002: 146).

Ο Robert Park, μαθητής του Georg Simmel, θεωρείται από τους σημαντικότερους της Σχολής του Σικάγο και οι ιδέες του δασκάλου του επηρέασαν την ίδια τη σχολή γύρω από το ζήτημα του κοινωνικού ελέγχου. Σύμφωνα με τον Simmel (1983), τα άτομα βρίσκονται συνεχώς αντιμέτωπα με μια σειρά δυνητικών συγκρούσεων που προέρχονται από την ταυτόχρονη ένταξή τους σε διάφορες ομάδες, κάθε μια από τις οποίες ασκεί κοινωνικό έλεγχο. Το γεγονός αυτό μπορεί να γεννήσει συγκρούσεις, δημιουργώντας για παράδειγμα τις συνθήκες να βρεθεί το άτομο σε ηθικό δίλημμα ή κατάσταση αντινομίας

και ταυτόχρονα υπό την επήρεια ανταγωνιστικών κανόνων. Για τον Park οι «μάζες» δεν αποτελούσαν κίνδυνο, αλλά αντίθετα τις θεωρούσε μια οντότητα, η οποία θα έπρεπε να «εκπαιδευτεί» ώστε να αποτελέσει συστατικό στοιχείο της αμερικάνικης κοινωνίας, στόχος στον οποίο σημαντικό ρόλο έπαιζαν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Προκειμένου λοιπόν, να καταρρεύσουν οι πολιτικοί ή πολιτισμικοί φραγμοί θα πρέπει να ενισχυθεί η ανάπτυξη του λόγου των μεταναστών προς την κατεύθυνση ενός ευρύτερου και περισσότερο αποδεκτού γλωσσικού και εννοιολογικού ορίζοντα (Melossi, 2002: 126).

Μία βασική θεώρηση της σχολής του Σικάγο έχει να κάνει με την αντιμετώπιση της πόλης ως οικολογικό σύστημα που έχει ανάλογες λειτουργίες με αυτές ενός ζωντανού οργανισμού (R.D McKenzie 1924). Η σχολή του Σικάγο προσπάθησε να συστηματοποιήσει ένα γενικό μοντέλο του κοινωνικού διαχωρισμού στη σύγχρονη πόλη χρησιμοποιώντας το μοντέλο των ομόκεντρων κύκλων (Savage & Warde, 2005). Το οικολογικό σύστημα δεν είναι ένα θεωρητικό αντικείμενο αλλά μια γενική θεωρία της κοινωνικής δομής. Μέσω της σχηματοποίησης του οικολογικού συστήματος εξηγούνται τα δομικά στοιχεία της πόλης και οι τάσεις αλλαγής. Η οικολογική προσέγγιση της Σχολής του Σικάγο συσχετίζεται άμεσα με τον επιστημονικό κλάδο της Βιολογίας, αφού μελετάει την προσαρμογή των ατόμων στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Αφετηρία της οικολογικής προσέγγισης αποτέλεσαν παρατηρήσεις σχετικές με την κατανομή του εγκλήματος σε διάφορες περιοχές (ζώνες) της πόλης του Σικάγο και τη διαπίστωση ότι υπήρχαν περιοχές με ιδιαίτερα αυξημένα αυτά τα ποσοστά (delinquent areas). Ο Robert Park ήταν αυτός ο οποίος πρότεινε τον παραλληλισμό μεταξύ του φυτικού κόσμου και της ανθρώπινης κοινότητας στο κοινωνικό της περιβάλλον. Μελέτησε τις

κοινωνικές συνθήκες της πόλης εξετάζοντάς την, όχι μόνον γεωγραφικά, αλλά και ως ένα είδος «κοινωνικού οργανισμού» ανάλογου με αυτούς που υπάρχουν στις φυτικές κοινότητες (Savage & Warde, 2005). Έτσι συμπεράνε πως και οι ανθρώπινες κοινότητες εμφανίζουν μια οργανική ενότητα, η οποία μπορεί να βασίζεται σε φυλετικά, εθνικά ή άλλου τύπου χαρακτηριστικά. Παράλληλα, όπως η ισορροπία της φυτικής κοινότητας μπορεί να μεταβληθεί με την εισβολή άλλων ειδών, αντίστοιχα το ίδιο μπορεί να συμβεί και στις ανθρώπινες κοινότητες. Αυτή η διαδικασία, η οποία στην οικολογία ονομάζεται «εισβολή, κυριαρχία και διαδοχή» (Park, 1952), παραλληλίζεται με τη διαδικασία, η οποία συντελέστηκε στην Αμερική με την εισβολή των λευκών στο έδαφος των ινδιάνων. Για παράδειγμα το ίδιο θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι συμβαίνει και στις πόλεις, όταν μια εθνική ομάδα καταλαμβάνει μια ολόκληρη γειτονιά κατοικημένη από άλλες ομάδες.

Με βάση αυτή τη θεώρηση υλοποιείται και η χαρτογράφηση της πόλης του Σικάγο σε ζώνες, οι οποίες αναπτύσσονται κυκλικά γύρω από μια πρώτη, κεντρική ζώνη, την εμπορική περιφέρεια. Στη δεύτερη, τη βιομηχανική (ο παλιός τομέας της πόλης), υπάρχουν οι λιγότερες κατοικίες, καθώς δεν αποτελεί επιθυμητή ζώνη διαμονής, εξού και η μεγάλη της κινητικότητα (μεταβατική ζώνη), διότι σ' αυτήν καταφεύγουν οι μετανάστες όταν πρωτοέρχονται στο Σικάγο και, γενικότερα, ομάδες χαμηλού εισοδήματος, μέχρι να αποκτήσουν τη δυνατότητα να μετακινηθούν σε καλύτερη περιοχή. Η τρίτη ζώνη είναι αυτή των εργατικών κατοικιών. Η τέταρτη είναι η ζώνη στην οποία κατοικούν τα ευπορότερα στρώματα και, τέλος, η πέμπτη είναι τα προάστια (commuters' zone), στα οποία κατοικούν άτομα τα οποία μετακινούνται καθημερινά με διάφορα μέσα για να πάνε στους χώρους εργασίας τους. Η ζώνη, η οποία χαρακτηρίζεται κατά κύριο λόγο από φαινόμενα κοινωνικής αποδιοργάνωσης είναι η δεύτερη, η μεταβατική ζώνη, η οποία λόγω των χαρακτηριστικών της είναι η πιο υποβαθμισμένη κι έτσι παρουσιάζει σε μεγέθυνση κοινωνικά προβλήματα συμπεριλαμβανομένης και της εγκληματικότητας (Melossi, 1999).

Ωστόσο μιας και η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στον τρόπο που η Σχολή του Σικάγο διαμορφώνει τη θεωρία της, αξίζει να αναφερθούμε στη μελέτη των Clifford R. Shaw και Henry D. McKay με τίτλο «Εγκληματικές περιοχές» (2002). Το βασικό συμπέρασμα στο οποίο κατέληξαν αυτοί οι σημαντικοί ερευνητές της Σχολής του Σικάγο, οι Shaw και McKay, είναι ότι τα ποσοστά εγκληματικότητας συναρτώνται με τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος και το βαθμό

κοινωνικής αποδιοργάνωσης που αυτό εμφανίζει και όχι με τα χαρακτηριστικά των ατόμων ή των ομάδων που κατοικούν σ' αυτό. Συνοπτικά, τα χαρακτηριστικά των «εγκληματικών περιοχών» είναι τα εξής: Από χωροταξική άποψη, η εγγύτητα με τον πυρήνα της πόλης. Τουτέστιν, αυξημένα ποσοστά εμφάνιζαν οι περιοχές που βρίσκονταν κοντά στο κέντρο, ενώ τα ποσοστά μειώνονταν όσο πιο μακριά απ' το κέντρο βρισκόταν η περιοχή. Από κοινωνική άποψη, στις εγκληματικές περιοχές κατοικούν άτομα χαμηλού οικονομικού επιπέδου και μετανάστες. Οι περιοχές αυτές χαρακτηρίζονταν επίσης από μεγάλη ανομοιογένεια και κινητικότητα του πληθυσμού. Ένα ακόμα αξιοσημείωτο εύρημα της μελέτης είχε σχέση με την μεταβλητή μετανάστευση. Το συμπέρασμα λοιπόν που προέκυψε ήταν ότι οι μετανάστες εμφάνιζαν ποσοστά εγκληματικότητας υψηλότερα από το μέσο ποσοστό των αυτοχθόνων, αλλά όχι υψηλότερα από αυτά των αυτοχθόνων που ζούσαν στις ίδιες συνθήκες με τους μετανάστες.

Η σχολή του Σικάγο για να εξηγήσει τον χωρικό διαχωρισμό χρησιμοποιεί την οικολογική ανάλυση. Η πιο εθνογραφική πτέρυγα της Σχολής του Σικάγο έχει ενδιαφερθεί κυρίως για τις πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στις ομάδες και λιγότερο για την υλική ανισότητα μεταξύ τους (Savage & Warde, 2005:177). Ωστόσο, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η έρευνα για τις εγκληματικές περιοχές, ως ειδικότερο κεφάλαιο της οικολογικής προσέγγισης, αφήνει εντέλει στο απυρόβλητο τις οικονομικές διαδικασίες, οι οποίες συντελούνται και έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αυτών των περιοχών.

Κεντρική έννοια για την ερμηνεία αυτών των παραπάνω στοιχείων υπήρξε η έννοια της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, η οποία συνεπάγεται την συρρίκνωση έως ανυπαρξία άτυπων μορφών πρωτογενούς κοινωνικού ελέγχου. Ανάμεσα στους παράγοντες στους οποίους οι ερευνητές αποδίδουν την κοινωνική αποδιοργάνωση είναι η «βιομηχανική εισβολή» και η συνεχής εισροή και εναλλαγή ομάδων μεταναστών, με αποτέλεσμα την υψηλού βαθμού κινητικότητα του πληθυσμού. Έχοντας δε ως δεδομένη την συνθήκη της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, τη χρησιμοποιούν ως έννοια κλειδί, καθώς απ' αυτήν απορρέουν φαινόμενα πολιτισμικής και διαπροσωπικής σύγκρουσης, παράδοσης εγκληματικότητας (υπήρχαν περιοχές όπου εμφανιζόταν το ίδιο είδος εγκληματικότητας για μεγάλα χρονικά διαστήματα), και ύπαρξης συμμοριών (Melossi, 1991). Κατά συνέπεια, η εγκληματικότητα ερμηνεύεται ως φαινόμενο το οποίο παράγεται από διαδικασίες που διενεργούνται στο εσωτερικό της κοινότητας σε περιοχές που παρουσιάζουν τα ανωτέρω χαρακτηριστικά.

Η σχολή του Σικάγο έχει μεγάλη συμβολή στην κοινωνιολογία μέσω των μεθόδων που χρησιμοποιήθηκαν από τους ερευνητές της για την μελέτη των μεταναστών, των hoboes, των taxi- dancers, των ιερόδουλων και των ανήλικων παραβατών. Η στάση εγγύτητας απέναντι στο αντικείμενο της μελέτης τους οφείλεται στο ίδιο το πολιτισμικό υπόβαθρο των ερευνητών του Σικάγο, το οποίο όπως αναφέρει και ο Melossi πολλές φορές ήταν αντίστοιχο με αυτό του περιθωρίου. Αυτό καθόρισε σε μεγάλο βαθμό το αίσθημα πολιτικής και ηθικής αλληλεγγύης αφού ο ερευνητής ήταν και ο ίδιος μέρος του προβλήματος που μελετούσε. Οι εκπρόσωποι της Σχολής του Σικάγο χρησιμοποιούσαν μία εθνογραφική προσέγγιση, η οποία απαιτούσε γενικά τη συμμετοχική παρατήρηση και ειδικότερα την ανάγκη να μιλήσουν, να γνωρίσουν από κοντά τους ανθρώπους για τους οποίους έγραφαν και να ζήσουν μαζί τους. Δίνουν λοιπόν, μια κατηγορηματική απάντηση σχετικά με το εάν η φυλή ή η εθνικότητα παίζουν ρόλο στην εκδήλωση της εγκληματικής συμπεριφοράς των μεταναστών στις φτωχογειτονίες και τα γκέτο. Ωστόσο, το ζήτημα δεν ήταν η φυλετική ή εθνική μειονεξία των εγκληματιών, αλλά η ύπαρξη ή μη εγκληματογόνων παραγόντων σε κάποιες κοινωνικές περιοχές (Melossi, 1999: 35).

1.4 Η Θεωρία του Sutherland περί διαφορικών συναναστροφών

Edwin Sutherland: Η εγκληματικότητα του λευκού περιλαιμίου και η θεωρία των “διαφορικών συναναστροφών” (Differential Associations)

Ο Sutherland, ένας από τους πιο αξιόλογους εκπροσώπους της κοινωνιολογίας του εγκλήματος, συνέθεσε ένα έργο σπουδαίας κριτικής εμβέλειας στις μέχρι τότε παραδοσιακές εγκληματολογικές θεωρίες. Αντιτιθέμενος στις βιολογικές και ψυχολογικές, όσο και στις πολυπαραγοντικές προσεγγίσεις, υποστήριξε πως η εγκληματική συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα μάθησης στο πλαίσιο των συναναστροφών απολύτως φυσιολογικών ατόμων. Με τη θεωρία του περί διαφορικών συναναστροφών, η οποία εστιάζει στις κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο των ομάδων, μεταφέρει τη μελέτη της εγκληματικής συμπεριφοράς από το φυσικό (χωροταξικό) στο ανθρώπινο περιβάλλον της (Αρχιμανδρίτου, 1996).

Ο Sutherland προχώρησε ένα βήμα παρακάτω την προβληματική της Σχολής του Σικάγο, αντικαθιστώντας την έννοια της κοινωνικής αποδιοργάνωσης με αυτήν

της διαφορικής κοινωνικής οργάνωσης (differential social organization). Από την έννοια της διαφορικής κοινωνικής οργάνωσης προέρχεται και η θέση η οποία αποτέλεσε τον πυρήνα αυτής της θεωρίας: οι διάφορες κοινωνικές ομάδες αναπτύσσουν διαφορετική σχέση με την εγκληματικότητα ή τη νομοταγή συμπεριφορά. Συνεπώς, τόσο η εγκληματική, όσο και η νομοταγής συμπεριφορά είναι αποτελέσματα διαντίδρασης και μάθησης στο πλαίσιο των κυρίαρχων συναναστροφών του ατόμου (Αρχιμανδρίτου, 1996:17).

Το πλαίσιο της θεωρίας των διαφορικών συναναστροφών είναι μια πλουραλιστική κοινωνία (όπως η αμερικάνικη κοινωνία της εποχής του), όπου το άτομο, ανήκοντας ταυτόχρονα σε διαφορετικά ή και αλληλοσυγκρουόμενα συστήματα κανόνων και αξιών, μπορεί να βρεθεί σε καταστάσεις αντινομίας και ηθικού διλήμματος. Θα οδηγηθεί, λοιπόν, στην εγκληματικότητα όταν θεωρήσει επικρατέστερους τους ορισμούς, οι οποίοι ευνοούν την εγκληματικότητα, έναντι των αρνητικών προς αυτήν ορισμών.

Παρατηρούμε ότι η θεώρηση της έννοιας της συναναστροφής δεν αναφέρεται τόσο σε εγκληματικές ομάδες ή άτομα τα οποία θεωρούνται εγκληματίες, όσο σε ευνοϊκούς ορισμούς της εγκληματικότητας. Αυτή η διαδικασία μάθησης είναι κοινή τόσο για τον μελλοντικό εγκληματία, όσο και για οποιοδήποτε άλλο μέλος της κοινωνίας: από τη στιγμή που δεν αναφέρεται σε μια ιδιαίτερη κοινωνική διαδικασία η οποία να αφορά μόνον τους εγκληματίες, όπως συμβαίνει με προγενέστερες θεωρίες, είναι ήδη παρούσα *in nuce* η ιδέα που θα αναδειχθεί από τις θεωρίες της ετικέτας, ότι δηλαδή, κατά μία έννοια η παρέκκλιση είναι αποτέλεσμα του κοινωνικού ελέγχου, καθότι προϊόν μιας διαδικασίας κοινωνικοποίησης σε παρεκκλίνουσες δραστηριότητες (Melossi, 2002: 156).

Τόσο η εγκληματική, όσο και η μη εγκληματική συμπεριφορά συνιστά έκφραση γενικών αναγκών και αξιών. Κατά συνέπεια, η εγκληματική συμπεριφορά δεν μπορεί να εξηγηθεί ως αποτέλεσμα αυτών των αξιών και αναγκών γιατί η έκφρασή τους δεν αποτελεί ειδοποιό διαφορά σε σχέση με τη νομοταγή συμπεριφορά. Για παράδειγμα, η αξία του χρήματος και η ανάγκη να αποκτηθεί μπορεί να οδηγήσει στην κλοπή, αλλά μπορεί να οδηγήσει και σε μια επιτυχημένη και προσοδοφόρα επαγγελματική δραστηριότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο κοινωνικός αποκλεισμός των μειονοτήτων στις πόλεις

2.1 Η κατανομή των μειονοτήτων στους χώρους της πόλης

Λαμβάνοντας υπόψιν τη σημασία του κοινωνικού χώρου της πόλης στη ζωή των μεταναστών και των μειονοτήτων, θα ερευνήσουμε τις συνθήκες διαμονής, εργασίας και πολιτισμικών εκφράσεων των μεταναστών. Τα ζητήματα που πρέπει να θιχτούν είναι η καθιέρωση του κοινωνικού χώρου των μεταναστών μέσα στη σημερινή πόλη και οι οικονομικές και πολιτικές προεκτάσεις που έχει αυτός ο χώρος μέσα από τη διαμονή και την εργασία στη ζωή και την κοινωνική ταυτότητα των τελευταίων.

Ο κοινωνικός λοιπόν, χώρος στην πόλη σύμφωνα με τον Rabinow (1992), δεν είναι δεδομένος, αλλά είναι δημιούργημα τόσο των σχέσεων που επικρατούν στην πόλη ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες των ανθρώπων όσο και της πολιτικής ζωής που αντανακλάται στην καθημερινότητά των κατοίκων αυτών των χώρων. Ο κοινωνικός χώρος δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα αυτόνομο στοιχείο, αλλά ως ένα άμεσα σχετικό με τις παραμέτρους της οικονομίας και της ταξικής διάρθρωσης της κοινωνίας όπως επίσης και καθοριστικό στην κοινωνική εξέλιξη και τον περιβάλλον. Φαινόμενα όπως ο ρατσισμός, η ξενοφοβία και η ανισότητα στις σύγχρονες πόλεις δεν αποτελούν αποτέλεσμα γεωγραφικού καταμερισμού ενός προβλήματος ολοκληρωτικά συνδεδεμένου με ένα τόπο ή μια περιοχή, αλλά είναι συνδεδεμένα με ένα ευρύ φάσμα οικονομικών και πολιτικών σχέσεων (Ψημμένος, 2004:85). Ο χώρος δεν είναι απλώς η χωροταξική παράμετρος και το φυσικό περιβάλλον στο οποίο επέρχεται η ανθρώπινη αλληλεπίδραση, αλλά ένα κομμάτι αυτής της αλληλεπίδρασης. Αυτές οι διαδικασίες αντανακλώνται μέσα από τις καθημερινές σχέσεις του «ξένου» με τον γηγενή πληθυσμό στην εργασία και τη διαμονή και είναι αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής αναδιοργάνωσης (Pahl, 1968).

Η προσέγγιση που είχαν ο Smith (1994) και ο Healey (1995) για τον «κοινωνικό χώρο» ανταποκρινόταν στη ζωή ενός συγκεκριμένου κόσμου στην πόλη, ο οποίος επηρεάζεται από την οικονομική – πολιτική δομή της, από τις άμεσες σχέσεις με τους υπόλοιπους πολίτες και ταυτόχρονα αναπαράγει ή και διαμορφώνει το συγκεκριμένο περιβάλλον στο οποίο ζει (Ψημμένος, 2004). Το πόσο καθοριστικός είναι ως πεδίο

μελέτης ο κοινωνικός χώρος το αντιλαμβανόμαστε στις περιπτώσεις εκτεταμένης εξαθλίωσης, όπως στις φαβέλες της Λατινικής Αμερικής και στις παραγκουπόλεις των σύγχρονων μεγαλουπόλεων, όπου ζουν μετανάστες και τα φτωχότερα στρώματα της πόλης. Αναλόγως, λοιπόν των ανακατατάξεων του αστικού τοπίου επηρεάζονται άμεσα και τα κοινωνικά δικαιώματα. Ο χώρος εργασίας και διαμονής είναι αυτός που ουσιαστικά συμβάλλει στην έλλειψη δικαιωμάτων. Κάτι που επισήμανε ο Rabinow (1992) είναι ότι οι πόλεις είναι δημιουργημένες για την «κυρίαρχη φυλή» και τις ανάγκες της και παράλληλα ότι είναι απαγορευτικές για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα αφού αυτά μετά το πέρας της εργασίας τους επιστρέφουν στις περιοχές των συνόρων της πόλης που συνιστούν και τις μόνες ζώνες που μπορούν να κατοικήσουν. Αυτό συμβαίνει γιατί σ' αυτές τις ζώνες δεν υπάρχει ζήτηση για εύρεση κατοικίας από τους υπόλοιπους κατοίκους λόγω χαμηλής οικοδομικής αξίας, κυκλοφοριακής συμφόρησης και περιβαλλοντικής μόλυνσης. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται ζώνες κοινωνικής διαβίωσης εντός των πόλεων, στις οποίες ο καθένας ανήκει και εξαρτά τη ζωή του από την κοινωνική διαστρωμάτωση στην οποία ανήκει (Ψημμένος, 2004: 88; Smith, M. D., 1944). Ο M. Foucault (1982) αναφέρει ότι το δομημένο περιβάλλον της πόλης είναι φτιαγμένο και αντικειμενοποιείται από την εικόνα και την αρχιτεκτονική μιας «πυραμιδωτής εξουσίας». Αυτής της εξουσίας από την οποία οι κάτοικοι και οι περιθωριοποιημένοι της πόλης ελέγχονται μέσα από τα πλαίσια – σύνορα διαχωρισμένων αναμεταξύ τους χώρων.

Ο διαχωρισμός των χώρων δεν είχε άλλο σκοπό πέρα από τον κεντρικό έλεγχο και την οικονομική εκμετάλλευση των μειονοτήτων μέσα από την περιθωριοποίηση. Το νέο φαινόμενο περιθωριοποίησης που αντικαθιστά τις αποικίες τύπου Γιοχάνεσμπουργκ είναι η δημιουργία σύγχρονων γκέτο και φτωχογειτονιών με εξαθλιωμένο πληθυσμό να κατοικεί σε αυτές. Είναι αυτό που ορίζεται βιβλιογραφικά ως νοτιο-αφρικανοποίηση της οικονομίας (Ψημμένος, 1995).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός των κατοίκων πραγματοποιείται μέσα από την έλλειψη βασικών υπηρεσιών και τον αποκλεισμό τους από την πολιτική και την οικονομία. Η ουσία της περιφρακτικότητας του χώρου (periphractic) δεν βρίσκεται τόσο στη γεωγραφική τοποθεσία διαβίωσης, όσο στον εκτοπισμό του κόσμου που κατοικεί στις φτωχογειτονιές. Αυτό προϋποθέτει φυσική και ιδεολογική «βία» από τη μεριά των κυρίαρχων ομάδων, τόσο για τον εκτοπισμό όσο και για τη νομιμοποίηση της ιδέας του

εκτοπισμού των ανθρώπων με βάση τη φυλετική και θρησκευτική τους ταυτότητα καθώς και τη οικονομική τους θέση στην κοινωνία της πόλης (Ψημμένος, 2004: 89). Ό,τι δεν επιτυγχάνει ο δημόσιος λόγος με σκοπό την περαιτέρω απομόνωση των φτωχογειτονιών, το πετυχαίνει αποτελεσματικά η αρχιτεκτονική δόμηση, η περιβαλλοντική υποβάθμιση αλλά και η ανάπτυξη επιχειρήσεων και άτυπων μορφών εργασίας που απασχολούν ένα φθινό και πειθήνιο εργατικό δυναμικό. Με λίγα λόγια, ο ίδιος χώρος που θα τους στεγάσει πρόκειται να αναπαράγει τον ίδιο τους τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Επιπλέον, ο κοινωνικός χώρος των φτωχογειτονιών, όσο συνεχίζει να είναι υποβιβασμένος, είναι και άμεσα εκμεταλλεύσιμος από τις μαφίες που κυριαρχούν. Οι κάτοικοι συχνά πέφτουν θύματα της εσωτερικής μαφίας που συνυπάρχει με αυτούς στις φτωχογειτονιές και φτάνουν σε σημείο να εξαρτώνται άμεσα από αυτήν για την στέγαση τους (Wirth, 1928).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων που κατοικούν στα μέρη αυτά στοχεύει στη δημιουργία χώρων κοινωνικού ελέγχου και υποτέλειας. Συμπληρωματικά, ως προς τις ενυπάρχουσες δυσκολίες, υφίστανται και οι μέθοδοι επιτήρησης που ακολουθούνται από την αστυνομία καθώς και η καταστολή των πολιτικών εκφράσεων προερχόμενων από τις φτωχογειτονιές. Κάτι τέτοιο βασίζεται στο δόγμα για μια «απολύτως ασφαλή πόλη» διαχωρισμένη σε κοινοτικές εθνοφυλετικές ομάδες (Harvey, 1978).

Η εξέλιξη της αποικιοκρατικής ιδεολογίας της Δύσης βρήκε πρόσφορο έδαφος στην ανάδυση μοντέρνων παραγκουπόλεων και φτωχογειτονιών. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η πόλη βασίζεται στον έλεγχο της ταυτότητας των κατοίκων εν αντιθέσει με την μεταπολεμική περίοδο που βασιζόταν στον έλεγχο της οικονομίας και τις πολιτικές ζωής μέσα από τις διακρίσεις (Ψημμένος, 2004: 95). Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία ενός ελαστικού, υποτελούς και εξαθλιωμένου εργατικού δυναμικού και η δημιουργία κοινωνικών χώρων ταυτότητας. Οι κοινωνικοί χώροι, στους οποίους καλούνται να ζήσουν οι εξαθλιωμένοι και οι μειονότητες των πόλεων, αφαιρούν από αυτούς κάθε δυνατότητα ανάπτυξης της κοινωνικής και πολιτικής τους ύπαρξης, ενώ τους καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την κοινωνική και βιολογική τους αναπαραγωγή.

Για μια μερίδα του γηγενούς πληθυσμού και το κράτος, οι φτωχογειτονιές αποτελούν «εστίες εγκληματικότητας» και αυτό τους υπενθυμίζεται με τα «πογκρόμ εξευγενισμού» που αναλαμβάνουν να φέρουν εις πέρας οι διοικητικές υπηρεσίες, οι νεοφασιστικές πολιτικές οργανώσεις, η αστυνομία και τα ΜΜΕ μέσω του δημόσιου λόγου. Όλη αυτή η

διαδικασία θέτει εν αμφιβόλω την παραμονή των μειονοτήτων στις φτωχογειτονίες, καθώς επίσης και τους μειώνει τις πιθανότητες δημιουργίας κοινότητας, αφού κάτι τέτοιο θα αποτελούσε «κίνδυνο» μόνιμης παραμονής των εξαθλιωμένων εκεί αλλά και αμφισβήτησης της υπεροχής της «μεσαίας τάξης» σε βάρος των κοινωνικά αποκλεισμένων (Ψημμένος, 2004: 98).

2.2 Ο περιφρακτικός χώρος της εργασίας και η δυστοπία της μετανεωτερικότητας

Στις μετανεωτερικές κοινωνίες, η φθηνή και χαμηλού κύρους εργασία αποτελεί παράγοντα ήσσονος σημασίας για την παροχή υπηρεσιών στις ανώτερες κοινωνικές τάξεις (Harvey 2000). Μέσα στο πλαίσιο των κοινωνικο-οικονομικών ανακατατάξεων σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά και στον ελληνικό χώρο, η προετοιμασία αυτού του σύγχρονου εργατικού δυναμικού διενεργείται μέσα στις φτωχογειτονίες και τα γκέτο – εκεί όπου οι άνθρωποι στερούνται βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων. Ο περιφρακτικός χώρος της εργασίας διαμορφώνεται μέσω πολύπλοκων κοινωνικών διαδικασιών και έρχεται σε άμεση συσχέτιση με τις «ευκαιρίες ζωής» των φτωχότερων κοινωνικών στρωμάτων, δηλαδή την πρόσβασή τους σε πολύτιμα αγαθά και υπηρεσίες, όπως η κατοικία, η τροφή, η μόρφωση και η υγεία. Στον αντίποδα των «ευκαιριών ζωής» (life chances) που ο Weber (1922) βλέπει ως παράγοντα ανάδυσης μιας κοινωνική τάξης, βλέπουμε τους κατοίκους των φτωχογειτονιών να εξαθλιώνονται και να επανδρώνουν τον τομέα των υπηρεσιών προς τον γηγενή πληθυσμό των πόλεων με κύρια χαρακτηριστικά της εργασίας τους, την προσωρινότητα (αντικείμενο και σχέσεις εργασίας) και την ελαστικότητα (συνθήκες εργασίας)(Ψημμένος, 2004:99; Sassen,1987).

Ο David Harvey (1990) επιχείρησε να μας παρουσιάσει, μέσω της ταινίας *Blade Runner* (Ridley Scott, 1989), μια δυστοπική εικόνα του μέλλοντος παρόμοια με αυτή της ταινίας που διαδραματίζεται στην πόλη του Los Angeles το 2019. Τα χαρακτηριστικά που συνοδεύουν τη δυστοπική αυτή εικόνα είναι η αντίθεση ότι οι ανώτερες οικονομικές τάξεις υπερίπτανται της γης ή ζουν σε άλλους πλανήτες μέσα σε αυτόνομους θύλακες, ενώ οι κατώτερες τάξεις ζουν σε γκέτο των μεγαλουπόλεων μέσα σε συνθήκες πλήρους αποστέρησης και εξαθλίωσης. Ακόμα καταδεικνύεται η αποξένωση του ανθρώπου από

την εργασία στις σύγχρονες πόλεις, καθώς και η ελαστικότητα και η προσωρινότητα της εργασίας προς όφελος αυτών που την εκμεταλλεύονται. Εδώ, η πόλη παρουσιάζεται ως δημιουργήμα της παγκόσμιας οργάνωσης της οικονομίας που μέσω της συμπίεσης του χώρου και το χρόνου και της ρευστοποίησης των κοινωνικών δικαιωμάτων, αποκτά χώρους που απελευθερώνουν τον άνθρωπο από την εργασία και χώρους όπου η εργασία αποτελεί το κύριο μέσο ελέγχου και αποξένωσης (Ψημμένος, 2004).

Αυτό είναι ουσιαστικά η πραγμάτωση του σύγχρονου «προλεταριάτου», το οποίο αποτελείται από εργάτες υπηρεσιών. Ωστόσο το ζήτημα δεν είναι μόνο ότι κάποιοι από τις ανώτερες τάξεις επιθυμούν ασφάλεια και ένα χώρο ώστε να απολαμβάνουν τον εξωφρενικό καταναλωτισμό τους. Στη πραγματικότητα με αυτές τις νέες αποικίες οι ανώτερες τάξεις δημιουργούν ένα νέο πλανήτη που θα μπορεί κανείς να πετά από τη μία ως την άλλη πλευρά και παράλληλα να έχει την ελάχιστη δυνατή επαφή με τα εργατικά στρώματα, τους φτωχούς και τους μετανάστες εκτός από τις περιπτώσεις που χρειάζονται τις υπηρεσίες τους σε προσωπικό επίπεδο. Ο χώρος διαμονής των εργατών βρίσκεται μέσα σε γκέτο ενώ είναι αποξενωμένοι από την εργασία, τη διασκέδαση και την κοινωνία ευρύτερα. Κάθε τους φυλετική ή ταξική αντίσταση επιφέρει για αυτούς κατασταλτικές πρακτικές από πλευράς της κυρίαρχης τάξης.

Αφήνοντας το Blade Runner, διαπιστώνουμε ότι η θέση του σύγχρονου προλεταριάτου δεν καθορίζεται μόνο από την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό αλλά και από την ανάπτυξη των υπηρεσιών που βασίζονται σε ένα αποξενωμένο εργατικό δυναμικό. Από τη μία πλευρά έχουμε την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας προς την άμεση κατανάλωση αγαθών και από την άλλη πλευρά την αύξηση των υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών του γηγενούς πληθυσμού της πόλης (Sassen,1991). Ο νέο εισερχόμενος μετανάστης, ο πρόσφυγας και ο εξαθλιωμένος αποτελούν την εφεδρεία εργατικού δυναμικού χαμηλού κύρους, του φτηνού και αποξενωμένου εργάτη-έτοιμου να καλύψει τα «κενά» των υπηρεσιών που λείπουν από τον γηγενή πληθυσμό και να εργαστεί σε υπηρεσίες όπως η βιομηχανία του sex, η διακίνηση ναρκωτικών και το πληρωμένο έγκλημα. Αυτή η ιδιαίτερη «τάξη» ανθρώπων αποτελεί το χαμηλότερο επίπεδο κοινωνικής διαστρωμάτωσης, όπου η εργασία αποτελεί το πλέον σημαντικό στοιχείο περίφραξής τους από την ιδιοποίηση πολιτικών και οικονομικών αγαθών της κοινωνίας.

2.3 Άτυπη εργασία

Όσοι μελετούν την άτυπη εργασία χρησιμοποιούν ποικίλους ορισμούς, μεθοδολογίες και θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με αυτήν. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει κάποιος καθολικός ορισμός για το τί είναι η άτυπη εργασία ως φαινόμενο αλλά υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί ορισμοί που η χρήση τους εξαρτάται από το αντικείμενο που ερευνά κάθε μελέτη. Έτσι αντί του όρου άτυπη εργασία εμφανίζονται όροι όπως «ευέλικτη», «ειδική», «μη-κανονική» ή «περιθωριακή».

Ένα από τα συστατικά χαρακτηριστικά της εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η άτυπη εργασία². Αυτή βασίζεται κυρίως στους φτωχότερους μετανάστες μέσω της ανειδίκευτης και χαμηλού κύρους εργασίας (Ψημμένος,2004:102). Η άτυπη εργασία στηρίζεται στη πλήρη αποξένωση του εργάτη από την εργασία, το προϊόν αλλά και την υπόλοιπη κοινωνία. Μέσω αυτής επιτυγχάνεται μια κατάσταση «νοτιοαφρικανοποίησης» (Ψημμένος,2004:103) της κοινωνίας όπου το φθινό εργατικό δυναμικό για να εξασφαλίσει την παραμονή του στο χώρο αλλά και την επιβίωση του, καλύπτει τις προσωπικές ανάγκες της μεσαίας τάξης και ενός τμήματος της κοινωνίας που παραδοσιακά έχει πλήρη απασχόληση. Επομένως συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι κοινωνίες που αποτελούν την ίδια ή μια κοντινή σε εμάς πραγματικότητα (Ε.Ε.), βασίζονται στην δημιουργία χώρων καταπίεσης και αποκλεισμού με σκοπό την εκμετάλλευση των οικονομικά πιο αδύναμων (Ψημμένος, 2004).

Μια απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία του φθινού εργατικού δυναμικού, που θα απασχοληθεί στην άτυπη εργασία είναι η δημιουργία ενός κοινωνικού χώρου μέσα στον οποίο το κράτος δεν θα έχει περιθώριο παρέμβασης στην εργασία και τις συνθήκες της, την υγιεινή και την ασφάλεια, τις άδειες εργασίας, τα επιδόματα, τις νομικές παρεμβάσεις και τους κανόνες των εργασιακών σχέσεων (Ψημμένος,2004:103).

Επίσης, στο προηγούμενο προστίθεται ακόμα, ότι ο χώρος της άτυπης εργασίας είναι αποκομμένος από κάθε συνδικαλιστικό κίνημα αλλά και από κάθε δυνατότητα

² Στις άτυπες μορφές εργασίας περιλαμβάνονται: (α) οι εγκληματικές δραστηριότητες, (β) οι δραστηριότητες που εκμεταλλεύονται τα κενά του τυπικού συστήματος ελέγχου από ιδιώτες και επιχειρήσεις, (γ) οι δραστηριότητες που συνεχίζουν παραδοσιακές μορφές αναπαραγωγής, (δ) οι δραστηριότητες που προκύπτουν από στρατηγικές αναδιάρθρωσης των επιχειρήσεων με στόχο την αύξηση του κέρδους (Βαΐου – Χατζημιχάλης 2002). Με τον όρο άτυπη μεταφράζονται στα ελληνικά οι αγγλικοί όροι *informal* (παράνομες μορφές εργασίας) και *atypical* (εργασίες που δεν εμπίπτουν στο τυπικό της μισθωτής εργασίας).

πληροφόρησης, αναζήτησης και διεκδίκησης κοινωνικών δικαιωμάτων, έστω και αν ορισμένα από αυτά έχουν καθιερωθεί στη κοινωνία (Gordon & Sassen, 1991).

Μιλώντας για την περίπτωση της Ελλάδας, όσον αφορά την εκπροσώπηση, πέρα από μερικές εξαιρέσεις (τις μουσουλμανικές μειονότητες της Θράκης που εκλέγουν εδώ και αρκετά χρόνια εκπροσώπους στην ελληνική βουλή, αλλά και μια μερίδα των Ποντίων που ενσωματώθηκαν πλήρως κοινωνικά), οι υπόλοιπες μειονοτικές κοινότητες υποεκπροσωπούνται και συναντούν φραγμούς λόγω εθνορατσιστικών τάσεων που υπάρχουν στην ελληνική κοινωνία, όπως επίσης και λόγω της προσκόλλησης των συνδικαλιστικών κινημάτων στη παρωχημένη και αναχρονιστική έννοια και ανάλυση της εργατικής τάξης.

Ορισμένοι φορείς, όπως το κράτος, οι υπηρεσίες μεταναστών, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αλλά και η επίδραση των μορφών ελαστικής εργασίας, των μεταναστευτικών πολιτικών και της ρευστοποίησης των κοινωνικών δικαιωμάτων, της ξеноφοβίας και του θεσμοθετημένου εθνορατσισμού, έμμεσα ή άμεσα, συμβάλλουν στη δημιουργία περιφρακτικών χώρων όπου συναθροίζονται τα φτωχότερα στρώματα. Ταυτόχρονα οι ίδιοι οι χώροι συμβάλλουν στην αναπαραγωγή ενός πληθυσμού πλήρως αποξενωμένου από την κοινωνία και τον ίδιο τον εαυτό τους.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με την Fainstein (1992), κατά τη περίοδο της παγκόσμιας αναδιοργάνωσης της οικονομίας, η μερική απασχόληση, το χαμηλόμισθο εργατικό δυναμικό και η ολοκληρωτική ή κατά το ήμισυ απελευθέρωση από κανόνες και δικαιώματα στις συνθήκες εργασίας, είναι μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά των χώρων εργασίας που τελικά τείνουν να σχηματίζουν προ-φορντικά και φορντικά συστήματα εργασίας.

2.4 Ο περιφρακτικός χώρος διαμονής των μειονοτήτων

Ο χώρος στις πόλεις αλλά και το αστικό τοπίο γενικότερα είναι δομημένα με αυτόν τον τρόπο ώστε να υπενθυμίζουν σε άστεγους εξαθλιωμένους, μετανάστες και μειονότητες ότι δεν μπορούν να κινούνται σε όλους τους χώρους. Η πόλη γι' αυτές τις κατηγορίες ανθρώπων δεν αποτελεί κάτι συλλογικό ούτε κάτι κοινό για όλους, αλλά μια κοινωνική πραγματικότητα με διάφορες ερμηνείες, όπου οι χώροι διαμονής, οι

φτωχογειτονίες, τα γκέτο, αποτελούν φυσικά και κοινωνικά σύνορα που τους ξεχωρίζουν σε δύο κόσμους (Ψημμένος, 2004). Αυτά τα σύνορα είναι εθνοφυλετικά και οικονομικά· οι νέοι μετανάστες και οι μειονότητες σπρώχνονται όλο και περισσότερο να καταλάβουν χώρους που κανείς άλλος δεν θα καταλάμβανε, όπως τα κοντέινερ του στρατοπέδου «Καποτά» που μελετάμε στη συγκεκριμένη μελέτη. Η γεωγραφική και η οικονομική γκετοποίηση των χώρων διαμονής σήμερα σπρώχνει όλο και περισσότερο τους αναλυτές να θεωρήσουν ότι βρισκόμαστε μπροστά στην κοινωνική αλλά και τη φυσική (σωματική) απομόνωση των ανθρώπων αυτών (Wilson, 1987). Σε πολλές περιπτώσεις συναντάται η διαμονή ανάμικτων εθνοτικών ομάδων στις ίδιες περιοχές, μακριά από εκείνες των «ανώτερων τάξεων» και κοντινότερα στα πιο φτωχά στρώματα, αν και αυτό δεν είναι πάντα απόλυτο. Αυτό οφείλεται στις διακρίσεις και τους φραγμούς που υπάρχουν απέναντι τις ομάδες κατώτερου κοινωνικού κύρους που δεν τους παρέχεται το δικαίωμα επιλογής της διαμονής, ούτε και το δικαίωμα στην ελεύθερη χρήση του χώρου διαμονής.

Ο νέος μετανάστης και ο εξαθλιωμένος σπρώχνεται να κατοικήσει στις αρχιτεκτονικά και κοινωνικά φτωχότερες περιοχές και οικίες που παρέχουν τις λιγότερες ευκαιρίες μόνιμης διαμονής, επαφής ή ένταξης στο κοινωνικό σύνολο. Η προσωρινότητα της παραμονής σε ένα μέρος έχει δείξει ότι μειώνει αυτομάτως τις απαιτήσεις για καλλίτερες συνθήκες διαβίωσης. Ο χώρος θα πρέπει να μην παρέχει τη δυνατότητα παραμονής μιας πολυμελούς οικογένειας, ενώ η διαμόρφωσή του θα πρέπει να προσφέρει όσο το δυνατόν λιγότερα μέσα για την κοινωνική αναπαραγωγή αυτού και της οικογένειάς του, όπως σχολεία, πάρκα, ξεχωριστά δωμάτια για τους ανήλικους ή υπερήλικες, κρατικές και ιδιωτικές υπηρεσίες. Μέσω της αστυνόμευσης δημιουργούνται επίσης οι «νησίδες» μη νόμιμης δραστηριότητας, μέρη δηλαδή συνάντησης των μειονοτήτων με το γηγενή πληθυσμό για την παροχή υπηρεσιών από τους μεν προς τους δε (οίκοι ανοχής, καζίνο, strip-tease clubs, διακίνηση ναρκωτικών)(Liebow, 1967).

Ο πρώτος λόγος των διακρίσεων στο δικαίωμα της στέγασης έχει να κάνει με τις εθνοφυλετικές διακρίσεις που εκφράζονται σε προσωπικό-ατομικό επίπεδο και που ασκούνται από τον γηγενή πληθυσμό. Για παράδειγμα πολλοί ξενοδόχοι ή ιδιοκτήτες σπιτιών δεν παραχωρούν με ενοικίαση ή αγορά την ιδιοκτησία τους σε κάποιον που δεν ανήκει στην δική του φυλετική ομάδα ή τον θεωρούν γενικά επικίνδυνο. Ο δεύτερος λόγος είναι ο θεσμοθετημένος εθνορατσισμός, όπου το κράτος και οι υπηρεσίες

συνδράμουν το λιγότερο δυνατό στην προστασία και προβολή των ιδιαίτερων στεγαστικών αναγκών που έχουν οι μειονότητες στο χώρο διαμονής τους.

Η τοπική αυτοδιοίκηση, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης καθώς και οι σύμβουλοι στέγασης είναι οι κύριοι υπεύθυνοι, με την απάθειά των οποίων απέναντι στα προβλήματα της κοινωνικής περιθωριοποίησης και με τον δημόσιό τους λόγο διανθίζουν το πλαίσιο του θεσμοθετημένου εθνορατσισμού. Αυτό συνιστά την ξεκάθαρη πολιτική αποκλεισμού μιας κατηγορίας ανθρώπων από δικαιώματα και προοπτικές ένταξης στην κοινωνία.

Ο χώρος της φτωχογειτονιάς που καλείται ο εξαθλιωμένος πληθυσμός να ζήσει, στερείται ιδιωτικότητας και δυνατότητας προσωπικής του χρήσης για κοινωνικές λειτουργίες (συνευρέσεις, προσωπικές σχέσεις, κλπ.) και ως εκ τούτου λαμβάνει περισσότερο τη σημασία ενός ασύλου και κρυψώνας του από τους θεσμούς και τους πολίτες της κοινωνίας, παρά ως χώρου της υλικής και πνευματικής του ανάπτυξης. Η φτωχογειτονιά λειτουργεί ως χώρος προστασίας του ενταγμένου πολίτη από τον «ξένο» και τον «επικίνδυνο για την ασφάλεια του» αλλά ισχύει και ακριβώς το αντίθετο. Ακόμη αποτελεί ένα διαρκές κοινωνικό φράγμα που υπογραμμίζει την προσωρινότητα και την ανισότητα των μειονοτήτων και των εξαθλιωμένων με τους υπόλοιπους πολίτες, ενώ ο κοινωνικά αποκλεισμένος βρίσκεται στον χώρο στέγασής του το μοναδικό σημείο αλληλοσυσχέτισης με τον τοπικό πληθυσμό (Wirth, 1928).

Η ένταση της εσωτερίκευσης του αισθήματος αποξένωσης, το οποίο διακατέχει τα περιθωριοποιημένα άτομα που ζουν σε φτωχογειτονιές και γκέτο, τα ωθεί στο να οργανώνουν και να ορίζουν με εντελώς διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι είθισται στις «μεσαίες τάξεις», τον ιδιωτικό και το δημόσιο χώρο. Ζώντας την καθημερινότητά τους στη βάση της απαγόρευσης και της παρανομίας, τα άτομα αυτά νοηματοδοτούν με εντελώς διαφορετικά κριτήρια τους χώρους, που για τον γηγενή πληθυσμό αποτελούν μια δεδομένη πραγματικότητα και κανονικοποιημένη έκφανση της ζωής, ερμηνεύοντας πχ τις πλατείες και την εκκλησία σε χώρους ξεκούρασης και συνάντησης αντίστοιχα με αλληλοσχετιζόμενα άτομα προς αυτούς.

2.5 Η Κοινωνική πόλωση ως παράγοντας κοινωνικο-χωρικής ανισότητας

Ένας χρήσιμος όρος που επινόησε ο Chris Hamnett (1987) είναι η «κοινωνικο-ιδιοκτησιακή πόλωση» (socio-tenurial polarization) και αναφέρεται στη τάση ανθρώπων με περιορισμένους υλικούς πόρους να συγκεντρώνονται όλο και περισσότερο σε κατοικίες της δημοτικής αρχής που βρίσκονται συχνά σε μεγάλα κτίρια στο κέντρο της πόλης (Newham Λονδίνο) είτε σε μεγάλα περιφερειακά συγκροτήματα. (Kirkby Liverpool) Αυτό που παρατηρήθηκε ήταν ότι οι κάτοικοι των δημοτικών κατοικιών είναι πιθανό να είναι ηλικιωμένοι, άνεργοι και εξαρτημένοι από πληρωμές κοινωνικής ασφάλισης. Αυτή η κοινωνικο-ιδιοκτησιακή πόλωση έχει θεωρηθεί ότι βοηθά στην παραγωγή μιας «αστικής κατώτερης κοινωνικής τάξης» ανθρώπων που είναι μόνιμα αποκλεισμένοι από την καλή στέγαση και την ασφαλή απασχόληση (Pahl, 1968). Αυτή η ιδέα της κατώτερης κοινωνικής τάξης χρησιμοποιείται και σε συζητήσεις για τις «παγκόσμιες πόλεις» (Savage & Warde, 2005:167).

Όπως αναφέρει ο Savage (1993:165) η κοινωνική πόλωση προέρχεται ως όρος από τις φυσικές επιστήμες και έχει να κάνει αφενός με τη δημιουργία ενός αντίθετου δυναμικού πεδίου μεταξύ δύο ομάδων ανθρώπων και την μετακίνηση τους σε δύο ξεχωριστούς πόλους λόγω ενός συγκεκριμένου μηχανισμού ή μιας απλής αιτίας και αφετέρου σχετίζεται με την ύπαρξη έντασης ή σύγκρουσης μεταξύ αυτών των δύο κοινωνικών ομάδων που προέρχεται από τον ίδιο μηχανισμό.

2.6 Ο δημόσιος λόγος και η «γκετολογία» των Μέσων Ενημέρωσης

Περνώντας στην ιστορική φάση της κοινωνίας της πληροφορίας, επιβεβαιώνεται η παραδοχή ότι ο πολιτισμός μας έχει δομηθεί με τη δύναμη του λόγου, της έλλογης έκφρασης. Ο δημόσιος λόγος αποτελεί το κατ' εξοχήν μέσο επιβολής ισχύος από όλες τις μορφές εξουσίας: δημόσιας και ιδιωτικής. Η θεσμική κρατική βία αναζητά την θεμελίωσή της σε κείμενα, τις κανονιστικές διατάξεις, ενώ η ιδιωτική εξουσία αναζητά την επιβολή της σε υπερ-επιχειρήσεις επιβολής απόψεων, τα Μέσα Ενημέρωσης (Bourdieu, P. 1999). Το Διαδίκτυο έρχεται να επεκτείνει σε ακραία όρια τη δυνατότητα

του δημόσιου λόγου, υλοποιώντας σε εν δυνάμει καθολικό βαθμό τις συνταγματικές εξαγγελίες για απόλαυση της ελευθερίας της έκφρασης από τον καθένα, ανεξάρτητα από τις άλλες ιδιότητές του.

Η ελευθερία της έκφρασης έχει μια σημαντική ιδιαιτερότητα σε σχέση με τα άλλα ανθρώπινα δικαιώματα: η εξουσία που παρέχει στο άτομο ξεπερνά κατά πολύ τα "φυσικά" όρια της σωματικής μας υπόστασης. Ενώ το δικαίωμα στη ζωή, στην αξιοπρέπεια, στη θρησκεία, στην ιδιωτικότητα, στη συνάθροιση, στην ιδιοκτησία αλλά και στην εργασία είναι σφαίρες γύρω από το ανθρώπινο σώμα. Η ελεύθερη έκφραση είναι η ίδια μια σφαίρα που εκτοξεύεται εν δυνάμει προς κάθε κατεύθυνση και πολλές φορές, είναι μια σφαίρα που δεν γυρίζει πίσω. Όσα λέμε δημόσια μας ξεπερνούν όχι μόνο "σωματικά" και τοπικά, αλλά ενδεχομένως και χρονικά. Κανείς μας δεν μπορεί να υπολογίσει με ακρίβεια και να ελέγξει τις συνέπειες του δημόσιου λόγου του.

Εκτός λοιπόν από δικαίωμα, η δημόσια έκφραση είναι και μια μορφή εξουσίας. Όταν ερχόμαστε λοιπόν στη δημόσια σφαίρα και μετέχουμε της εξουσίας που από τη φύση της ενέχει η ελεύθερη έκφραση, πρέπει να είμαστε έτοιμοι να ασκήσουμε και τα σύμφυτα καθήκοντα, αναλαμβάνοντας τις συνεπαγόμενες τυχόν ευθύνες.

Διακατέχονται, λοιπόν από την ανάλογη ευθύνη οι καθ' ύλην αρμόδιοι φορείς που φέρουν εις πέρας την ενημέρωση της κοινωνίας; Η απάντηση είναι πως τα δείγματα που λαμβάνουμε στο επίπεδο του δημόσιου λόγου, μας φέρνουν πιο κοντά στην άποψη ότι αυτό που προωθείται, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια της κρίσης, είναι η διάπλαση μιας κοινωνίας "μηδενικής ανοχής", μιας κοινωνίας που με μεγάλη ευκολία θα στιγματίζει ή θα στιγματίζεται με όρους όπως «περιθωριακός», «άνεργος», «μετανάστης» (Bolinger, 1980).

Στον αντίποδα της συμβολικής απαγόρευσης της αρνητικής χρήσης του όρου "γκέτο" στη Νέα Υόρκη κατά το 2009, τα ελληνικά Μέσα Ενημέρωσης φαίνεται ότι επέλεξαν τη χρήση του όρου γκέτο, κυρίως από το 2005 και έπειτα, ώστε να χαρακτηρίσουν αναλόγως περιοχές του κέντρου της Αθήνας ή των προαστίων της όπως το Μενίδι. Περιοχές που μέχρι πρότινος ονομάζονταν ως "ευαίσθητες" λόγω των ιδιαίτερων δημογραφικών τους χαρακτηριστικών και των φτωχών στρωμάτων που ως επί το πλείστον διέμεναν εκεί. Οι συνέπειες που έχει η αποδοχή ενός τέτοιου όρου στο δημόσιο λόγο αλλά και στη κοινωνική δράση είναι πολύπλευρες. Η μετάβαση του δημόσιου λόγου από τον όρο "υποβάθμιση" στον όρο «γκέτο» και στην «κατάσταση εκτάκτου ανάγκης» πέρα από

πιθανούς μιμητισμούς δραματοποιημένων εκφράσεων από πλευράς των ΜΜΕ, εμπεριέχει συμβολισμούς που δημιουργούν με τη σειρά τους νέα νοήματα και ερμηνείες καταστάσεων. Επιπλέον, αυτός ο νοητικός συσχετισμός εμπεριέχει «ηθικούς πανικούς» (Cohen, 1972) σχετικά με τους ανθρώπους του λεγόμενου γκέτο, στους οποίους αντανακλώνται οι φόβοι, τα προβλήματα και ενίοτε οι «εξωτικές» επιθυμίες των μεσαίων και ανώτερων τάξεων (βιομηχανία του σεξ) – συνδέοντάς τους με ανηθικότητα, παραβατικότητα και μια εσωτερικευμένη, φερόμενη ως ενδημική, παθογένεια. Έτσι αφήνεται να εννοηθεί ότι ο «πολιτισμός της φτώχειας» που τους διακρίνει, ο ίδιος αναπαράγει και τα προβληματικά τους κοινωνικά μοντέλα και δραστηριότητες με αποτέλεσμα να ευθύνονται τελικά οι ίδιοι για την κατάσταση στην οποία αυτοί και οι γειτονιές τους βρίσκονται (Lewis 1966).

Η κατασκευή της εικόνας του γκέτο εμπεριέχει τον στιγματισμό ομάδων και περιοχών αλλά και προβολές της ετερότητας ή/και των προβλημάτων και των φόβων της κοινωνίας, μεταθέτοντας έτσι τις αιτίες των προβλημάτων σε συγκεκριμένες ομάδες και όχι σε πολιτικές αποφάσεις ή δομικά συστημικά προβλήματα. Έτσι, η «κρисиμότητα» της ύπαρξης του "γκέτο" εννοιακά μέσα στη καθημερινότητα μας διευκολύνει τη συγκατάθεση της κοινωνίας ως προς οποιεσδήποτε παρεμβάσεις ή εκκαθαρίσεις παντός τύπου πάνω στους συγκεκριμένους χώρους.

Όπως αναφέρει και ο Wacquant (2008:84): Η συζήτηση για την ύπαρξη ή όχι γκέτο στην Ευρώπη και η κριτική από τα Ευρωπαϊκά παραδείγματα «ευαίσθητων συνοικιών» αναδεικνύει την κοινωνική / εθνοτική μίξη των περιοχών που «κινδυνεύουν» να χαρακτηριστούν ως γκέτο, την εξάρτησή τους από κρατικούς θεσμούς αλλά και τη σημασία της υποχώρησης του κράτους στο επίπεδο της κοινωνικής υποστήριξης ή της επίλυσης δομικών προβλημάτων.

Στο πλαίσιο της ευρύτερης συζήτησης περί γκέτο, επισημαίνεται ότι αυτή καθαυτή η κατασκευή του, πέρα από το στιγματισμό και την εσωτερική παθογένεια που αποδίδει στους κατοίκους του, έχει πιθανές πολιτικές, χωρικές αλλά και οικονομικές επιπτώσεις. Οι συνεχείς αναφορές του κυρίαρχου λόγου σε περιοχές «γκέτο», συνειρμικά αλλά και ουσιαστικά παράγουν και καλλιεργούν ακόμη περισσότερο την ανασφάλεια και τον φόβο (ακόμα και αν δεν προυπήρχε) τόσο στους κατοίκους όσο και στους πιθανούς επισκέπτες της περιοχής. Παράλληλα, η «γκετολογία» εντείνει την αποφυγή της περιοχής για τους μη κατοίκους άρα και τη σχετική της απομόνωση ή εσωστρέφεια, (ίσως και την τάση

εξόδου από την περιοχή όσων μπορούν), ενώ τείνει επίσης να την εγκαταλείπει μαζί με αρκετούς από τους κατοίκους της έρμαιο στα πιο ακραία στοιχεία, ενισχύοντας τις εσωτερικές αλλά και γενικότερες πολώσεις (Κουτρολίκου, 2015).

Συμβολικά (αλλά και πολιτικά), θέτει τα όρια ανάμεσα στην «κανονικότητα» της πόλης (και των κατοίκων της) και στο Άλλο, το οποίο απειλεί αυτήν την κανονικότητα. Το Άλλο προσδιορίζεται κατ' εξοχήν από τις αρνητικές του όψεις, έτσι ώστε γίνεται το ίδιο ο φορέας των προβλημάτων και των λαθών. Και ο λόγος και η αντίδραση της υπόλοιπης κοινωνίας έναντι του γκέτο ή των ευαίσθητών συνοικιών (και των κατοίκων τους) γίνεται μια κανονικότητα (Άννα Φραγκουδάκη, 1993).

Έτσι, ο μέχρι τώρα αφανής ρόλος του κράτους ή οι ανεπάρκειες στην κοινωνική πολιτική της τοπικής αυτοδιοίκησης μπαίνουν στο περιθώριο, δεν εξετάζονται και επανακαλύπτονται ως αναγκαιότητα για την «κανονικοποίηση» του γκέτο ή των «ευαίσθητων συνοικιών». Δεν εξετάζεται δηλαδή η ως τώρα λειτουργία των κοινωνικών υποδομών, φορέων και νομοθετικών διατάξεων, αλλά ούτε και των αποφάσεων ή οικονομικών πολιτικών που οδηγούν πιθανά σε μεγαλύτερες πολώσεις και κοινωνικό αποκλεισμό μειονοτήτων. Αντίθετα, σε τέτοιες καταστάσεις κρίσης, ο ρόλος και ο λόγος του κράτους (ή του δήμου) υιοθετεί «έκτακτα, αλλά αναγκαία» μέτρα. Μέτρα που συνηθέστερα συνδέονται με ποινικοποίηση (ατόμων ή ομάδων), εκτοπισμό ή εξευγενισμό (gentrification) και σκληρότερες πολιτικές ελέγχου (πχ για τη μετανάστευση). Μέτρα που επίσης συνδέονται και με δραστικές παρεμβάσεις εκκαθάρισης και εν συνεχεία μεγάλων επενδύσεων (real estate) (Atkinson, Bridge, 2005).

Ένα καλό παράδειγμα γύρω από το πώς ξεκίνησε η δημιουργία ενός νέου κοινωνικού περιθωρίου στην Ελλάδα αφορά στην περίοδο των αρχών της δεκαετίας του 90' και ως επί το πλείστον τους Αλβανούς μετανάστες, που μέσω της στρατηγικής των διακρατικών μεταναστευτικών πολιτικών και της παρανομοποίησης της μεταναστευτικής εργασίας, βρέθηκαν εντός ενός καθεστώτος εκμετάλλευσης μέσα στο οποίο οι μετανάστες ζούσαν με ανάλογο τρόπο που θα μπορούσε να συγκριθεί με ένα τύπο εσωτερικού κοινωνικού απαρτχάιντ. Διαχωρισμένοι σε ειδικές εγκαταστάσεις από την υπόλοιπη τοπική κοινωνία, αμειβόμενοι με τα χαμηλότερα ημερομίσθια, χωρίς άδειες παραμονής και ένσημα καθώς επίσης και μακριά από οποιοδήποτε φορέα του κράτους πρόνοιας (Ψημμένος, 2004).

Δεν αρκεί όμως να εργάζεται κανείς σε άθλιες συνθήκες, να πληρώνεται με πολύ χαμηλό μισθό και να μην έχει συνδικαλιστικά δικαιώματα. Δεν αρκεί εν πάση περιπτώσει

η θέση του στην αγορά εργασίας, η οποία επιτελεί την ίδια στιγμή διττό ρόλο, καθώς από τη μια και ανάλογα με την ποιότητα και το κύρος της εργασίας, αποκλείει κοινωνικές ομάδες καθώς τις αντιμετωπίζει ως αιώνια προορισμένες να ασκούν κάποια συγκεκριμένα επαγγέλματα, αλλά και ενσωματώνει, εντάσσοντας τις κοινωνικές ομάδες, (πολύ χαμηλά) στον κοινωνικό ιστό δια του μισθού και της διασφάλισης των μέσων αναπαραγωγής. Αυτό που είναι επίσης απαραίτητο είναι η ιδεολογική νομιμοποίηση του υπαρκτού κοινωνικού περιθωρίου. Με αυτό τον τρόπο, οι Αλβανοί αντιμετωπίστηκαν ως ύποπτοι και παθογενείς από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα οποία ενίσχυσαν και διατήρησαν, αν δεν δημιούργησαν κιόλας, στερεότυπα και ρατσιστικές αντιλήψεις.

2.7 Από «Παλινοστούντες πρόσφυγες» - «Ρωσοπόντιοι»

Ένα παράδειγμα ρατσισμού και κανονικοποίησης στην ελληνική κοινωνία, που συνετέλεσε σε κοινωνικό αποκλεισμό, είναι η περίπτωση των Παλινοστούντων προσφύγων από τον Πόντο και ο χαρακτηρισμός «Ρωσοπόντιοι» που τους προσδόθηκε και ενσωματώθηκε στο λεξιλόγιο μεγάλου τμήματος της κοινωνίας. Ο λόγος για τον οποίο πρόκειται να αναφερθούμε στον εν λόγω ζήτημα έχει να κάνει με το ότι η φτωχογειτονιά του πρώην στρατοπέδου «Καποτά» κατοικείται στον μεγαλύτερο της βαθμό από παλινοστούντες πρόσφυγες που έχουν έρθει από τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες κυρίως κατά τη δεκαετία του '90. Η βιβλιογραφία μας δείχνει ότι η αντιμετώπισή τους από το κράτος και τις υπηρεσίες (από τη στιγμή εισόδου τους), αλλά και ο στιγματισμός τους από τα ΜΜΕ λόγω της ιδιαίτερης τους εθνικής ταυτότητας, διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο για τον αποκλεισμό τους από το κοινωνικό σύνολο και την κατανομή τους στο χώρο μέχρι και σήμερα, κατανέμοντάς τους στις φτωχογειτονιές που βρίσκονται εντός αλλά και στα περίξ των μεγάλων και μικρών αστικών κέντρων στην Ελλάδα (Κασιμάτη, 1992).

Στη Ρωσία αποκαλούνταν Πόντιοι και στην Ελλάδα «Ρωσοπόντιοι». Τα θύματα ξεπέρασαν τις 353.000. Ένα μέρος τους επαναπατρίστηκε στην Ελλάδα (περίπου 400.000), ενώ οι υπόλοιποι κατέφυγαν στη Νότια Ρωσία, όπου κατάφεραν να διατηρήσουν τη γλώσσα και την θρησκεία τους. Εξαιτίας όμως της παροχής ελληνικής

ιθαγένειας που δόθηκε για μια περίοδο από το ελληνικό κράτος σε άτομα από Γεωργία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, οι ελληνικές αρχές έπρεπε πλέον να αποδείξουν την ελληνική καταγωγή του πληθυσμού αυτού, αλλά και οι ίδιοι οι Πόντιοι. Έτσι, μέσω του δημόσιου διαλόγου, ήρθαν στο προσκήνιο ως «Ρωσοπόντιοι» και κάπως έτσι καθιερώθηκε ο όρος, ο οποίος κατέληξε να είναι ρατσιστικός και υποτιμητικός.

Αυτός που ευθύνεται για την εξαθλίωση και το στιγματισμό των παλιννοστούντων προσφύγων από τις χώρες τις πρώην ΕΣΣΔ είναι η πολιτική στιγματισμού που συντελέστηκε θεσμικά απ' όλες τις κυβερνήσεις από το 1989 μέχρι σήμερα καθώς επίσης και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, αναπαράγοντας στο δημόσιο λόγο τους αρνητικά στερεότυπα για τους παλιννοστούντες πρόσφυγες. Η ανυπαρξία προσφυγικής πολιτικής οδήγησε στο περιθώριο μια ιδιαίτερα μεγάλη μειονότητα που η μοίρα της καθορίστηκε από τη μικρασιατική καταστροφή όπως προαναφέρθηκε.

Μια περίτεχνη τακτική που εφαρμόστηκε στη συγκεκριμένη περίπτωση που αναφέρουμε, από πλευράς κράτους, ώστε να αποκλειστεί κάθε πιθανότητα κοινωνικής ενσωμάτωσης «ξένου» πληθυσμού και ανακοπή της κοινωνικής και οικονομικής του ανέλιξης, είναι να του αφαιρεθεί το δικαίωμα στη διεκδίκηση περιουσίας και αποζημιώσεων από το κράτος με κάθε πιθανό τρόπο. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λοζάνης, όλοι όσοι επλήγησαν από τη Μικρασιατική καταστροφή θα έπρεπε να είχαν το δικαίωμα, ως Μικρασιάτες, να διεκδικήσουν ένα μερίδιο από τα υπόλοιπα της ανταλλάξιμης περιουσίας που διαχειρίζεται τώρα το ΤΑΠΑΠ και στη συνέχεια η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου (ΚΕΔ). Όμως, η ελληνική γραφειοκρατία είχε διασφαλίσει τα συμφέροντά της μέσω ενός Βασιλικού Διατάγματος ήδη το 1962, όταν απαγόρευσε την διεκδίκηση δικαιώματος επί της ανταλλάξιμης περιουσίας για όσους πρόσφυγες έφτασαν στην Ελλάδα μετά το 1932. Έτσι, ένα μεγάλο κομμάτι εγκλωβισμένων Μικρασιατών στην Σοβιετική Ένωση αποστερήθηκε των κατοχυρωμένων από τη συνθήκη της Λοζάνης δικαιωμάτων, ενώ μέχρι σήμερα δεν έχουν υπάρξει νεότερες εξελίξεις πέραν της ένταξής αυτής της ανταλλάξιμης περιουσίας στο ΤΑΠΠΕΔ.

Η επιδοματική πολιτική που ίσχυε τα χρόνια πριν την κρίση προς ενίσχυση των προσφύγων, φαίνεται να συναντάει συνεχώς εμπόδια στην καταβολή του επιδόματος τα τελευταία χρόνια. Το κράτος μέχρι πρόσφατα έδινε κάποιες χαμηλές συντάξεις μέσω του ΟΓΑ στους πρόσφυγες από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Αν και χαμηλή, αυτή η σύνταξη

συντηρούσε παιδιά προσφύγων και 25,000 ηλικιωμένους. Με τις διατάξεις του νόμου 4093/2012 τους διακόπτεται ωστόσο αυτή η σύνταξη και σταματά και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, οδηγώντας τους έτσι στην εξαθλίωση και στην απώλεια κάθε ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Μεθοδολογία της έρευνας

Το παρόν κεφάλαιο έχει ως στόχο την αναλυτική παρουσίαση της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε στην έρευνα, η οποία είχε σκοπό να αναδείξει ότι οι συνθήκες ζωής στις φτωχογειτονιές και τα γκέτο (slums) είναι άμεσα συνυφασμένες με τις συνθήκες εργασίας των κατοίκων τους και την εργασία που αυτοί επιτελούν. Ξεκινώντας λοιπόν, από την παρουσίαση του οικισμού που επιλέξαμε, θα σταθούμε σε μια σειρά μεθοδολογικών προβληματισμών και βημάτων, οι οποίοι μας συνόδεψαν κατά τη διαδικασία της επιτόπιας έρευνας.

3.1 Η περίπτωση του οικισμού του στρατοπέδου «Καποτά»

Ο καταυλισμός του στρατοπέδου «Καποτά» βρίσκεται στον Δήμο Αχαρνών Αττικής. Στους πρόποδες της Πάρνηθας, στη βάση ενός πρώην στρατοπέδου, όπου είναι εγκατεστημένα 900 περίπου κοντέινερ, στήθηκε ο συγκεκριμένος καταυλισμός το 1999, ως αναγκαίο επακόλουθο μετά τον φονικό σεισμό που έπληξε την Αθήνα και άφησε χιλιάδες ανθρώπους χωρίς στέγη. Αρχικά, το κράτος αποφάσισε την προσωρινή στέγασή τους σε σκηνές και αργότερα σε λυόμενους οικίσκους (κοντέινερ). Με την πάροδο των χρόνων, κάποιοι από τους σεισμόπληκτους μετεγκαταστάθηκαν, όταν πια τα σπίτια τους επισκευάστηκαν ή φτιάχτηκαν νέα, αλλά στα κοντέινερ παρέμειναν οι άποροι που δεν κατάφεραν να αποκατασταθούν και επιπλέον σε αυτά βρήκαν ακόμα στέγη παλιννοστούντες από τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες, μια μειοψηφία Ρομά, λίγοι Αλβανοί και αρκετοί Έλληνες που θεώρησαν τη δεδομένη λύση, ως μοναδική για να «στεγάσουν» την ανέχειά τους.

Δεκαέξι χρόνια μετά, ο καταυλισμός συνεχίζει να λειτουργεί και να φιλοξενεί 5.000 ανθρώπους-θύματα της οικονομικής κρίσης, οικονομικούς μετανάστες, οικογένειες (και πολύτεκνες), ηλικιωμένους, ανήμπορους να φροντίσουν τον εαυτό τους ανθρώπους, ή με κάποια ισχνά εισοδήματα και άπορους γενικότερα, συνθέτοντας μια μικροκοινωνία με πολλά χαρακτηριστικά που θα μπορούσαμε να συναντήσουμε στα γκέτο και τις φτωχογειτονιές των δυτικών μεγαλουπόλεων: Ανέχεια, κοινωνικός αποκλεισμός, απομόνωση, μακροχρόνια ανεργία και ενίοτε σοβαρές ή μικρότερες παρανομίες είναι μερικές από τις πλευρές της καθημερινότητας των κατοίκων. Στο πρώην στρατόπεδο

«Καποτά», το οποίο είναι περιφραγμένο, λειτουργεί ένα δημοτικό σχολείο. Η Αστυνομία εισέρχεται στον καταυλισμό μόνο μετά από καταγγελία, αλλά ποτέ μεμονωμένα με ένα περιπολικό. Στον οικισμό υπάρχει ένας Σύλλογος κατοίκων «Καποτά», αλλά τα τελευταία χρόνια υπολειτουργεί.

Ο Δήμος Αχαρνών συγκροτείται από πληθυσμό χαμηλών κυρίως οικονομικών στρωμάτων και αποτελεί κέντρο υποδοχής μεγάλου μεταναστευτικού ρεύματος. Αναμφίβολα, η συγκατοίκηση πολλών διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων στα όρια του Δήμου είναι καθοριστικός και προσδιοριστικός παράγοντας της κοινωνικής ανάπτυξης της περιοχής. Παράλληλα, τίθεται το ζήτημα της κοινωνικής συνοχής που προκύπτει από την ύπαρξη διαφορετικών εθνοτικών ομάδων, οι οποίες εμφανίζουν ανόμοιες πρακτικές στο επίπεδο εκμετάλλευσης της γης και οργάνωσης της καθημερινής ζωής. Το επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων του Δήμου είναι από τα χαμηλότερα που παρατηρούνται στο Λεκανοπέδιο, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2011³. Ο παραγωγικός τομέας στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στη βιομηχανία– βιοτεχνία. Πλέον η δραστηριότητα του πρωτογενούς τομέα στην περιοχή του Δήμου είναι περιορισμένη και τείνει προς εγκατάλειψη. Ο Δήμος Αχαρνών αποτελεί έναν από τους πολλούς χώρους εγκατάστασης μονάδων του δευτερογενούς τομέα παραγωγής στο Λεκανοπέδιο, αλλά και γενικότερα χρήσεων που συνδέονται με αυτόν (χονδρεμπόριο, αποθήκες). Επίσης, παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση μεταποιητικών μονάδων, κατά κανόνα μικρού και μεσαίου μεγέθους με χαμηλό τεχνολογικό εξοπλισμό. Αυτό οφείλεται στη γεωγραφική θέση του Δήμου, στη δυνατότητα πρόσβασης στην Αθήνα, στη θέση του σε σχέση με τα δυτικά και βόρεια προάστια της Αθήνας και με το εθνικό δίκτυο, στη σχετικά φθηνή γη και στην ανυπαρξία ελέγχου στις χρήσεις γης (Στριφτού, 2009).

Οι βιομηχανικές και μεταποιητικές μονάδες είναι διάσπαρτα χωροθετημένες χωρίς κάποιο οργανωμένο σχεδιασμό, επίσης βρίσκονται χωροθετημένες πολλές χρήσεις υπερτοπικής σημασίας (αεροδρόμια, στρατόπεδα, αγωγός μεταφοράς φυσικού αερίου,

³ Στο σύνολο των 106.943 ανθρώπων που κατοικούν στον Δήμο Αχαρνών, το 12,5% είναι κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου / πτυχιούχοι Παν/μίου - Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, το 4,4% είναι πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολλέγια κλπ.), το 26,5% είναι απόφοιτοι λυκείου (γενικού, εκκλησιαστικού, επαγγελματικού κλπ.), ενώ το 15,5% είναι απόφοιτοι τριτάξιου γυμνασίου και πτυχιούχοι επαγγελματικών σχολών. Το 19% είναι απόφοιτοι δημοτικού και το 12,5% εγκατέλειψαν το δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση / Ολοκλήρωσαν την προσχολική αγωγή / Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση (ΕΛΣΤΑΤ, απογραφή 2011).

εγκαταστάσεις ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ). Αυτές συνήθως βρίσκονται εντός των κατοικημένων περιοχών, δημιουργώντας δυσλειτουργίες στο εσωτερικό του Δήμου.

Εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 της Αθήνας, στο Δήμο Αχαρνών κατασκευάστηκε το Ολυμπιακό χωριό και μεγάλα συγκοινωνιακά έργα (διέλευση της Αττικής Οδού, το Σιδηροδρομικό Κέντρο Αχαρνών και ο Προαστιακός Σιδηρόδρομος). Όλα αυτά επέφεραν και συνεχίζουν να επιφέρουν περαιτέρω πληθυσμιακή αύξηση. Ο Δήμος αντιμετωπίζει μεγάλα προβλήματα τεχνικών υποδομών. Υπάρχει έλλειψη κοινόχρηστων ελεύθερων χώρων, υποδομών υγείας – πρόνοιας, σχολικών κτηρίων, αθλητικών εγκαταστάσεων, πολιτιστικών υποδομών. Ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 60' με την απότομη έλευση οικονομικών μεταναστών, κυρίως από τις χώρες της Σοβιετικής Ένωσης, η οικιστική ανάπτυξη του Δήμου έγινε χωρίς σχεδιασμό, ανομοιόμορφα και αυθαίρετα (Στριφτού, 2009).

Η βαρύτητα που δόθηκε στα δίκτυα μεταφορών είχε σαν αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής, καθώς η νέα ρυμοτόμηση διέσπασε τον αστικό ιστό και δημιούργησε απροσπέλαστα χωρικά όρια. Επιπλέον, η ανισοβαρής ανάπτυξη του υπερτοπικού δικτύου μεταφορών συγκριτικά με το τοπικό, που θα συνέβαλε στην ομαλότερη μετάβαση των πεζών από τις περιοχές γύρω από το ΣΚΑ στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, ουσιαστικά αναιρεί τη στρατηγική σημασία του ίδιου του έργου.

3.2 Ο Σχεδιασμός της Έρευνας

Η βασική προβληματική που θέτει η συγκεκριμένη μελέτη αφορά τον τρόπο με τον οποίο αναπαράγεται το φθινό και χαμηλού κύρους εργατικό δυναμικό μέσα στον κοινωνικό χώρο των πόλεων. Γι' αυτόν τον λόγο έπρεπε να αναζητήσουμε μία περιοχή η οποία να τηρεί κάποιες βασικές προϋποθέσεις. Αναμφίβολα, θα ήταν ακατόρθωτο να βρεθεί στην ελληνική επικράτεια ένας χώρος αντίστοιχος των συνθηκών διαβίωσης των favelas, ωστόσο αυτό ως γεγονός δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν χώροι μέσα και γύρω από τον αστικό ιστό, που να προσιδιάζουν στις χειρότερες συνθήκες διαβίωσης συγκριτικά με τα μέχρι τώρα γνωστά ελληνικά δεδομένα. Ένας τέτοιος χώρος είναι και ο οικισμός του

πρώην στρατοπέδου «Καποτά», ένας χώρος–καθρέφτης της κοινωνικής ανισότητας, αφού εκεί κατοικούν πολύ φτωχά κοινωνικά στρώματα, με ελάχιστες έως και μηδαμινές κοινωνικές παροχές από τους φορείς κρατικής πρόνοιας, μέσα σ' ένα ανθυγιεινό περιβάλλον με υποτυπώδεις στεγαστικές δυνατότητες και βυθισμένα μέσα σε μια σειρά από άτυπες μορφές εργασίας, μακροχρόνιας ανεργίας αλλά και επαιτείας. Εν ολίγοις, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι κάτοικοι επιβιώνουν και όχι το ότι ζουν αξιοπρεπώς.

Είναι απαραίτητο να τονιστεί πως η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την ανάπτυξη της προβληματικής που εξετάζουμε είναι κυρίως ξενόγλωσση και αυτό γιατί η διάνοηση των πιο ανεπτυγμένων βιομηχανικά χωρών της Δύσης μπήκε από νωρίς σε μια διαδικασία ανάλυσης και έρευνας πάνω στο ζήτημα του κοινωνικού χώρου και της ανάπτυξης των θεωρητικών του προσεγγίσεων. Στην Ελλάδα, εκτός του γεγονότος ότι δεν υπάρχουν περιπτώσεις εκτεταμένης φτώχειας και χώρων που τη «στεγάζουν», όπως βλέπουμε βιβλιογραφικά το βιομηχανικό Μάντσεστερ του 19^{ου} αιώνα ή το Σικάγο αντίστοιχα, ο κοινωνικός χώρος ως ακαδημαϊκό ενδιαφέρον είναι ένα αντικείμενο αρκετά πρόσφατο. Ως εκ τούτου στην εργασία αυτή κυριαρχεί η ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Σε αυτό το κεφάλαιο, σκοπός μας αποτελεί η οριοθέτηση του δείγματος και η ανάλυση των αποτελεσμάτων των συνεντεύξεων και των ερευνητικών μας δεδομένων, που θα μας οδηγήσουν εν τέλει στο συμπέρασμα.

Επιχειρείται η προσπάθεια, μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων συλλογής μαρτυριών και επιτόπιας συμμετοχικής παρατήρησης σε μερικές από τις καθημερινές εκδηλώσεις των κατοίκων (εκκλησία, λαϊκή αγορά, κέντρο απασχόλησης για τα παιδιά), να συλλεχθούν στοιχεία, τα οποία θα μας φανερώνουν τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων, τις στάσεις τους και τις απόψεις τους για τη κατάσταση που αντιμετωπίζουν, το πώς αντιλαμβάνονται οι ίδιοι τον χώρο διαμονής τους και το πώς τελικά τον ανανοηματοδοτούν έτσι ώστε να τους καλύπτει όχι μόνο τις βιολογικές, αλλά και τις ανάγκες κοινωνικοποίησης τους. Επίσης, ψάχνουμε να βρούμε συνδέσεις με τη βιβλιογραφία που παραθέσαμε και να διερευνήσουμε το για ποιους λόγους αποκαλείται αυτός ο οικισμός «γκέτο» και οι κάτοικοί του «περιθωριακοί» ή «εγκληματίες».

3.3 Επιλογή πληθυσμού της έρευνας

Μέσα στον οικισμό του στρατοπέδου Καποτά διαμένουν πολλές διαφορετικές εθνοτικές ομάδες, ανάμεσά τους Αλβανοί, Πόντιοι, Ρομά, Πακιστανοί και μερικοί Έλληνες. Ο λόγος για τον οποίο επιλέχθηκε ως πληθυσμός της έρευνας αυτός του οικισμού του στρατοπέδου Καποτά έχει να κάνει με το ότι ο εν λόγω χώρος έχει ως εγγενές του χαρακτηριστικό την περιφρακτικότητα. Αυτό διαπιστώνεται και μέσω της χαρτογράφησης που παραθέτουμε στο Παράρτημα αλλά και μέσω της επιτόπιας παρατήρησής μας αφού το στρατόπεδο μοιάζει αποκομμένο από τον κυρίως αστικό ιστό. Η αυστηρή παράταξη των λιωμένων σπιτιών κατά μήκος του οικισμού σε στρατιωτικά πρότυπα καθώς και το γεγονός ότι οι κάτοικοι που διαμένουν εκεί βρίσκονται στο κατώφλι της φτώχειας στο σύνολό τους, είναι μερικοί από τους λόγους που επιλέχθηκε ο συγκεκριμένος πληθυσμός.

Για τις συνεντεύξεις επιλέχθηκαν κατά βάση Έλληνες και Πόντιοι κυρίως γιατί εκείνοι προσφέρθηκαν να μιλήσουν μαζί μας και δευτερευόντως λόγω των δικών μας δυνατοτήτων πρόσβασης στους κατοίκους. Παρ' όλα αυτά έγινε μια προσπάθεια να μιλήσουμε και με κατοίκους διαφορετικών εθνοτικών ομάδων, να αποσπάσουμε κάποια πιθανή μαρτυρία που είχαν να μας δώσουν ή να εξετάσουμε τις υποδομές των σπιτιών που κατοικούν. Ωστόσο ο πληθυσμός της έρευνας δεν περιορίστηκε αποκλειστικά στους κατοίκους του οικισμού, αλλά επιχειρήθηκε να έρθουμε σε επαφή και με περίοικους του οικισμού Καποτά, ώστε να σχηματίσουμε μια ακριβέστερη εικόνα σχετικά με το πώς αντιλαμβάνεται ο καθένας τον εξωτερικό και τον εσωτερικό χώρο του οικισμού αλλά και το πώς αντιπαραβάλλονται ή συνδέονται οι αντιλήψεις τους σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης που επικρατούν στον οικισμό του στρατοπέδου Καποτά.

3.4 Επιλογή ποιοτικής μεθοδολογίας και συμμετοχική παρατήρηση

Οι συνεντεύξεις χρησιμοποιήθηκαν ως τεχνική συλλογής δεδομένων για το φαινόμενο που επιχειρήσαμε να εξετάσουμε, καθώς βασική μας προτεραιότητα ήταν να συλλέξουμε δεδομένα και μαρτυρίες, κάτι που καθίσταται ευκολότερο μέσω μιας διαδραστικής-

χαλαρής μορφής συνέντευξης. Σημαντικό πλεονέκτημα της τεχνικής αυτής αποτελεί και η ανάπτυξη προσωπικής σχέσης που επιτεύχθηκε κατά τη συνέντευξη, γεγονός που συνεισέφερε στο να αναπτυχθεί εμπιστοσύνη μεταξύ του συνεντευκτή και του συνεντευξιαζόμενου, έτσι ώστε ο δεύτερος να μην νιώσει άβολα ή εξαναγκασμένος να μας δώσει προκατειλημμένες απαντήσεις (Λυδάκη, 2001). Γενικά, μέσα από τις ποιοτικές συνεντεύξεις θα προσπαθήσουμε να συγκεντρώσουμε ποιοτικά δεδομένα, τα οποία προκύπτουν από τη φύση των φαινομένων που μελετά η κοινωνιολογία: πρακτικές, γνώμες, αναπαραστάσεις, κοινωνικά χαρακτηριστικά και στάσεις (Mason, 2003).

Παράλληλα χρησιμοποιήθηκε η συμμετοχική παρατήρηση, η οποία είναι η μέθοδος που 'χει ταυτιστεί περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη με την ποιοτική έρευνα. Ωστόσο, αυτή η μέθοδος δε χρησιμοποιείται μεμονωμένα αλλά συνδυαστικά και με άλλες μεθόδους συλλογής στοιχείων, όπως για παράδειγμα στην έρευνα μας χρησιμοποιήθηκαν χάρτες, η απογραφή του 2011 και ο τοπικός τύπος. Ο Ernest W. Burgess, ένας από τους πρωτοπόρους στη χρήση της επιτόπιας έρευνας, υποστήριξε ότι «τα αντικείμενα της κοινωνικής έρευνας, δηλαδή οι άνθρωποι, οι κοινωνικές ομάδες και οι κοινωνικοί θεσμοί, θα πρέπει να μελετώνται στο εργαστήριο της κοινωνικής ζωής (E. W. Burgess, 1955:47). Επικεντρωνόμαστε σε λίγες περιπτώσεις του υπό έρευνα φαινομένου προσπαθώντας να ανακαλύψουμε όσο περισσότερα κοινά στοιχεία είναι εφικτό μεταξύ τους. Η συμμετοχική παρατήρηση λαμβάνει χώρα όταν ο ερευνητής επιθυμεί να εξετάσει τα πράγματα από τη σκοπιά των υποκειμένων και να διαπιστώσει τη σημασία και το νόημα που δίνουν σε συγκεκριμένες καταστάσεις και γεγονότα (Κυριαζή, 2011:244). Πέρα από την επιτόπια συμμετοχική έρευνα και αυτοψία σε υλικές υποδομές της εξεταζόμενης φτωχογειτονιάς, έγινε διάλογος με κατοίκους σχετικά με την ιστορική εξέλιξη του καταυλισμού. Θα παρατεθούν χάρτες και φωτογραφίες καθώς και υλικό από τον τοπικό και ευρύτερο τύπο σε σχέση με τις συνθήκες διαβίωσης.

Αντιθέτως, τα ερωτηματολόγια καθίστανται άκρως προβληματικά ως προς τη συλλογή πληροφοριών, καθώς δεν θα ήταν δυνατόν να πάρουμε τα επιθυμητά αποτελέσματα μέσα από μονολεκτικές ή καταγεγραμμένες σε μια κλίμακα Likert απαντήσεις. Μέσα από την επιλογή των ημι-δομημένων συνεντεύξεων για την καταγραφή των στοιχείων της έρευνάς μας, αποφεύγουμε τυχόν αμφισημίες ή μεροληψίες και κακές διατυπώσεις που ίσως προέκυπταν μέσα από τα ερωτηματολόγια (Λυδάκη, 2001).

3.5 Η δομή των συνεντεύξεων

Ο σχεδιασμός του οδηγού συνέντευξης διαμορφώθηκε με βάση πέντε θεματικές ενότητες, οι οποίες όπως προαναφέραμε, είχαν ως κύρια κατεύθυνση την εκμείωση πληροφοριών σχετικές με τις συνθήκες διαβίωσης, τον χώρο τις φτωχογειτονιάς και την εργασία. Πιο αναλυτικά, οι θεματικές μας ενότητες χωρίστηκαν ως εξής:

4.1 Υλικές υποδομές

4.2 Εργασία – Οικονομική κρίση

4.3 Συνθήκες Διαβίωσης

4.4 Ανανοηματοδοτήσεις του χώρου

4.5 Στιγματισμός

3.6 Υποθέσεις εργασίας

Πίνακας 1.

Υπόθεση Εργασίας 1: Μέσα στις φτωχογειτονιές και τα γκέτο των πόλεων συντελείται η δημιουργία του φθηνού και χαμηλού κύρους εργατικού δυναμικού

Υπόθεση Εργασίας 2: Οι συνθήκες διαβίωσης και στέγασης αναπαράγουν συγκεκριμένα εργασιακά πρότυπα που οδηγούν σε άτυπες μορφές απασχόλησης και στη φθηνή και χαμηλού κύρους εργασία.
--

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ανάλυση έρευνας πεδίου

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε να παραθέσουμε και να αναλύσουμε τα δεδομένα που συλλέχθηκαν κατά τη διαδικασία της επιτόπιας έρευνας που διεξάχθηκε στον οικισμό του πρώην στρατοπέδου «Καποτά». Θα επιχειρηθεί να εφαρμοστεί μια ταξινόμηση, βασισμένη σε ορισμένους άξονες που εξετάσαμε κατά την ερευνητική διαδικασία, ώστε να καταστεί κατανοητό και στον αναγνώστη ότι η εμπειρική έρευνά μας δεν διεξάγεται μέσα σ' ένα αφηρημένο πλαίσιο, αλλά μελετά πολύ συγκεκριμένες πτυχές της καθημερινής ζωής των κατοίκων της φτωχογειτονιάς, όπως επίσης και των δραστηριοτήτων τους μέσα στο χώρο.

4.1 Υλικές υποδομές

Όπως τονίστηκε και παραπάνω, ο οικισμός του στρατοπέδου Καποτά είναι στην κυριολεξία αποκομμένος από τον αστικό ιστό του Δήμου Αχαρνών –οι δε συγκοινωνίες δεν προσεγγίζουν τον οικισμό, αλλά περνούν στα 500 μέτρα μακριά του (βλ. χάρτη στο Παράρτημα).

Αναμφίβολα οι άνθρωποι που κατοικούν στο πρώην στρατόπεδο «Καποτά» ζουν σε συνθήκες εξαθλίωσης και εγκατάλειψης από το κράτος πρόνοιας. Η επιδοματική πολιτική προς αυτόν τον πληθυσμό είναι από υποτυπώδης έως και ανύπαρκτη, και προς το παρόν δεν υπάρχει καμία πρόνοια και πρωτοβουλία είτε για βελτιωτικά έργα υποδομών στον υπάρχοντα χώρο είτε για την μετεγκατάσταση των ανθρώπων σε έναν καλλίτερο οικισμό.

Ο Γιάννης-νεοκόρος της εκκλησίας (ελληνικής καταγωγής, 60 ετών) αναφέρει σχετικά: *...Εδώ πλέον δεν υπάρχει κάποια λύση εύκολη, επί δημαρχίας Αβραμόπουλου, μας ρωτήσανε μόνο τι προτείνουμε ως λύση για τον οικισμό, αλλά δυστυχώς, ούτε αυτό προχώρησε και μείναμε μόνο με τα δώρα που μας προσφέραν από τις φιλανθρωπίες...*

Φαίνεται ότι αν και υπήρχαν πιθανές λύσεις για τη καλύτερη κατάσταση ή και το κλείσιμο των υποδομών κατά το παρελθόν, καμία εν τέλει δεν δόθηκε πραγματικά, διογκώνοντας

ολοένα και περισσότερο το πρόβλημα του συνωστισμού και των συνθηκών διαβίωσης στον οικισμό.

Συνεχίζει ...Εδώ μπορούσε να αξιοποιηθεί ο οικισμός, κακά τα ψέματα, βέβαια θα έπρεπε να φύγουν τριακόσια κοντέινερ για να 'ναι άρτιος ο οικισμός και να μπορούν να ζουν καλύτερα οι κάτοικοι, οι οποίοι, αν είχε προβλεφθεί, θα μπορούσαν με ένα δάνειο να αποπληρώνουν σιγά σιγά το χρέος τους για ένα πιο αξιοπρεπές σπίτι. Αλλά αυτά θα έπρεπε να γίνουν στη αρχή.. τώρα είναι πολύ δύσκολα να αλλάξει κάτι και κανείς πλέον δεν πληρώνει τίποτα.

Ο οικισμός λόγω του ότι βρίσκεται στους πρόποδες της Πάρνηθας αλλά και λόγω του ότι δεν υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές για τα ακραία καιρικά φαινόμενα, οι κάτοικοι είναι εκτεθειμένοι σε φυσικούς κινδύνους.

...Η καθημερινότητα είναι πολύ δύσκολη. Ζέστη πολύ το καλοκαίρι, κρύο πολύ τον χειμώνα. Κάποιες οικογένειες έχουν απλώς τα υποτυπώδη για δροσιά ή θέρμανση. Οι χώροι δεν είναι καθαροί... και τα κοντέινερ αρκούν για 2 άτομα... Ο δήμος δεν βοηθάει ... (Αναστάσης, ελληνικής καταγωγής, 48 ετών)

Η μόνη επαφή των κατοίκων με το κράτος που αφορά το χώρο διαμονής τους υπάρχει είτε όταν δυνάμεις της αστυνομίας παρεμβαίνουν μέσα στον καταυλισμό λόγω κάποιας σοβαρής καταγγελίας, είτε όταν μέσω μικτών κλιμακίων σε συνεργασία με την ΔΕΗ, επιχειρούν τη διακοπή παροχής ηλεκτρικού ρεύματος σε επιμέρους κοντέινερ όπως συνέβη το 2015.

...Τώρα είναι μια κατάσταση που δεν μαζεύεται, ό,τι και να κάνουν οι αρχές θα 'ναι εις βάρος τους... θα σκοτωθεί κόσμος εδώ μέσα, όπως πέρσι που κουβάλησαν τα MAT για να μας κόψουν το ρεύμα... (Αναστάσης)

Είναι προφανές ότι το ηλεκτρικό ρεύμα είναι απαραίτητο για τις καθημερινές ανάγκες ενός νοικοκυριού, πόσο μάλλον όταν αναφερόμαστε σε πληθυσμό που διαμένει σε κοντέινερ και αντιμετωπίζει προβλήματα υγείας ή έχει την ανάγκη για θέρμανση.

...Πάλι καλά που υπάρχουν και άλλοι που τους δίνεις 40 ευρώ και σου ξανασυνδέουν το ρεύμα αμέσως. 3-4 εκατομμύρια ευρώ χρωστάνε εδώ πέρα μόνο στη ΔΕΗ, φταίει ο κόσμος γι' αυτό ;... (Αναστάσης)

Τα παιδιά του καταυλισμού του πρώην στρατοπέδου «Καποτά» μεγαλώνουν εκεί, ζώντας σε ένα ανθυγιεινό αντιπαιδαγωγικό περιβάλλον με εγκληματικότητα και

ανύπαρκτες υποδομές ψυχαγωγίας και ελεύθερων δραστηριοτήτων πέραν του ενός εγκαταλελειμμένου γηπέδου ποδοσφαίρου που υπάρχει κοντά στον οικισμό.

...Η καθημερινότητα και η ψυχαγωγία των παιδιών είναι απλώς ένα γήπεδο ποδοσφαίρου, κάποιες παλιές κούνιες και ένα κέντρο απασχόλησης παιδιών που το διαχειρίζεται η Μητρόπολη και έχει φέρει μια κοπέλα να προσέχει τα παιδιά...

(Αναστάσης)

Η απώλεια βασικών μορφών ψυχαγωγίας αλλά και άρτιων χώρων γι' αυτήν με εξοπλισμό, στερεί στα παιδιά την ανάπτυξη των ιδιαίτερων χαρισμάτων που μπορεί να διαθέτουν και επίσης τους περιορίζει το εύρος γνώσεων και ερεθισμάτων αλλά και την καλλιέργεια που πρόκειται να λάβουν κατά τα κρίσιμα χρόνια.

...Πως ένα παιδί να ξεφύγει λίγο απ' αυτήν την κατάσταση αν δεν έχει τις ευκαιρίες του... (Γεωργία, ελληνικής καταγωγής, 44 ετών)

Μέσω της σημαντικής συνεισφοράς των δασκάλων που διδάσκουν στο δημοτικό σχολείο του καταυλισμού, τα παιδιά έχουν μια τυπική κάλυψη της βασικής τους εκπαίδευσης, ωστόσο για χρόνια η λειτουργία του συναντούσε αλλεπάλληλα εμπόδια από τις διοικητικές αρχές.

Ο νεωκόρος σημειώνει *...Για το σχολείο για πολλά χρόνια μας κοροϊδεύανε, δημαρχία και νομαρχία χρησιμοποιούσαν δικαιολογίες και τελικά δεν μας συνέδεαν ούτε το ρεύμα και έλεγαν ότι δεν υπάρχουν δάσκαλοι...*

4.2 Εργασία – Οικονομική κρίση

Αναφορικά με την εργασία, οι εκτιμήσεις που εκμαιεύσαμε από ένα μικρό δείγμα του πληθυσμού είναι ότι η κατάσταση που επικρατεί για την πλειονότητα των κατοίκων του οικισμού είναι ουσιαστικά αυτή της ανεργίας, ενώ η όποια ενασχόληση των κατοίκων με εργασίες αφορά στις άτυπες μορφές της. Ωστόσο, η κρίση των τελευταίων χρόνων φαίνεται να επιδεινώσε περαιτέρω τη δυσοίωνα θέση στην οποία βρίσκονταν ήδη οι κάτοικοι του «Καποτά», με την περαιτέρω καθίζηση των αμοιβών τους και την υποχώρηση των εργατικών τους δικαιωμάτων.

...Με την κρίση φαίνονται πιο πολύ οι ανάγκες. Αν υπήρχαν δουλειές θα ήταν καλύτερη η κατάσταση αλλά τι να μιλάμε υποθετικά...(Αναστάσης)

Σχετικά με το αν υπάρχει προσφορά εργασίας για τον υπό έρευνα πληθυσμό:

...Δεν υπάρχει δουλειά καθόλου. Λίγη απορρόφηση γίνεται από τον Δήμο για κάποια εξάμηνα που παίρνουν κανα εργάτη, αλλά απ' τη στιγμή που κόπηκε η οικοδομή έχουν πεθάνει όλα...(νεωκόρος)

Όσον αφορά τα επιδόματα που λαμβάνουν από τους κρατικούς φορείς πρόνοιας, πέραν αυτού της ανεργίας που μόνο ορισμένες περιπτώσεις ανθρώπων δικαιούνται να λαμβάνουν στο «Καποτά», οι παλιννοστούντες πρόσφυγες λάμβαναν και ένα ειδικό επίδομα, το οποίο σταμάτησε κατά τα φαινόμενα να χορηγείται. Οι μετανάστες με τους οποίους κουβεντιάσαμε φάνηκε να μην έχουν τη δυνατότητα προσκόμισης των απαραίτητων δικαιολογητικών για οποιοδήποτε επίδομα.

...Πολλές οικογένειες Ποντίων ζούσαν στοιχειωδώς μόνο με τα επιδόματα και τώρα αφού περάσαν τα 20 χρόνια τους το κόψανε γιατί λέει είχε πάρει ήδη πολλές αναβολές... (νεωκόρος)

Ο οικισμός του πρώην στρατοπέδου «Καποτά», πέρα από τους παλιννοστούντες πρόσφυγες, αποτέλεσε καταφύγιο και για οικογένειες φτωχότερων στρωμάτων που δεν μπόρεσαν ποτέ να επισκευάσουν τα σπίτια τους ή δεν είχαν εναλλακτική επιλογή για στέγαση. Ως επί το πλείστον ο αντρικός πληθυσμός βιοποριζόταν από τις οικοδομικές εργασίες, οι οποίες τα τελευταία χρόνια είχαν ατονήσει ολοσχερώς λόγω της οικονομικής κρίσης.

...Τα πρώτα χρόνια πήγαινε ο κόσμος από δω για να δουλέψει ως εργάτης, εδώ γύρω, στο Ολυμπιακό Χωριό, υπήρχε δουλίτσα, κινιόντανε κάπως... ..Πλέον δεν υπάρχουν ούτε μερεμέτια... Εγώ ήμουν οικοδόμος και έξι χρόνια μετά απ' όταν πήρα τη σύνταξη δεν έχει χτυπήσει μια φορά το τηλέφωνο να κάνω ένα μερεμέτι. Εδώ ο κόσμος θέλει βοήθεια, υπάρχει ανάγκη...(νεωκόρος)

Οι Έλληνες και οι Πόντιοι είναι πιο εύκολο να απορροφηθούν σε κάποια χειρωνακτική εργασία απ' ότι οι υπόλοιπες εθνοτικές ομάδες που διαμένουν στον οικισμό.

...Δουλεύω σε φαναρτζίδικο, οι ώρες πολλές και τα λεφτά ελάχιστα...εγώ έστω και δύσκολα τα βγάζω πέρα μέρα με τη μέρα, μήνα με το μήνα... υπάρχουν άλλοι εδώ μέσα που δεν έχουν γάλα να πάρουν στα μωρά τους...(Αναστάσης)

...Σίγουρα για όσους δεν είναι τσιγγάνοι και πακιστανοί είναι λίγο ευκολότερο να βρουν μια κανονική δουλειά...η μάνα μου ήταν καθαρίστρια στα «καλά σπίτια» γύρω στο Μενίδι αλλά και άλλες γυναίκες επίσης...τις «βρωμοδουλειές» τις κάνεις αν δεν έχεις να βάλεις ψωμί στο στόμα σου...θηρίο γίνεσαι...(Αναστάσης)

Σε μια σύντομη συνομιλία μας με άνδρα πακιστανικής καταγωγής που μένει στον καταυλισμό, ανήλθε μια περίπτωση χαμηλού κύρους εργασίας, την οποία κάνει εδώ και έξι μήνες, αυτή του λαντζιέρη. Το πότε θα εργαστεί εξαρτάται από το πότε θα τον καλέσει για δουλειά το αφεντικό του, ενώ αμείβεται με 3 ευρώ ανά ώρα χωρίς ασφάλιση. Δεν έχει προσπαθήσει να ζητήσει ένσημα ή να διεκδικήσει κάποια αλλαγή στις εργασιακές του συνθήκες, καθώς εδώ και τέσσερα χρόνια προσπαθεί να πάρει άσυλο και τα απαραίτητα χαρτιά.

Ο Asid (πακιστανικής καταγωγής, 28 ετών) μας είπε: *...Αυτή είναι μια δουλειά που κάνω τώρα... πριν έξι μήνες ήμουν σε κήπους αλλά έχει κρίση και αυτό... θέλω να βρω μια δεύτερη δουλειά για να στείλω λεφτά στην οικογένεια. Τώρα...πρόβλημα...*

Για το αν σκέφτεται να μετακομίσει από τον οικισμό αφού δεν υπάρχει δουλειά, ο Asid, μας απάντησε *...εδώ κάποιες φορές έχει δουλειά, με φωνάζουν να πάω... αν πάω Αθήνα κέντρο είναι πιο δύσκολα....*

Από μαρτυρίες αλλά και αυτοψία κατά τις επισκέψεις μας στη φτωχογειτονιά έγινε γνωστό ότι πολλοί κάτοικοι – κυρίως Ρομά και Πακιστανοί- εργάζονται σε πλανόδιες εργασίες. Ως πλανόδιοι πωλητές λουλουδιών σε μαγαζιά και κοινωνικές εκδηλώσεις της γύρω περιοχής των Αχαρνών, άλλοι πουλάνε χαρτομάντιλα, δουλεύουν στα φανάρια ή ενασχολούνται με το μικροεμπόριο. Αυτό βέβαια που συνάγεται είναι ότι οι Πακιστανοί κατά τα φαινόμενα φαίνεται να υφίστανται συχνότερα σχέσεις εξαρτημένης εργασίας απ' ό,τι οι Ρομά που δραστηριοποιούνται πιο αυτόνομα στην εργασία τους.

...Πολλοί από τους Τσιγγάνους εδώ, ζητιανεύουν ή μαζεύουν παλιατζούρες που τις πουλάνε για να τα βγάλουν πέρα...(Αναστάσης)

Οι μόνες επικερδείς οικονομικές δραστηριότητες για σχετικά μικρή μερίδα των κατοίκων, έχουν να κάνουν με το παραεμπόριο και την παραβατικότητα. Αυτή η μειοψηφία επωφελείται από την εξαθλίωση των υπόλοιπων κατοίκων και χρησιμοποιεί τον οικισμό είτε ως βάση για τις «βρώμικες» δουλειές της, είτε τους κατοίκους του ως «προϊόν κατανάλωσης» (π.χ. πορνεία) από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις.

...Δεν θέλω να μιλήσω για ναρκωτικά και πορνεία γιατί συχνά τα παρεξηγούν αυτά αλλά εδώ μέσα υπάρχει πρόβλημα... υπάρχουν κάμποσοι που εκμεταλλεύονται ορισμένες καταστάσεις για να κάνουν λεφτά...(νεωκόρος)

Αυτό που ισχύει και προκύπτει από τα δεδομένα ευρωπαϊκών μελετών σχετικά με την εργασία των μεταναστών είναι ότι οι μετανάστες, ως επί το πλείστον, απασχολούνται στη χειρωνακτική εργασία, στη γεωργία, στις κατασκευές, στη βιοτεχνία, στην οικιακή εργασία, στις υπηρεσίες εστίασης, ξενοδοχειακές, καθαριότητας, προσωπικής φροντίδας, στο πλανόδιο εμπόριο και στην πορνεία. Μελετώντας πλέον μια ελληνική περίπτωση φτωχογειτονιάς διαπιστώνουμε ότι κάθε σύγκριση με το γενικευμένο ισχύων πλαίσιο της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής εργασίας είναι βάσιμη.

Ως εκ τούτου, τα παράνομα επαγγέλματα καταλήγουν να είναι η μόνη διέξοδος για την εξασφάλιση των αυστηρά βιολογικών αναγκών αυτής της μερίδας κόσμου. Ακόμη και μια «μεσιτική μαφία» φαίνεται να υπάρχει, η οποία ελέγχει την παροχή στέγης σε κοντέινερ για αυτούς που χρειάζονται να μείνουν σε κάποιο απ' αυτά, εκμεταλλευόμενοι τη θέση «ισχύος» τους. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ένας κάτοικος:

Εδώ για να ζήσει κανείς πρέπει να είναι τρελός. Υπάρχουν κλίκες και έχουν γίνει πολλά. Πυροβολισμοί, παράνομο εμπόριο, ό,τι μπορείς να φανταστείς. Τα κοντέινερ τα πουλάνε - φεύγει ένας, μπαίνει άλλος. Το δικό μου το αγόρασα 1.200 ευρώ... Ναι! Πουλάνε τα κονσερβοκούτια χωρίς να τους ανήκουν καν. Όταν έχεις όμως οικογένεια και δεν θες να βραχείς, θα τα δώσεις. Στις δυσκολίες κάνεις πολλά. Όποιος έχει ανάγκη, αγοράζει. Μέσα στον καταυλισμό ζουν πολλοί φτωχοί άνθρωποι, αλλά υπάρχουν και πολλά κατακάθια. Εγκληματίες που ρίχνουν τα παιδιά μας στην πρέζα και σε άλλα... (Αναστάσης)

Ωστόσο, η αγοραπωλησία κοντέινερ δεν χαρακτηρίζει μια μόνιμα επικρατούσα κατάσταση, αφού ο μεγαλύτερος αριθμός κοντέινερ είναι ήδη σε χρήση από τις υπάρχουσες οικογένειες.

Εντός του στρατοπέδου υπάρχει δραστηριότητα παραεμπορίου κυρίως με λαθραία τσιγάρα και έπειτα λειτουργεί μια παράτυπη λαϊκή αγορά με πάγκους για τους οποίους οι πωλητές δεν είναι απαραίτητο ότι έχουν πάρει κάποια σχετική άδεια ή έχουν πληρώσει κάποιο αντίτιμο στο Δήμο- Περιφέρεια.

...Έχουμε μια λαϊκή εδώ ... ο καθένας μπορεί να 'ρθει και να πουλήσει ό,τι μπορεί για να βγάλει το μεροκάματο κάθε Κυριακή, χωρίς χαρτιά, χωρίς άδειες, χύμα...(νεωκόρος)

Μέσα στον πληθυσμό του στρατοπέδου Καποτά υπάρχουν μακροχρόνια άνεργοι, πρώην τεχνίτες, που μπορούσαν να κερδίσουν τα προς το ζην πριν την οικονομική κρίση και μετά την παράλυση της κατασκευαστικής παραγωγής έχουν παραμείνει δίχως εργασία.

...Ελάχιστοι δουλεύουν. Τα ποσοστά ανεργίας ξεπερνούν το 70%-80%. Οι περισσότεροι ζουν με προνοιακά επιδόματα και από κάποια λίγα μεροκάματα του ποδαριού δεξιά και αριστερά. Αρκετοί τρέφονται αποκλειστικά και μόνο από τα συσσίτια της εκκλησίας. Δεν έχουν χρήματα ούτε για κάποια βασικά προϊόντα, όπως ψωμί και κανά γάλα για τα παιδιά. Αν περάσεις τώρα από τον Άγιο Σώζων θα δεις ολόκληρη ουρά να περιμένει για μία φραντζόλα...Ο κόσμος που μένει εδώ μέσα δεν φταίει, φταίει η δημοτική αρχή και η κυβέρνηση...(Ιερέας εκκλησίας)

Αυτό που διαφαίνεται είναι ότι πέρα από τον παράγοντα της στέγασης, η αδήλωτη εργασία και η παραοικονομία ή ακριβέστερα, η άτυπη μαύρη αγορά εργασίας, είναι αυτές που εγκλωβίζουν τους κατοίκους της φτωχογειτονιάς που θα αποτελέσουν ένα φθηνό, μετακινούμενο, προσωρινό και ευέλικτο εργατικό δυναμικό, εκτός των ελέγχων της εργασιακής νομοθεσίας και της φορολογίας, των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και της τήρησης των κανονισμών των δικαιωμάτων των εργαζομένων, ανατροφοδοτώντας συνεχώς το σύστημα της χαμηλά αμειβόμενης εργασίας. Επίσης, πολλές φορές η εργασία και η απασχόληση των μεταναστών -και όχι μόνο- σε επισφαλή, χαμηλού κύρους και χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα είναι υπεύθυνες για τη δημιουργία ατομικιστικών συμπεριφορών, αντιλήψεων και στάσεων ως προς τον εαυτό τους και την κοινωνία ευρύτερα. Ένα παράδοξο γεγονός παρατήρησε και ο Popper στο Open Society(1945), που είδε εν ολίγοις ότι η εξαθλίωση γεννά πειθαρχία, κάτι που αντιπαραβάλλεται με την πιο αισιόδοξη άποψη περί επανάστασης των εξαθλιωμένων εργατών απέναντι στο κεφάλαιο (Ενγκελς 1844).

Συμπληρωματικά, για τους μετανάστες η εργασία και η απασχόληση τους είναι εξίσου υπεύθυνες για την αναζήτηση περιθωριακών ή άτυπων μορφών ασφάλειας, τον περιορισμό του ενδιαφέροντος των μεταναστών για διεκδίκηση, ανάκτηση, και προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων τους και την πλήρη αποξένωσή τους από συλλογικότητες, ενώσεις εργαζομένων, κοινότητες και δίκτυα αλληλεγγύης. Κυρίως οι μετανάστες απασχολούνται δίχως εργασιακά δικαιώματα όντας αποκομμένοι τόσο από το αντικείμενο της εργασίας τους όσο και από συλλογικότητες και σχέσεις με

συμπατριώτες τους στο χώρο εργασίας. Δηλαδή, η εργασία τους χαρακτηρίζεται από την αποσυλλογικοποίηση (Ψημμένος, 1999).

Από την επαφή μας, κυρίως με μετανάστες και Πόντιους και στο επίπεδο των εργασιακών δικαιωμάτων (λ.χ. αμοιβές, ωράριο, υπερωρίες, ασφάλιση, ένσημα, άδεια, επιδόματα κ.λπ.), παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει καμία πρωτοβουλία διεκδίκησης τους. Αντίθετα, υπάρχει φόβος ή και αδιαφορία από πλευράς των εργαζομένων καθώς βρίσκονται ήδη σε πλεονεκτική θέση και έχουν ανάγκη από οποιαδήποτε δουλειά. Ωστόσο, υπάρχουν και οι μετανάστες χωρίς χαρτιά παραμονής που μπροστά στον φόβο της απέλασης ή οποιουδήποτε πιθανού προβλήματος με τις αρχές, αποδέχονται εν λευκώ τους εργασιακούς όρους που τους επιβάλλονται.

...Αν του πεις πλήρωςέ με σήμερα, θα μου πει έλα πάλι αύριο...και αν δεν πάω αύριο, θα έχει βρει άλλον.. έτσι πάει η δουλειά και να είσαι σίγουρος ότι πέτυχα πολλούς τέτοιους όσο κρατά η κρίση...Μόνο κάποιοι λίγοι είναι σωστοί... (Grigoriy, Γεωργιανός, 30 ετών)

Θα μπορούσαμε τελικά να ισχυριστούμε, ότι οι νέες μορφές εργασίας που εμφανίζονται, προϋποθέτουν την προσαρμοστικότητα του εργαζόμενου στις εξατομικευμένες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας και των εργοδοτών (Ψημμένος, 2005). Τα απροσπέλαστα εμπόδια που τίθενται σχετικά με τη βελτίωση των εργασιακών δικαιωμάτων για το πληθυσμό του «Καποτά», έχουν να κάνουν με την ύπαρξη της αδήλωτης εργασίας και την έντασή της κατά τα χρόνια της οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα, για τους μετανάστες και όχι τους γηγενείς ή τους Πόντιους, τα γλωσσικά εμπόδια αλλά και οι δυσκολίες κατανόησης των διαδικασιών από πλευράς των πρώτων δεν θα πρέπει να περνάνε απαρατήρητα στην ανάλυσή μας.

4.3 Συνθήκες Διαβίωσης

Κατά τα φαινόμενα, ένα σημαντικό μέρος των ανθρώπων που ζουν στον καταυλισμό «Καποτά» αντιμετωπίζουν σε καθημερινή βάση σημαντικές δυσκολίες κάλυψης των βιοτικών τους αναγκών (τροφή, ρουχισμός και αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης και υγιεινής), ενώ την ίδια στιγμή πολλοί πάσχουν από αναπνευστικά προβλήματα λόγω της υγρασίας και των ακατάλληλων συνθηκών διαβίωσης. Ακόμα και πολύτεκνες

οικογένειες καλούνται να ζήσουν σε κοντέινερ δύο δωματίων με παιδιά και ηλικιωμένους -πολλές φορές με σημαντικά προβλήματα υγείας- μέσα σε μόλις 25 τ.μ. ή σε 50τ.μ. κάποιες μικρές εξαιρέσεις. Στον οικισμό του πρώην στρατοπέδου «Καποτά» υπάρχουν 900 κοντέινερ, τα οποία κατοικούνται από περίπου πέντε χιλιάδες κόσμο.

...Οι συνθήκες είναι άθλιες στα κοντέινερ. Είμαστε όλοι άρρωστοι. Κάθε μέρα έρχονται ασθενοφόρα και παίρνουν κόσμο. Έχουμε όλοι αναπνευστικά προβλήματα. Τα κοντέινερ το καλοκαίρι είναι φούρνοι και το χειμώνα ψυγεία. Δεν μπορείς να ζήσεις εκεί μέσα. Τα παιδιά μας ντρέπονται να λένε ότι μένουν εδώ. Θέλουν να έρθουν οι φίλοι τους και βρίσκουν δικαιολογίες για να το αποφύγουν. Εμείς, πέντε άτομα ζούμε με τη σύνταξη της μάνας μου: 500 ευρώ. Ευτυχώς υπάρχει αλληλεγγύη μεταξύ μας – δεν αφήνουμε κανέναν αβοήθητο. Ό,τι μπορούμε, θα το προσφέρουμε. Δεν μας έχει μείνει κάτι άλλο... (Πάνος-ποντιακής καταγωγής, 55 ετών)

Η τοπική ενορία του Αγίου Σώζωντος, που στεγάζεται σ' ένα κτήριο κοντέινερ, μαζί με νέους και παλαιότερους κατοίκους, με την οικονομική αρωγή της μητρόπολης και φυσικά δικής τους προσωπικής δραστηριότητας, στέκονται αλληλέγγυοι ως προς τους γείτονές τους. Είναι αυτοί που υποκαθιστούν την απύσχα κρατική πρόνοια για τους άπορους κατοίκους του καταυλισμού «Καποτά», κυρίως μέσω των συσσιτίων.

...Οι περισσότερες οικογένειες ζουν κάτω ή στα όρια της φτώχειας. Έχουν πραγματική ανάγκη. Τσακώνονται για ένα κομμάτι ψωμί! Σκοτωμός... Στεναχωριέμαι να βλέπω την εικόνα αυτή. Υποφέρω... (Ιερέας εκκλησίας)

Μετά την εγκατάσταση των μεταναστών, των παλινοστούντων και απόρων στον καταυλισμό «Καποτά», δεν είναι λίγες οι φορές που τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει επιχειρήσεις μικτών κλιμακίων της ελληνικής αστυνομίας, της ΔΕΗ και της Δημοτικής αρχής για την διακοπή παροχής ηλεκτρικού ρεύματος από τη στιγμή που οι κάτοικοι δεν είναι σε θέση να εξοφλήσουν τους λογαριασμούς που τους αναλογούν. Η αδυναμία των κατοίκων να πληρώσουν τους λογαριασμούς του ηλεκτρικού ρεύματος είναι δεδομένη αλλά η χρήση του κρίνεται απολύτως απαραίτητη αφού υπάρχουν άτομα με βαριά προβλήματα υγείας ιατρικής και μηχανικής υποστήριξης καθώς και εξασφάλισης έστω υποτυπώδους θέρμανσης κατά την περίοδο του χειμώνα που και λόγω γεωγραφικής τοποθεσίας (πρόποδες Πάρνηθας), έρχονται αντιμέτωποι με το ψύχος.

...Το ρεύμα θα το κόψουνε εδώ μέσα... είναι θέμα χρόνου...το τι γίνεται εδώ μέσα...ΔΕΗ οι πιο πολλοί εδώ μέσα δεν πληρώνουν...αυτοί που παλιότερα είχαν στο όνομά τους κοντέινερ, το πουλήσαν για 1.500 ευρώ αλλά δεν έγινε μεταβίβαση στους νέους κατοίκους και έτσι και στο δικό σου ακόμα όνομα μπορεί να χρωστάνε 100.000 ευρώ. Αλλά τώρα θα γίνει μεγάλη ιστορία...(νεωκόρος)

Η διαμονή στα κοντέινερ είναι επικίνδυνη για την υγεία καθώς επικρατεί συνωστισμός ατόμων που ζουν μαζί σε μόνιμη βάση εντός μόλις 25 τ.μ. Η θέρμανση είναι ανύπαρκτη, ενώ η έλλειψη προσωπικού χώρου αλλά και βασικών αγαθών για κατανάλωση αποτελεί ίσως το μεγαλύτερο καθημερινό τους πρόβλημα. (Αυτό διαπιστώθηκε περισσότερο με την επιτόπια εξέταση των κοντέινερ και αποτυπώνεται και στις φωτογραφίες που βρίσκονται στο παράρτημα).

Η συλλογική δράση είναι περιορισμένη καθώς δεν υπάρχουν άτομα να την αναλάβουν ούτε και κάποια χρηματοδότηση να την υποστηρίξει. Το μοναδικό μέσο που έχουν οι κάτοικοι, ώστε να εκφράσουν τα παράπονά τους για της συνθήκες διαβίωσής τους είναι ένας σύλλογος του οικισμού, ο οποίος δείχνει να μην είναι αποτελεσματικός.

...Υπήρχε ένας σύλλογος για 4-5 χρόνια που λειτουργούσε αλλά πέσαν διάφοροι από έξω και από μέσα για να μας φάνε...έτσι τα παράτησα και ασχολήθηκα μόνο με την εκκλησία. Πλέον ο σύλλογος ανοίγει για να στέλνουν κάτι γράμματα για να βρουν χορηγίες αλλά τελείως αναποτελεσματικά...(νεωκόρος)

Ουσιαστικά, όσοι δεν είχαν ακίνητη περιουσία ή δεν τηρούσαν τα κριτήρια για να πάρουν κάποιο δάνειο και να επισκευάσουν το σπίτι τους, δεν μπόρεσαν ποτέ να φύγουν από τον οικισμό «Καποτά».

...Το να μας πετάξουν έξω από δω είναι μια πολιτική απόφαση, ποιος θα πάρει τέτοιο ρίσκο;...(Αναστάσης)

Πολλοί που κατοικούν στον οικισμό Καποτά δεν έχουν δικό τους μεταφορικό μέσο. Ορισμένοι σιτίζονται κατά ένα μεγάλο μέρος από τα συσσίτια της μητρόπολης.

Όπως μας είπε ο Γιάννης-νεωκόρος της εκκλησίας: *Κάθε μέρα διανέμουμε στους πιο φτωχούς 80-90 μερίδες φαγητό, με ψωμί, που διατίθενται από τη Μητρόπολη Ιλίου-Αχαρνών-Πετροπόλεως, με λίστα απόρων που έχει συνταχθεί. Επίσης, τακτικά μοιράζουμε από μία τσάντα με τρόφιμα.*

Όπως παρατηρούμε, ο πληθυσμός του πρώην στρατοπέδου «Καποτά» αντιμετωπίζει προβλήματα αποξένωσης, αποκλεισμού, διακρίσεων και ανισότητας σε όλα τα επίπεδα

της κοινωνίας-υποδοχής· εργασία, στέγαση, υγεία και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαίδευση, πολιτική, εργασιακά και νομικά δικαιώματά της ελεύθερης μετακίνησής και της αναγνώρισης της ιδιότητάς τους (το παράδειγμα των Παλινοστώντων προσφύγων) ακόμα και για ανθρωπιστικούς λόγους (Κασιμάτη, 1992; Ψημμένος & Σκαμνάκης, 2008).

Έχει ενδιαφέρον να θυχθεί ότι ο οικισμός του πρώην στρατοπέδου «Καποτά» βρίσκεται σε απόσταση αναπνοής από περιοχές όπως το Ολυμπιακό χωριό(5χλμ) και οι Θρακομακεδόνες(6χλμ) – περιοχές στις οποίες η κατάσταση διαβίωσης για τους κατοίκους είναι αντίστοιχη αυτής που ζουν ως επί το πλείστον τα μεσαία και τα ανώτερα στρώματα, ενώ αντίστοιχα στον οικισμό «Καποτά» παρατηρούμε στην ουσία, έναν καταυλισμό όπου οι κάτοικοί του ζουν υπό άθλιες συνθήκες υγιεινής και κοινωνικών παροχών ευρύτερα. Η απόσταση μεταξύ των περιοχών αυτών είναι μόλις έξι χιλιόμετρα, εντούτοις η διαφορά των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων τους παραμένει χασοτική. Αυτό μας βοηθά να αντιληφθούμε πως δεν υπάρχει ζήτημα μιας γενικής υποβάθμισης της εξεταζόμενης και γύρω περιοχής, αλλά μια αναμφίβολα προκλητική εγκατάλειψη του πληθυσμού που διαμένει στο πρώην στρατόπεδο εδώ και 17 πλέον χρόνια.

4.4 Ανανοηματοδοτήσεις του χώρου

Η ανανοηματοδότηση του χώρου στην εξετάζουσα περίπτωση είναι μια διαδικασία που προκύπτει λόγω της στενότητας του χώρου και της έλλειψης σε αυτόν λειτουργικών χώρων για την εξυπηρέτηση των ανθρώπινων αναγκών και δραστηριοτήτων. Έτσι οι κάτοικοι μορφοποιούν τον χώρο και ανανοηματοδοτούν τη χρήση του με όποιο μέσο διαθέτουν.

Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως μια σημαντική ανανοηματοδότηση αποτελεί η επαναξιολόγηση της φτωχογειτονιάς από τις μειονοτικές ομάδες που χρησιμοποιούν τον καταυλισμό ως καταφύγιο και ορισμένοι ως κρυσώνα από τις αρχές για να ενασχοληθούν με επικερδείς δραστηριότητες. Για κάποιους όμως η παραμονή στον καταυλισμό αποτελεί τη μοναδική τους λύση, αφού μόνο εκεί νιώθουν την αλληλοσυσχέτιση τους με

τον πληθυσμό. Η φτωχογειτονιά αποτελεί περισσότερο καταφύγιο παρά τον χώρο διαμονής τους.

Μας εξομολογείται ο Grigoriy *...Και πού να πάμε;...οπουδήποτε αλλού θα είμαι ξένος, τουλάχιστον εδώ έχω κάποιους φίλους... αν φύγω από δω, η μόνη λύση είναι ο δρόμος αλλά θέλω να ελπίζω πως θα αργήσει αυτή η ώρα...*

Τα παλιά «μπουλούκια» των εργατών ίσως άλλαξαν περιεχόμενο, αλλά εξακολουθούν ακόμα να υφίστανται για όσους κατοίκους του «Καποτά» αναζητούν κάθε τύπου χειρωνακτική εργασία.

Αναφέρει ο κος Γιάννης-νεωκόρος της εκκλησίας...*Οι εργάτες μαζεύονται εδώ κάτω, στη λεωφόρο Πάρνηθος, Αλβανοί, διάφοροι, και άλλοι και όποιος περάσει και έχει ανάγκη, τους παίρνει. Δεν είναι όμως όπως παλιά τα μπουλούκια... τώρα είναι λιγότεροι...*

Οι παλινοστούντες πρόσφυγες από τον Πόντο είναι αυτοί που κατά κύριο λόγο έχουν στηρίξει την εκκλησία που βρίσκεται μέσα στον καταυλισμό, και δευτερευόντως οι Έλληνες.

...Εμείς οι ντόπιοι είμαστε λίγοι εδώ μέσα, αλλά οι Πόντιοι είναι αυτοί που κρατάνε την εκκλησία εδώ πέρα... (νεωκόρος)

Οι Πόντιοι πρόσφυγες λοιπόν, ήταν αυτοί που είχαν την ανάγκη δημιουργίας ενός χώρου λατρείας, ο οποίος θα τους συγκεντρώνει ως κοινότητα και θα τους δίνεται η ευκαιρία να προσευχηθούν. Μετέπειτα, αυτός ο χώρος αποτελεί την πιο ουσιαστική στήριξη που παρέχεται στον καταυλισμό, δίνοντας μια βασική βοήθεια στα είδη πρώτης ανάγκης.

...Ό,τι μπορεί, δίνει η εκκλησία... πράγματα δίνω σε αυτούς που έχουν χαρτιά. Αυτοί είναι κανόνες που μας έχει βάλει η μητρόπολη. Εκκαθαριστικό, εισόδημα. Αν είναι κάτω από 5χιλιάδες, παίρνει φαγητό και αν είναι μέχρι 8χιλιάδες ευρώ παίρνει τσάντες με τρόφιμα. (νεωκόρος)

Ο χώρος της εκκλησίας λοιπόν, αποτελεί συμβολικά αλλά και πρακτικά έναν χώρο αλληλεγγύης μεταξύ των πιστών και έναν από τους ελάχιστους χώρους -αν όχι μοναδικός- όπου οι κάτοικοι μπορούν να μοιράζονται δημόσια και να ανταλλάσσουν ευχές, νέα και να νιώθουν μέρος μιας μικρο-κοινότητας με συνοχή και συναίσθηση της κοινής μοίρας. Μέσα σε ένα τόσο στενό χώρο διαμονής –ιδιωτικό και δημόσιο- υπάρχει ένας χώρος που φαντάζει νησίδα στην απομόνωση και την ατομικοποίηση που φέρνει η εξαθλίωση. Αυτή η ανανοηματοδότηση του χώρου από τους Πόντιους δεν είναι κάτι

τυχαίο, αλλά καθρεπτίζει την ανάγκη τους για κοινωνικοποίηση και αλλάζει περιεχόμενο αναλόγως των αναγκών και της συγκυρίας που κάθε φορά βιώνουν.

...Ο μόνος φορέας που υπάρχει να βοηθάει εδώ είναι η εκκλησία...την αγαπάμε γιατί μέσω αυτής βοηθιόμαστε και βρισκόμαστε ο ένας με τον άλλο.. δεν υπάρχουν ούτε καφενεία εδώ... (Πάνος)

Η φτωχογειτονιά εν ολίγοις, αντικατοπτρίζει τους τρόπους με τους οποίους μια εθνοτική ομάδα δίνει έκφραση στην αρχαία της κληρονομιά, όταν μεταφυτεύεται σε μια ξένη τοποθεσία και ξαφνικά αναγκάζεται να αλλάξει, να επανορίσει την ίδια της την ύπαρξη, την ίδια της την ταυτότητα, την οποία πρέπει με κάποιο τρόπο να διασώσει (Wirth 1929).

4.5 Στιγματισμός

Ο τοπικός Τύπος, οι Δημοτικές Αρχές, οι Κρατικοί φορείς πρόνοιας και τα ιδιωτικά κατά κύριο λόγο ΜΜΕ είναι αυτοί που αναπαράγουν την «γκετολογία» και τον φόβο στην κοινωνία περί υγειονομικής βόμβας του οικισμού «Καποτά». Ωστόσο δεκαεφτά πλέον χρόνια, δεν έχει δοθεί καμία λύση στα καθημερινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοί του. Η φόβοι για το τι γίνεται μέσα στο «Καποτά» έχουν ως ένα βαθμό στιγματίσει και τους κατοίκους στα μάτια των περίοικων. Ο Στιγματισμός του οικισμού και των κατοίκων του είναι κάτι που έγινε αντιληπτό από την κουβέντα μας με κατοίκους γειτονικών οικισμών στο «Καποτά» και σε αυτό έχουν συντελέσει πολλοί παράγοντες. Η ευρύτερη περιοχή όμως κουβαλάει μια ανεξίτηλη ταμπέλα εδώ και πολλά χρόνια.

Μας τονίζει ο νεωκόρος της εκκλησίας *...Εγώ θυμάμαι το 1970, όταν τότε η συγκοινωνία σταμάταγε 12 η ώρα, δεν υπήρχε ούτε ηλεκτρικός, ούτε λεωφορεία και ταξί έβρισκες πολύ σπάνια.. Και όταν καλούσαμε ταξί μας λέγανε «Πού στο Μενίδι ;» .. Δεν έρχομαι στο Μενίδι...*

Οι κάτοικοι φαίνεται να αντιλαμβάνονται το τι μπορεί να σημαίνει η κατοίκησή τους στον εν λόγω οικισμό, αλλά η δική τους εκδοχή για το τι τελικά αποτελεί η γειτονιά τους είναι άκρως διαφορετική από τον χαρακτηρισμό «γκέτο»

Ο κος Κώστας (ελληνικής καταγωγής, 62 ετών) χαρακτηριστικά μας λέει: *...Δεν είμαστε γκέτο, είμαστε μια κλειστή κοινωνία...Γκέτο δεν μπορούμε να το πούμε γιατί μπορεί ο καθένας να 'ρθει εδώ, σ' ένα γκέτο δεν θα μπορούσες να μπει καν...*

Η Μαρία (ποντιακής καταγωγής, 22 ετών)...*Εγώ όταν θα γνωρίσω κάποιον δεν θα του πω ότι είμαι από το «Καποτά», κάποιοι πιτσιρικάδες το λένε μεταξύ τους γιατί νομίζουν ότι είναι πιο μάγκες που μένουν εδώ...*

Ουσιαστικά βλέπουμε ότι αν και στην αρχή ο οικισμός εξυπηρετούσε τις ανάγκες των κατοίκων για προσωρινό διάστημα και σε γενικές γραμμές η διαβίωση τους ήταν άρτια, στη συνέχεια η υποβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη αποχώρηση των σεισμόπληκτων έσπρωξαν μέσα στον χώρο αυτόν νέους πληθυσμούς και εθνοτικές ομάδες που χρησιμοποίησαν τον καταυλισμό ως καταφύγιο για στέγαση. Αυτό συντέλεσε στην έντονη περιφρακτικότητα και την περαιτέρω απομόνωση του οικισμού από το κράτος και τους φορείς πρόνοιας, αφού μαζί με την είσοδο των μειονοτικών ομάδων στον καταυλισμό ξεκίνησαν η «γκετολογία» των Μ.Μ.Ε και ο θεσμοθετημένος εθνορατσισμός.

...Δεν φταίει ο κόσμος, ο κόσμος βρήκε μία στέγη και μπήκε εδώ μέσα. Εδώ μέσα έχει ό,τι φυλές θέλεις. Γεωργιανοί, Ρώσοι, Πακιστανοί...Στην αρχή ήταν καλύτερα εδώ πέρα...ο κόσμος ήταν πραγματικά πονεμένος-ήμασταν οικογενειάρχες, ήμασταν όντως σεισμόπληκτοι και δεν ήταν αυτό που βλέπεις σήμερα, δεν υπήρχαν γύφτοι, Αφγανοί... όλοι αυτοί ήρθαν μετά...(νεωκόρος)

Ο στιγματισμός των κατοίκων με την ταυτότητα του «γκετοποιημένου», του επικίνδυνου και του αφερέγγυου, τον οδηγεί στον αγώνα για επιβίωση, κάτι που τους στρέφει σε χαμηλότερου κύρους επαγγέλματα ή άτυπες μορφές εργασίας.

...Στο «Καποτά» ζουν άνθρωποι που δεν έχουν καμία θέση στον καταυλισμό. Ούτε άποροι είναι, ούτε σεισμοπαθείς. Ζουν εδώ μέσα για να κάνουν άλλου τύπου δουλειές. Το πρόβλημα είναι ότι μαζί με αυτούς, την πληρώνουμε και εμείς που είμαστε φτωχοί άνθρωποι και δεν έχουμε σχέση με αυτά τα πράγματα... (Γεωργία)

Οι διοικητικές αρχές και η αυστηρή γραφειοκρατία του δημόσιου μηχανισμού έθεταν διαχρονικά εμπόδια σε όποια προσπάθεια καλύτερευσης των συνθηκών διαβίωσης για τους κατοίκους.

...Ο Δήμαρχος δεν ήθελε να μας βοηθήσει να φτιάξουμε την εκκλησία για να μην νομιμοποιήσει κατά κάποιο τρόπο και την κατάσταση εδώ μέσα, παρόλα' αυτά την χτίσαμε εμείς με τη βοήθεια της Μητρόπολης...(νεωκόρος)

Ανεξαρτήτως του στίγματος που οι κάτοικοι κουβαλάνε άθελα τους, όλα αυτά που σας προαναφέραμε σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης αυτού του πληθυσμού, όχι μόνο δεν είναι ευρέως γνωστά στις διοικητικές αρχές, αλλά φαίνεται να αγνοεί την ισχύουσα κατάσταση ακόμα και μέρος περίοικων που διαμένουν σε πολύ κοντινή απόσταση από τον καταυλισμό.

Όπως μας λέει ένας κάτοικος των Θρακομακεδόνων(Δημήτρης, Έλληνας, 46 ετών)...Δεν ξέρω, ούτε θέλω να ξέρω για το τι γίνεται στο Καποτά...Αν δεν μ' ενοχλούν εμένα γιατί πρέπει να ξέρω;...

Η Ελένη (40 χρονών) επισημαίνει *...Στο Καποτά ξέρω υπήρχαν σεισμόπληκτοι αλλά έφυγαν και τώρα έχει γύφτους και Ρωσοπόντιους...*

Αυτοί που φαίνεται να εγκατέλειψαν τον καταυλισμό είχαν εναλλακτικές λύσεις στέγασης από περιουσιακά στοιχεία και ανήκαν ως επί το πλείστον στα μικρομεσαία στρώματα

...Όσοι είχαν ένα δεύτερο σπιτάκι, μια δυνατότητα να νοικιάσουν φύγαν μια και καλη... οι υπόλοιποι χρόνια εδώ μέσα...πώς να φύγουμε...(Κώστας)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο προβληματισμός βάσει του οποίου συντάχθηκε η παρούσα εργασία αφορά το κατά πόσο ο κοινωνικός χώρος των φτωχογειτονιών και των γκέτο διαμορφώνει και αναπαράγει το φθινό και χαμηλού κύρους εργατικό δυναμικό. Ειδικότερα εξετάστηκε η περίπτωση μιας φτωχογειτονιάς του Δήμου Αχαρνών που ενέπνευσε τον συγγραφέα να τη μελετήσει, ακριβώς λόγω των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων της, αλλά και του κοινωνικού αποκλεισμού που τους επιβάλλεται με διάφορους τρόπους και κυρίως χωρικά. Ο χωρικός παράγοντας του κοινωνικού αποκλεισμού κυριαρχεί στην επιστημονική μας ανάλυση, καθώς αυτός συντελεί στη δημιουργία θυλάκων περιθωριοποίησης γύρω και μέσα στις μεγαλουπόλεις, διαμορφώνοντας και αναπαράγοντας το φθινό και χαμηλού κύρους εργατικό δυναμικό.

Θέλοντας να αναδείξουμε το πώς αναπαράγεται αυτό το εργατικό δυναμικό μέσα στο χώρο, παραθέσαμε στο πρώτο κεφάλαιο τρεις κλασσικές μελέτες - μια από τη μαρξιστική και δύο από τη βεμπεριανή σχολή - ενώ χρήσιμες για την κατανόηση του κοινωνικού χώρου και της παραγωγής του στάθηκαν οι νεομαρξιστικές προσεγγίσεις. Συμπληρωματικά, στο πρώτο μέρος της εργασίας παρατέθηκε και η Σχολή του Σικάγο, προσπαθώντας να φωτίσουμε τις έννοιες της κοινωνικής ευταξίας (social order), της κοινωνικής αποδιοργάνωσης (social disorder) ενώ ο Sutherland συνέβαλε με τη θεωρία του περί «διαφορικών συναναστροφών» στην κατανόηση της εγκληματικής συμπεριφοράς.

Στην προσπάθεια να εξειδικεύσουμε την ανάλυσή μας γύρω από συγκεκριμένες προβληματικές, στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά πρωταρχικά στην κατανομή(2.1) των μειονοτήτων στους χώρους της πόλης καθώς επίσης και στην περιφρακτικότητα διαμονής (2.4) και εργασίας τους (2.2). Παράλληλα, παραθέτουμε ορισμένους θεωρητικούς προβληματισμούς γύρω από τις άτυπες μορφές απασχόλησης (2.3) και στο 2.5 εξετάζουμε την προσέγγιση του Chris Hamnett (1984) σχετικά με την «κοινωνικο-ιδιοκτησιακή πόλωση» (socio-tenurial polarization). Στο υποκεφάλαιο 2.6 μεταθέτουμε το ενδιαφέρον μας στο δημόσιο λόγο και στους ηθικούς πανικούς που αυτός δημιουργεί χτίζοντας τα αόρατα τείχη ανάμεσα στους «κανονικούς» και τους «Ξένους». Κλείνουμε το δεύτερο θεωρητικό μας κεφάλαιο με το παράδειγμα της εθνοτικής ομάδας των Ποντίων από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, που στιγματίζονται με την ετικέτα

"Ρωσοπόντιοι" και όλα τα αρνητικά που αυτός ο όρος μπορεί να συνεπάγεται για τον δημόσιο λόγο και την παγίωση στερεοτύπων στην ελληνική κοινωνία.

Ολοκληρώνοντας αυτήν τη μελέτη, κρίνεται απαραίτητο να αναδειχθούν τα επιστημονικά ερωτήματα που προκύπτουν μέσα από τα θεωρητικά εργαλεία που χρησιμοποιήσαμε, σε συνδυασμό με την επιτόπια έρευνα στο χώρο της φτωχογειτονιάς. Η διαχρονικότητα των θεωρητικών μας προσεγγίσεων έγκειται στο γεγονός ότι αν και υπάρχουν βασικές ποιοτικές διαφορές στις σημερινές συνθήκες διαβίωσης των φτωχότερων στρωμάτων, εντούτοις το κοινωνικό μοντέλο που βιώνουμε στο παρόν βασίζεται εξίσου με το άλλοτε, στην κοινωνική ανισότητα και την κοινωνική αδικία.

Διατρέχοντας λοιπόν, την έρευνα και εξετάζοντας τον κλασικό μαρξισμό και το έργο του Ένγκελς πιο συγκεκριμένα, συναντάμε στη βιομηχανική Αγγλία την εργατική της τάξη (1844-1845) να διαβιεί μέσα σε άθλιες συνθήκες υγιεινής, όπου η στενότητα χώρου, αλλά και οι φυσικοί κίνδυνοι για εκείνη αποτελούν κομμάτι της καθημερινότητάς της. Η εικόνα που αντικρίσαμε στον οικισμό του πρώην στρατοπέδου «Καποτά» ήταν αποκαρδιωτική, ίσως ως ένα βαθμό αναλόγως αποκαρδιωτική με την εικόνα που είχε ο Ένγκελς βλέποντας τότε τους φτωχότερους της βιομηχανικής Αγγλίας -στην αναζήτηση ενός καταφυγίου- να στοιβάζονται σε σκουπιδότοπους και ετοιμόρροπα κτήρια, ενώ αντίθετα οι πιο εύπορες κοινωνικές τάξεις να ζουν στα ομορφότερα και καθαρότερα τμήματα της πόλης. Αυτό είναι κάτι που ενδεικτικά παρατηρήσαμε από τη μελέτη περίπτωσης μας, βλέποντας άλλους γειτονικούς οικισμούς (Θρακομακεδόνες, Ολυμπιακό Χωριό) να παρουσιάζουν φανερά καλύτερες συνθήκες διαβίωσης για τους κατοίκους τους σε σχέση με το «Καποτά», όπου εδώ και 18 χρόνια πλέον στεγάζει ιδιαίτερος φτωχά κοινωνικά στρώματα γηγενών, προσφύγων και μεταναστών. Παράλληλα, φάνηκε από τις συζητήσεις μας με περίοικους της φτωχογειτονιάς πως αγνοούσαν το μέγεθος του προβλήματος στον οικισμό «Καποτά». Σε αυτό αναμφίβολα συμβάλλει και η ίδια η θέση του οικισμού στο βόρειο άκρο του αστικού ιστού, που ως χώρος πρώην στρατοπέδου έχει ως εγγενές χαρακτηριστικό του την απομόνωση και την περιφρακτικότητα.

Όπως είδαμε στη παρούσα μελέτη, οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί και οι μειονοτικές εθνοτικές ομάδες καθώς και οι φτωχότερες τάξεις του γηγενούς πληθυσμού, καλούνται να ζουν σε περιφρακτικούς χώρους και υπό τον μανδύα της ανεξίτηλης ετικέτας να καταπιάνονται με οποιαδήποτε εργασία και με κάθε κόστος ώστε να εξασφαλίσουν την

επιβίωση τους. Η στενότητα του χώρου και η έλλειψη ιδιωτικότητας ακόμα και μέσα στα ίδια τα σπίτια (κοντέινερ) των κατοίκων, φαίνεται από τη μία να τους εγκλωβίζει χωρικά και δευτερευόντως παρατηρούμε μια μερίδα ανθρώπων, κοινωνικοποιημένων σε ένα περιβάλλον διακριτό από αυτό της οικογένειας, να διαμορφώνει αντικοινωνικές αντιλήψεις σε σχέση με την εργασία του, καταφεύγοντας έτσι, πολλές φορές σε παράνομα επαγγέλματα (π.χ. λαθρεμπόριο τσιγάρων) ή σε εγκληματική δραστηριότητες. Παράλληλα, πολλοί από τους κατοίκους του «Καποτά» πέφτουν θύματα εσωτερικών μαφιών (αγοροπωλησία κοντέινερ) και χωρίς να έχουν κάποια εναλλακτική επιλογή στέγασης, αποδέχονται τους όρους που τους τίθενται, παγιώνοντας την ίδια στιγμή (άθελα τους) τις σχέσεις εξουσίας που αναπτύσσονται εντός της φτωχογειτονιάς.

Η ανυπαρξία ελεύθερων χώρων για αναψυχή και συνάντηση των κατοίκων του «Καποτά» κινητοποιεί την ανθρώπινη ανάγκη για ανανοηματοδότηση της χρήσης των χώρων και προσδίδει εν τέλει διαφορετική χρήση σε αυτούς. Κατά κάποιο τρόπο δηλαδή, το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν οι κάτοικοι, μορφοποιείται αναλόγως των αναγκών τους και των μέσων που αυτοί έχουν στη διάθεση τους. Ένα καλό παράδειγμα ως προς αυτό, είναι η ύπαρξη της εκκλησίας (κοντέινερ) που βρίσκεται στο «Καποτά». Αυτή δεν έχει μόνο θρησκευτικό χαρακτήρα αλλά λειτουργεί και ως ένας χώρος συνάντησης των μειονοτικών ομάδων για να συζητήσουν τις δυσκολίες τους, να ανταλλάξουν ευχές και να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον ή και να βοηθηθούν (από συσσίτια). Με λίγα λόγια αυτό που συναντήσαμε στις βεμπεριανές μελέτες ως «εναλλακτική χρήση των χώρων» είναι κάτι που συναντήσαμε και στην υπό έρευνα φτωχογειτονιά, γεγονός που μας φανερώνει ότι η υλική στέρηση δεν αποτελεί από μόνη της το εμπόδιο για την κοινωνικοποίηση του πληθυσμού. Αντιθέτως, η αναζήτηση δημιουργίας χώρων κοινωνικοποίησης, όπου οι κάτοικοι θα νιώθουν οικεία, λαμβάνει την μορφή μιας ιδιότυπης αντίστασης εν μέσω μιας ιδιαίτερα δυσοίωνης κατάστασης.

Ωστόσο από την κατάσταση της εργατικής τάξης της Αγγλίας (1844) μέχρι το Philadelphia Negro (1899) και το Race Community and Conflict του Rex J. and Moore R. (1967), βλέπουμε το πώς οι συνθήκες διαβίωσης και η στέγαση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων είχαν διαχρονικά και καθολικά άμεση συσχέτιση με την εργασία που αναλάμβαναν. Αντίθετα με την επικρατούσα λογική της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα που εξακολουθεί να θεωρεί το ζήτημα της φθηνής εργασίας αποκομμένο από τη στεγαστική κατάσταση, σε αυτή την εργασία επιχειρήσαμε να ερευνήσουμε μέσω των

θεωρητικών μας εργαλείων το πώς η στέγαση αναπαράγει εργασιακά πρότυπα για τον πληθυσμό.

Μιλώντας λοιπόν για τον ρόλο που επιτελεί η κοινωνική πολιτική στην διαμόρφωση και αναπαραγωγή τέτοιων χώρων - παρόμοιων με αυτόν που εξετάζουμε στη παρούσα μελέτη- διαπιστώνουμε πως είναι καθοριστικός. Μέσω της οργάνωσης της εργασίας αλλά και της στέγασης φαίνεται να διαμορφώνονται κοινωνικά ισχυρές ανισότητες, οι οποίες δύνανται να εγκλωβίζουν τις φτωχότερες κοινωνικές τάξεις σε μια κατάσταση διαρκούς αποστέρησης υλικών και πνευματικών αγαθών, αλλά το κυριότερο, έλλειψης κοινωνικών δικαιωμάτων. Δίχως να αναλαμβάνει κάποια πολιτική πρωτοβουλία για ανατροπή αυτής της κατάστασης, το κράτος αρκείται στο να δημιουργεί συνθήκες εξάρτησης των φτωχότερων από προνοιακά επιδόματα χωρίς παράλληλα να υπάρχει κάποια πρωτοβουλία για τη βελτίωση της στεγαστικής κατάστασης ή των όρων εργασίας τους. Η ύπαρξης φτωχογειτονιών ή γκέτο αποτελεί μια πολιτική επιλογή και σαφώς και δεν ανήκει στους κοινωνικά αποκλεισμένους, αλλά κατά κύριο λόγο στους κρατικούς φορείς που μέσω των πολιτικών τους ωθούν τους μη έχοντες σε αναγκαστικές λύσεις είτε για στέγαση είτε για εργασία.

Ένα από τα συμπεράσματα που θα μπορούσαμε να εξάγουμε από την έρευνα περίπτωσης που διεξήχθη, είναι ότι η οικονομική και κοινωνική εξαθλίωση αυξάνει την οικονομική εξάρτηση των φτωχότερων από τους πλουσιότερους, κάνοντας τους πρώτους να παραγκωνίζουν τις ηθικές αξίες και φραγμούς τους για την άσκηση μιας εργασίας. Αυτό, καθιστά τους εξαθλιωμένους ευάλωτους στην εκμετάλλευση - την ίδια στιγμή που εξωθούνται σε μια αγορά υπηρεσιών προς κάλυψη των αναγκών των μεσαίων και ανώτερων τάξεων. Η περιφρακτικότητα του χώρου διαμονής τους και η υποτυπώδης δυνατότητα πρόσβασης των κατοίκων στα πνευματικά αγαθά και τη μόρφωση, προοιωνίζει ένα αβέβαιο εργασιακό μέλλον για τους νέους της φτωχογειτονιάς.

Πολλοί θεωρητικοί αμφιταλαντεύονται σχετικά με τις περισσότερες περιπτώσεις μικροπαρανομιών και εγκλημάτων που διαπράττονται από τα φτωχότερα στρώματα, ώστε τείνουν να βλέπουν την κλοπή αφενός ως την ελάχιστη επανάσταση, αφετέρου ως έναν άνευ αποτελέσματος ατομικιστικό τρόπο αντίδρασης ενάντια στην εξαθλίωση. Στον αντίποδα των αποθαρρυντικών αυτών συμπεριφορών και καταστάσεων που γίνονται ορατές στις φτωχογειτονιές και τα γκέτο των μεγαλουπόλεων, ο Λεφέβρ, όπως και τόσοι άλλοι θεωρητικοί και καλλιτέχνες της πρωτοπορίας του μεσοπολέμου αλλά και της

δεκαετίας του εξήντα, έβρισκε στην πόλη όχι μόνο τη φρίκη αλλά και την ελπίδα, όχι μόνο την τάξη αλλά και την αταξία, όχι μόνο την αναπαραγωγή των κυρίαρχων αξιών αλλά και την αμφισβήτησή τους, όχι μόνο την κανονικοποιητική ρουτίνα αλλά και την απελευθερωτική γιορτή. Επίσης πολλοί ριζοσπάστες φιλόσοφοι τάχθηκαν με την ιδέα πως οι ομάδες, που η κεντρική εξουσία περιχαράκωνει σε διανοητικές, κοινωνικές και χωρικές περιφέρειες, μαζί με την εργατική τάξη, μπορεί να αποτελέσουν γι' αυτόν υποκείμενα ενός συνολικού σχεδίου για μια διαφορετική κοινωνία (Castells, 1980).

Ωστόσο, όπως παρατηρείται, η νεοφιλελεύθερη πολιτική των πολιτικών ευελιξίας της αγοράς εργασίας, η περικοπή των κοινωνικών δαπανών του κράτους πρόνοιας καθώς και η καθίζηση που έχει υποστεί συνολικά η ελληνική οικονομία έχει επηρεάσει σε καθοριστικό βαθμό τις οικογένειες που ζουν στον οικισμό του πρώην στρατοπέδου «Καποτά». Αν για τους κατοίκους ήταν ήδη από πριν απαισιόδοξες οι προοπτικές διαβίωσης τους, με την επικρατούσα οικονομική και κοινωνική κατάσταση στο «Καποτά», η εξαθλίωση φαίνεται να εντείνεται ολοένα και περισσότερο. Επιπλέον, τα φτωχότερα εργατικά στρώματα πρόκειται να πληγούν περαιτέρω, καθώς το μέλλον τους μέσα σε μια αγορά εργασίας με υψηλό ανταγωνισμό στις χαμηλού κύρους εργασίες, φαντάζει αρκετά δυσοίωνο και ανασφαλές. Οι κάτοικοι του οικισμού ζουν είτε σε ένα καθεστώς μόνιμης εργασιακής ανασφάλειας με υποτυπώδεις αποδοχές ή επιδόματα (ανεργίας, αναπηρίας, προσφυγικό), είτε παραμένουν σε κατάσταση χρόνιας ανεργίας και παντελούς ένδειας. Μια μικρή μόνο μερίδα πληθυσμού καταπιάνεται με παράνομες εργασίες, αφού είναι ουσιαστικά και οι μόνες επικερδείς δραστηριότητες.

Με λίγα λόγια, οι πληθυσμοί των φτωχογειτονιών και των γκέτο φαίνεται να αποτελούν το ανειδίκευτο φθηνό εργατικό δυναμικό ενός παγκόσμιου συστήματος εργασίας που αναζητά εργάτες για καλλιέργειες, βιομηχανίες, βιοτεχνίες, κατασκευές και προσωπικές υπηρεσίες. Ένα τέτοιο εργατικό δυναμικό, που θα είναι προσωρινό, θα έχει σχετικά μειωμένο κόστος αναπαραγωγής (Ψημμένος, 1999, 2006) και δύσκολα θα διεκδικούσε τα κοινωνικά και εργασιακά δικαιώματα του γηγενούς εργατικού δυναμικού.

Κλείνοντας το κεφάλαιο των συμπερασμάτων, πρέπει να τονίσουμε πως η μελέτη του αστικού χώρου μας έβαλε σε διαδικασία να αναλογιστούμε ότι ο κοινωνικός χώρος είναι ένα πεδίο διόλου ανεξάρτητο από το πλέγμα των ταξικών διαφοροποιήσεων και των εξουσιών που υφίστανται μέσα στην κοινωνία, διαχωρίζοντας τον πληθυσμό σε τάξεις,

και τον χώρο όπου αυτός ζει και δραστηριοποιείται, σε συνοικίες. Μπορούμε επίσης να πούμε ότι τα τελευταία χρόνια ο σχεδιασμός του χώρου καθορίζεται όλο και πιο πολύ ως αποτέλεσμα των δυνάμεων της αγοράς και του μετασχηματισμού των χώρων εργασίας και κατανάλωσης. Οπότε αντιλαμβανόμαστε ότι το ίδιο το κοινωνικοοικονομικό σύστημα διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στην παραγωγή και αναπαραγωγή των χώρων διαμονής και εργασίας των ανθρώπων.

Τέλος, βλέποντας και κρίνοντας την κατάσταση που επικρατεί στην περίπτωση της φτωχογειτονιάς που εξετάσαμε, μπορεί να αντιληφθεί κανείς ότι η ανασφάλεια των μειονοτήτων που ζουν εκεί, η προσωρινότητα, ο φόβος και ο κίνδυνος στον οποίο εκτίθενται, δεν τους επιτρέπει να κάνουν οποιοδήποτε όνειρο ή σχέδιο για αλλαγή της ζωής τους μελλοντικά. Αντίθετα, καθίστανται έρμια της ίδιας τους της καθυπόταξης που τους επιβάλλεται μέσω των καθημερινών και αντίξοων συνθηκών εργασίας και διαβίωσης, ισορροπώντας πολλές φορές –χάριν της επιβίωσης τους- σε ένα λεπτό σχοινί μεταξύ νόμου και παρανομίας. Αυτή η εξαθλίωση και η καταπάτηση των κοινωνικών τους δικαιωμάτων είναι ή αρχή μιας επαναλαμβανόμενης διαδικασίας που σε πρώτο στάδιο αποτυπώνεται μορφολογικά στους χώρους των πόλεων και δευτερευόντως, καταλήγει να συμβάλλει μέσω των στερήσεων, στην παραγωγή του φθηνού και χαμηλού κύρους εργατικού δυναμικού, το οποίο θα οδηγηθεί στο «παιχνίδι» της επιβίωσης και στη συνέχεια θα κατανεμηθεί σε άτυπες εργασίες.

Mike Davis (2008)...

«Στην πραγματικότητα δεν ξέρει κανείς πως θα είναι αυτός ο νέος κόσμος της αστικοποίησης και κυρίως αν μπορεί να επιβιώσει. Συνήθως οι περισσότεροι ασχολούνται με το πώς θα εγκαταλείψουμε τις παραγκουπόλεις, πώς θα διώξουμε τους κολασμένους από τις φαβέλες, τους μετανάστες από τα παρισινά προάστια και τους ανέγγιχτους από το κέντρο της Βομβάης. Ο Μ. Davis λέει ότι για να το καταφέρουμε δεν πρέπει να γκρεμίσουμε τις φαβέλες, πρέπει να διαλύσουμε τους θύλακες ευημερίας της αστικής τάξης γκρεμίζοντας –έστω και συμβολικά- τα τείχη που χτίζουν γύρω από τις «αποικίες» τους»...

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

Πληροφορίες σχετικές με τα ιδιαίτερα προβλήματα του Δήμου Αχαρνών

<http://www.athensvoice.gr/the-paper/article/529/> (πρόσβαση στις 7/1/2017).

<http://www.kathimerini.gr/508091/article/epikairothta/ellada/mhnysh-toy-dhmoy-axarnwn-gia-ta-konteiner-sto-kapota> (πρόσβαση στις 10/12/2016).

<http://www.axarnea.gr/opinions/mia-istoria-me-kakous-ke-thimata-mia-istoria-gia-to-menidi-ke-ta-narkotika> (πρόσβαση στις 7/1/2017).

http://www.unpolitical.gr/2016/11/blog-post_241.html (πρόσβαση στις 7/1/2017).

<https://www.vice.com/gr/article/i-zoi-se-ena-pragmatiko-gheto-tis-athinas> (πρόσβαση στις 26/12/2016).

<http://www.acharnes-news.gr/topika-nea/7604/kataulismos-kapota-apokliroi-tis-koinonias> (πρόσβαση στις 7/1/2017).

<http://www.acharnes.gr/> (πρόσβαση στις 26/12/2016)

<http://www.newsit.gr/ellada/Hummer-narkotika-kai-porneia-sti-thesi-ton-seismoplikton-sto-Menidi/449929> (πρόσβαση στις 7/1/2017)

Πληροφορίες σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού

Απογραφή ΕΛΣΤΑΤ 2011 <http://www.statistics.gr/2011-census-pop-hous>(πρόσβαση στις 7/1/2017).

Ηλεκτρονικά Βιβλία – e-books

Hamnett, C. (1987). *Socio-tenurial polarisation in London and the South-East, Environment and Planning*. pp. 537-556. Google Scholar. (πρόσβαση στις 7/1/2017).

<https://urbanconflicts.files.wordpress.com/2015/06/urban-conflicts3.pdf> (πρόσβαση στις 6/11/2016).

Χάρτες Αστικού Ιστού

<http://www.acharnes.gr/el/category/content-641-54> . (πρόσβαση στις 12/1/2017).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρχιμανδρίτου, Μ.(1996). *Η διαχρονική εξέλιξη της προσέγγισης της ετικέτας*.
Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Βαΐου, Ν. & Χατζημιχάλης Κ. (2012). *Ο χώρος στην αριστερή σκέψη*. Αθήνα: Νήσος,
Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς.
- Κασιμάτη, Κ. (1992). *Πόντιοι Μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική
και Οικονομική τους Ένταξη*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο και Γενική
Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού.
- Κουζής, Γ. (2011). *Οικονομική κρίση και αλλαγές στην εργασία*. Ομιλία στο 7ο Συνέδριο
του Περιοδικού Ιστορεΐν. Η ιστορία της εργασίας: Νέες προσεγγίσεις σε ένα
διαρκές ζήτημα. 20-21 Μαΐου.
- Κυριαζή, Ν. (1999). *Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και
των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Λυδάκη, Α. (2001). *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Καστανιώτης
- Ξυπολυτάς, Ν. (2013). *Εσωτερική οικιακή εργασία-Η συμβολή της οικογένειας και των
σχέσεων αλληλεγγύης στην αναπαραγωγή της εργασίας*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Στριφτού, Σ.(2009). *Αχαρναί*. Τόμος α&β, Αχαρνές, Αθήνα:Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση
Ανατολικής Αττικής.
- Φραγκουδάκη, Α. (1993). *Γλώσσα και ιδεολογία*. Αθήνα: Οδυσσέας
- Ψημμένος, Ι. Σκαμνάκης Χρ. (2008). *Οικιακή Εργασία των Μεταναστριών και
Κοινωνική Προστασία. Η περίπτωση των γυναικών από την Αλβανία και την
Ουκρανία*. Αθήνα:Παπαζήσης.
- Ψημμένος, Ι. (1999). *Μετανάστευση και εργασία στην Ευρώπη: η δημιουργία νέων
κοινωνικών χώρων*. Αθήνα : Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής
- Ψημμένος, Ι. (2004).*Μετανάστευση από τα Βαλκάνια-Κοινωνικός Αποκλεισμός στην
Αθήνα*. Αθήνα: Παπαζήσης
- Bourdieu, P. (1999). *Γλώσσα και συμβολική εξουσία*. (μτφρ Κ. Καψαμπέλη). Αθήνα:
Ινστιτούτο του βιλίου Α. Καρδαμίτσα.

- Castells, M. (1980). *Πόλη και Κοινωνικοί Αγώνες*. (μτφρ, Γ. Κόκκινος, Μ. Παγκάλου)
Αθήνα: Αγώνας.
- Davis, M. (2008). *Αστικός έλεγχος -Η οικολογία του φόβου, Blade Runner* (μτφρ.
Ηλιάδης, Ν.). Αθήνα:Futura,
- Lavoinnie, Y. (2004). *Η γλώσσα των μέσων ενημέρωσης*. (μτφρ. Π. Πολίτης).
Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Lefebvre, H. (2007). *Δικαίωμα στην πόλη: Χώρος και πολιτική*. (μτφρ. Π. Τουρνικιώτης,
Κ. Λωράν). Αθήνα: Κουκίδα.
- Mason, J. (2003). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Savage, M. & Warde, A. (2005). *Αστική κοινωνιολογία καπιταλισμός και νεωτερικότητα*
Στο Ψημμένος Ι. (επιμ), (μτφρ Μπιμπλή Ιωάννα) Αθήνα: Παπαζήσης.
- Melossi, D. (1999). «*Η κοινωνική θεωρία και οι μεταβαλλόμενες αναπαραστάσεις του*
εγκληματία. Στο Κουκουτσάκη Α. (επιμ.), *Εικόνες Εγκλήματος*, Αθήνα:
Πλέθρον.
- Watson, T.J. (2005). *Κοινωνιολογία, Εργασία και Βιομηχανία*. Στο Ψημμένος Ι. (επιμ), ,
(μτφρ Καστανάρα Μ.).Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Atkinson, R. & Bridge, G. (2005). *Gentrification in a Global Context – the new urban*
colonialism. London: Routiedge.
- Bolinger, D. (1980). *Language the Loaded Weapon. The Use & Abuse of Language*
Today. London: Longman.
- Castells, M. (1983). *The City and the Grass Roots*. University of California Press
Berkeley and Los Angeles.
- Castells, M. (1977). *The Urban Question*. (μτφρ Alan Sheridam). London: Edward
Arnold (Publishers).
- Castells, M. (1976). *Theoretical Propositions for an experimental study of urban social*
movements. Pickvance, C. G. (ed.). *Urban Sociology: Critical Essays*, London:
Tavistock Publications.
- Castells, M. (1989). *The Informational City: Information Technology, Economic*
Restructuring, and the Urban Regional Process. Oxford: Blackwell.

- Clifford, R. S. & McKay, H. D. (2002). *The Social Disorganization Theory*. UC Santa Barbara: CSISS Classics.
- Cohen, S. (1972). *Folk Devils and Moral panics. The creation of the Mods and Rockers*. New York: St. Martin's Press.
- Du Bois, W. E. B. (1899 / 1995). *The Philadelphia Negro: A Social Study*. New York: Schocken Books.
- Engels, F. (2012). *The Condition of the Working-Class in England in 1844*, Lightning Source, Milton Keynes.
- Fainstein, S. & (eds). (1992). *Divided Cities, New York and London in the Contemporary World*. Oxford: Basil Blackwell.
- Foucault, M. & Rabinow P. (1982). *Space knowlege and power*. In Michel Foucault, Essential works of Foucault 1954-1984. London: Penguin books.
- Gaskell, M.S. (1990). *Slums*, Leicester University Press (a division of Pinter Publishers)
- Harvey, D. (1978). *The Urban Process under Capitalism*. International Journal of Urban and Regional Research.
- Harvey, D. (1982). *The Limits to Capital*. Oxford: Basil Blackwell.
- Harvey, D. (1989): *The urban experience*. Oxford: Basil Blackwell.
- Harvey, D. (1990). *The Conditions of Postmodernism: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. London: Blackwell.
- Harvey, D. (2000). *The spaces of Hope*, University of California Press, Berkley, 2000.
- Lefebvre, H. (1976). *The Survival of Capitalism: Reproduction of the Relations of Production*. London: Allison and Busby.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*, tr. D. Nicholson-Smith, Oxford, UK & Cambridge: MA Blackwell.
- Lewis, O. (1966). *The culture of poverty*. Scientific American.
- Liebow, E. (1967). *Tally's corner, A Study of Negro Streetcorner Men*. Boston: Little Brown.
- Massey, D. (2005). *For space*. London: Sage.
- Melossi, D. (2002). *Stato, Controllo Sociale, Devianza*, Milano: Bruno Mondatori
- McKenzie, R. D. (1924). *The Ecological Approach to the Study of the Human Community*. American Journal of Sociology 30 (σ.σ. 287-301).
- Mingione, E. (1996). *Urban Poverty and the Underclass: A Reader*. Oxford: Blackwell.

- Pahl, R. (1968). *Readings in urban sociology*. Oxford: Pergamon.
- Park, R.(1952). *Human Communities: the City and Human Ecology* Glencoe. The Free Press.
- Park, R. E. & E. W.Burgess. (1955). *The City: Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*. Chicago: University of Chicago Press.
- Popper, K. (2006). *The Open Society and Its Enemies*. Vol.1. Routledge Classics.
- Rabinow, P. (1992). *A Modern Tour in Brazil*. Oxford: Blackwell.
- Rex, J. & Moore R. (1967). *Race, Community and Conflict: A Study of Sparkbrook*. Oxford: Oxford University Press.
- Rex, J. (1970). *Race Relations in Sociological Theory*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- Simmel, G. (1983). *The Metropolis and Mental Life*. London: Routledge.
- Smith, D. (1944). *Geography and social Justice*, Oxford: Blackwell.
- Soja, E. (2000). *Postmetropolis, Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford: Blackwell.
- Thrift, N. J. (1996). *Spatial Formations*. London: Sage.
- Wacquant, L. (2008). *Urban Outcasts, A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society*. London: Sage.
- Wilson, W. (1987). *The truly Disadvantaged*, Chicago University Press.
- Wirth, L. (1928). *The Ghetto*. Chicago: University of Chicago Press.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Μαρτυρία

1.1. Μαρτυρία: Ελένη, διευθύντρια 28ου δημοτικού σχολείου που λειτουργεί μέσα στον καταυλισμό και φοιτούν περίπου 100 παιδιά.

«Το σχολείο είναι ένα προκάτ κτίριο - έχει οργανικότητα για εφταθέσιο, όμως λειτουργεί ως οκταθέσιο αφού είναι μικρά τα τμήματα λόγω της χωρητικότητας των αιθουσών. Το κλίμα εδώ είναι οικογενειακό. Οι δάσκαλοι, πέρα από το εκπαιδευτικό έργο που παράγουν, αντιλαμβάνονται και τον κοινωνικό χαρακτήρα που έχει ο ρόλος τους στην κοινότητα. Μην ξεχνάτε ότι μιλάμε για παιδιά δίγλωσσα σε πολλές περιπτώσεις, τα οποία δεν έχουν ζήσει ποτέ σε σπίτι, αντιθέτως μεγαλώνουν μέσα στα κοντέινερ του οικισμού. Το καλό είναι ότι το προσωπικό του σχολείου είναι μόνιμο, οπότε γνωρίζει τις αντιξοότητες που υπάρχουν και έχει οικοδομήσει σχέσεις εμπιστοσύνης με τα παιδιά. Εδώ συνάντησα τα καλύτερα παιδιά, απ' όπου κι αν έχω περάσει. Στα τέσσερα χρόνια που είμαι διευθύντρια δεν έχει υπάρξει ούτε μία καταστροφή στο χώρο του σχολείου. Τίποτα απολύτως! Θα περίμενε κανείς να είναι επιθετικά, οργισμένα παιδιά με όσα βιώνουν καθημερινά στον καταυλισμό -και μιλώ για τις συνθήκες διαβίωσης- όμως αντιθέτως είναι υπάκουα, γεμάτα όρεξη για γνώση, λες και κάτι διαφορετικό τα κινητοποιεί. Όταν πρωτοήρθα εδώ είχα στο μυαλό μου μία και μόνο σκέψη: Ένα σχολείο ισότιμο, που δεν θα 'χει σε τίποτα να ζηλέψει τα σχολεία εκτός καταυλισμού. Προσπαθούμε όλοι οι δάσκαλοι να υπερβούμε τον εαυτό μας και να προσφέρουμε σε αυτά τα παιδιά το καλύτερο δυνατό περιβάλλον με στόχο την κοινωνικοποίηση και την ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία. Εδώ οι μαθητές χρειάζονται πρότυπα, όχι κριτικές.»

1.2 Απόσπασμα από γράμμα των 25 παιδιών του δημοτικού, ηλικίας 10-13 ετών, κατοίκων του Καταυλισμού Σεισμόπληκτων Καποτά

[...] και να μας κόψουν το ρεύμα εμείς θα μείνουμε εδώ με κεριά, γιατί δεν έχουμε πουθενά να πάμε. Ακούμε τους γονείς μας που λένε πού θα βρουν λεφτά για να μας πάρουν φαγητό και ρούχα. Τους έχουν διώξει από τη δουλειά. Η μαμά που έπαιρνε «των πολυτέκνων» τής δίνουν λιγότερα και θα το παίρνει λέει κάθε έξι μήνες! Σε άλλες μαμάδες που παίρνανε από την πρόνοια το κόψανε και τους είπαν να πάνε από την αρχή όλα τα χαρτιά. Κάποιοι από τους γονείς μας μαζεύουν σίδερα, χαρτιά και τα πουλάνε και κάποιοι άλλοι πηγαίνουν στα φανάρια και πουλάνε μπανάνες. Δεν είναι τόπος να ζούμε εδώ. Τη νύχτα βγαίνουν οι μεθύστακες και φωνάζουν στους δρόμους και εμείς φοβόμαστε. Υπάρχουν και ναρκομανείς. Αλλά και αυτοί κατάντησαν έτσι από φτώχεια. Ακόμα, κάποιοι λίγοι μένουν εδώ, όχι γιατί δεν έχουν λεφτά όπως εμείς, αλλά γιατί κάνουν κακά πράγματα και πουλάνε κακά πράγματα. Εδώ λέει είναι το καταφύγιό τους γιατί δεν έρχεται η αστυνομία. Όμως τα ΜΑΤ γιατί ήρθαν τώρα; Μένουμε δω από μεγάλη φτώχεια! Αν μας διώξουν από εδώ, θα μείνουμε στο δρόμο. Είμαστε που είμαστε φτωχοί και πάρα πολλές φορές δεν υπάρχει ούτε ένα ευρώ στο σπίτι για να πάρουμε ένα γάλα! Έχουμε τώρα και τη ΔΕΗ να μας κόβει το ρεύμα και τα ΜΑΤ να μας χτυπάνε. Δεν μπορούμε να τα αντέξουμε όλα αυτά. Ζητάμε έλεος από το Κράτος και τον κ. Δήμαρχο.

«Πληγή» το στρατόπεδο «Καποτά» για το Δήμο Αχαρνών

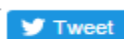
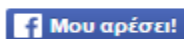

Μηνυτήρια αναφορά του δημάρχου
Σωτήρη Ντούρου, για το χώρο που έχει
μετατραπεί σε «άντρο» εγκληματικότητας

Σελ. 2-5

**Απίστευτη εξέλιξη σε ληστεία της
τράπεζας στο Ναύπλιο..Συνελήφθησαν
και οι τρεις Ρωσοπόντιοι δράστες.
(Εικόνες-Βίντεο)**

14:12 15/7/2014 - Πηγή:
Eglimatikotita

Η τολμηρή κίνηση ενός πολίτη που είδε τους δράστες να κατεβαίνουν από την μηχανή μεγάλου κυβισμού με κουκούλες, ώθησε τους δράστες να εγκαταλείψουν την ληστεία άρον άρον.

Συμφωνα με πληροφορίες λοιπόν, ένας πολίτης που τους είδε να κατεβαίνουν με τις κουκούλες από την μηχανή και κατάλαβε ότι πρόκειται για ληστεία, τόλμησε και πήρε τα κλειδιά της μηχανής που είχαν αφήσει αναμμένη για την διαφυγή τους οι δράστες.

Γαλάνης Δημήτρης, Καραγιάννης, Νικήτας

Το 24ωρο ενός Ρωσοπόντιου

Εγώ είμαι πιο Έλληνας από εσένα. Το γιατί δεν το ξέρω εγώ αλλά η γιαγιά μου το ξέρει

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ: 08/03/1998 00:00

Το Μενίδι (λένε) είναι γκέτο

Tweet 0

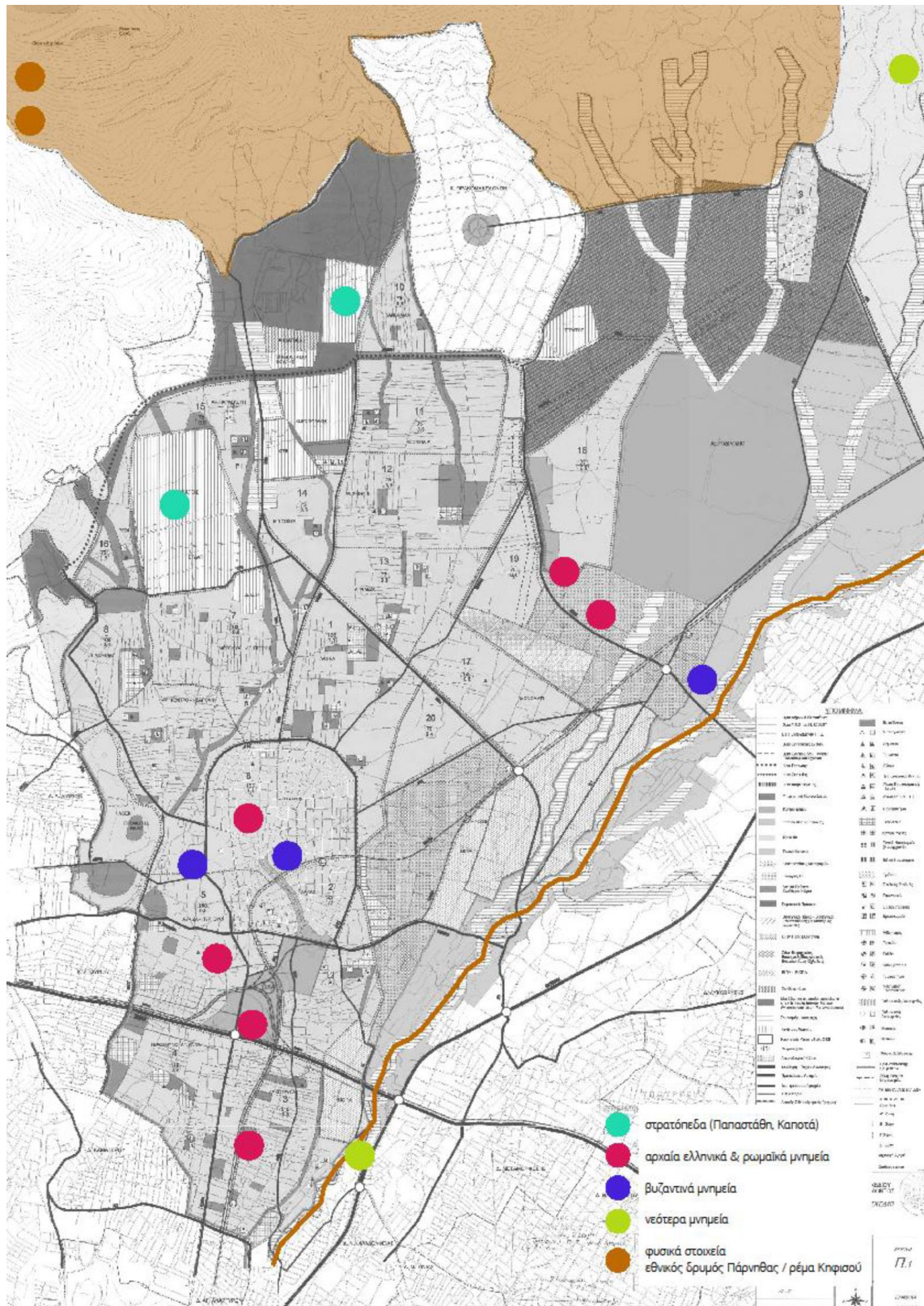

ΤΑΚΗΣ ΣΚΡΙΒΑΝΟΣ

Το Μενίδι (λένε) είναι γκέτο. Πουλάνε ναρκωτικά και όπλα, υπάρχουν συμμορίες και από κάποιες γειτονιές δεν μπορείς να περάσεις. Επίσης, το Μενίδι είναι ο πέμπτος σε πληθυσμό δήμος της Αττικής. Μια λαϊκή συνοικία, όπου χιλιάδες παιδιά πάνε σχολείο και σκέφτονται το αύριο, οι πατεράδες τους εργάζονται σκληρά ή δεν εργάζονται καθόλου και είναι λίγο ντροπή να τους παίρνει όλους η μπάλα.

Φωτογραφικό Υλικό – Χάρτες

Χάρτης 1.

Εικόνα 1. Πανοραμική όψη του οικισμού Καποτά

Εικόνα 2. Εργατικές κατοικίες στο Leeds της Αγγλίας

Εικόνα 3. Γυναίκα στο πίσω μέρος του οικισμού ψάχνει στους κάδους απορριμμάτων για οτιδήποτε της φανεί χρήσιμο.

Εικόνα 4. Η ανάγκη για παρέα και παιχνίδι είναι δεδομένα παρά την στενότητα χώρου

Εικόνα 5. Ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης εντός των κοντέινερ

Εικόνα 6. Δρόμος εντός του οικισμού

Εικόνα 7. Ένας λογαριασμός του ηλεκτρικού ρεύματος μας δίνει μια ένδειξη του προβλήματος με τις οφειλές των κατοίκων στην ΔΕΗ.

ΔΕΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ Α.Ε.
Ελευθερίου 39, 104 12 Αθήνα, e-mail: info@de.gr
Α.Φ.Μ. 999099999, Α.Δ.Τ. 999999999
www.dei.gr

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΑΧΑΡΝΩΝ
Δ. ΒΑΡΕΛΑ 3-ΘΕΡΜΟΠΥΛΗ 136 71

Πληροφορίες: 11 770
Βλάβες: 10505
Καταμέτρηση: 210 2619860

Κωδικός Ηλεκτρονικής Πληρωμής: [redacted]

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟ ΠΛΗΡΩΜΗΣ: *23.639,00
ΛΗΞΗ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ: 29/06/2015

Λογαριασμός Συμβολαίου: 17/03/2015 έως 18/05/2015

Κατανάλωση Ηλεκτρικής Ενέργειας: 18/05/2015

Α/Α Λογαριασμού: [redacted]
Κωδικός Σταθίου: [redacted]
Στοιχεία Πελάτη: [redacted]
Αρ. Παραστατικού: [redacted]
Α.Φ.Μ. / Α.Δ.Τ.: [redacted]
Εγγύηση: 20,00 €

Για οποιοδήποτε θέμα σχετικά με το λογαριασμό σας καλέστε στο 11 770 (αστική χρέωση).

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ & ΔΙΑΣΥΜΒΑΛΕΜΕΝΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	ΜΗ ΔΙΑΣΥΜΒΑΛΕΜΕΝΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΔΙΕΥΛΙΣΤΗΝ	44,071
ΠΕΡΙΦΕΡΑΙΟ	-
ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ	14,476
ΥΔΡΟΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ	7,583
ΑΠΕ	16,278
ΔΙΑΣΥΜΒΑΣΕΙΣ	17,311
ΣΥΝΟΛΟ	100,004

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΟΦΕΙΛΗΣ: Έχετε οφειλή από προηγούμενο λογαριασμό σας. Παρακαλούμε για την εξόφλησή της μέχρι την ημερομηνία λήξης ή καλέστε στο 11770 για υποβολή αιτήματος ρύθμισης εξόφλησης.

ΔΕΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ Α.Ε.
Ελευθερίου 39, 104 12 Αθήνα, e-mail: info@de.gr
Α.Φ.Μ. 999099999, Α.Δ.Τ. 999999999
www.dei.gr

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΑΧΑΡΝΩΝ
Δ. ΒΑΡΕΛΑ 3-ΘΕΡΜΟΠΥΛΗ 136 71

Πληροφορίες: 11 770
Βλάβες: 10505
Καταμέτρηση: 210 2619860

Κωδικός Ηλεκτρονικής Πληρωμής: [redacted]

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟ ΠΛΗΡΩΜΗΣ: *18.517,67
ΛΗΞΗ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ: 10/02/2015

Λογαριασμός Συμβολαίου: 16/01/2015

Κατανάλωση Ηλεκτρικής Ενέργειας: 16/01/2015

Α/Α Λογαριασμού: [redacted]
Κωδικός Σταθίου: [redacted]
Στοιχεία Πελάτη: [redacted]
Αρ. Παραστατικού: [redacted]
Α.Φ.Μ. / Α.Δ.Τ.: [redacted]
Εγγύηση: 0,00 €

Σας ενημερώνουμε ότι από τις 25.07.2014 έχουν γίνει τροποποιήσεις στις Χρεώσεις Προμήθειας στα Οικιακά (κλιμακία 0-800 kWh) και Επαγγελματικά Τιμολόγια (εμπορικά & βιομηχανικά). Για περισσότερες πληροφορίες καλέστε στο 11770 ή επισκεφτείτε το www.dei.gr

Σας ενημερώνουμε για τη δυνατότητα ένταξης των οικιακών πελατών στο Μητρώο των Ευάλωτων Πελατών (κατόντιν ελέγχου των προϋποθέσεων και έγκρισης από την Πολιτεία) με μια απλή αίτηση. Για πληροφορίες σχετικά με τα μέτρα προστασίας που ισχύουν για τους Ευάλωτους και κυρίως για τα άτομα που έχουν ανάγκη μηχανικής υποστήριξης ή την υποβολή αίτησης καλέστε στο 11770.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΑΚΟΠΗΣ ΡΕΥΜΑΤΟΣ! Έχετε οφειλές από προηγούμενους λογαριασμούς και παρακαλούμε για την άμεση εξόφλησή τους. Η κοινοποίηση της εντολής διακοπής προς το Διαχειριστή Δικτύου έχει ήδη πραγματοποιηθεί με προηγούμενο λογαριασμό σας.

Εικόνα 8. Η εκκλησία του οικισμού που στεγάζεται σε κτήριο κοντέινερ

Εικόνα 9. Το σπίτι και το αυτοκίνητο ενός κατοίκου

Εικόνα 10. Παιδιά παλιννοστούντων Ποντίων από τις πρώην χώρες της ΕΣΣΔ εν ώρα παιχνιδιού

Οδηγός Συνέντευξης

1^η Ενότητα: Δημογραφικά χαρακτηριστικά

1. Πως ονομάζεστε;
2. Που γεννηθήκατε;
3. Πόσα χρόνια έχετε πάει σχολείο;
4. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; Μένετε εδώ με όλη σας την οικογένεια;
5. Πόσα χρόνια μένετε στο «Καποτά»;
6. Πληθυσμός πόσων διαφορετικών εθνοτικών ομάδων διαμένουν μέσα στο καταυλισμό;

2^η Ενότητα : Υλικές υποδομές

7. Γίνεται συχνός καθαρισμός των υποδομών και συγκομιδή των απορριμμάτων;
8. Υπάρχουν επιδιορθώσεις στα σπίτια σας;
9. Υπάρχουν ελεύθεροι χώροι προς χρήση από τους κατοίκους;
10. Πως βοήθησε ο Δήμος ή η Περιφέρεια την κατάσταση;
11. Πως θα μπορούσε, θεωρείτε, να γίνει καλύτερη η κατάσταση διαβίωσης σας στο «Καποτά»;
12. Τι χώροι ψυχαγωγίας υπάρχουν για τα παιδιά, τους μεγαλύτερους;
13. Υπάρχει δημοτικό σχολείο μέσα στον οικισμό;
14. Υπήρχε ποτέ πρόβλημα με τη παροχή ρεύματος ή νερού στον οικισμό;
15. Υπάρχει δικός σας προσωπικός χώρος μέσα στο σπίτι;

3^η Ενότητα: Εργασία – Οικονομική κρίση

16. Εργάζεστε;
17. Από την εικόνα που έχετε με τι εργασίες καταπιάνεται κυρίως ο κόσμος που μένει στο "Καποτά";
18. Τα χρόνια της κρίσης έχουν αλλάξει κάτι στις μεταξύ σας σχέση στον οικισμό;
19. Τι δουλειές κάνουν οι ντόπιοι και τι δουλειές κάνατε εσείς;
20. Με τι χρήματα ζείτε;
21. Λαμβάνετε κάποιο επίδομα ανεργίας ή το προσφυγικό επίδομα;
22. Η οικονομική κρίση επηρέασε το "Καποτά". Πως ;

23. Είναι πιο εύκολο ή πιο δύσκολο για τους Έλληνες και τους Πόντιους κατοίκους να βρουν εργασία;
24. Έχει υποπέσει στην αντίληψη σας κάτι σχετικά με παράνομες εργασίες μέσα στον οικισμό; Τί είναι αυτό;
25. Τι σχέση θεωρείτε πως έχει ο οικισμός με τις παράνομες αυτές εργασίες;

4^η Ενότητα: Συνθήκες Διαβίωσης

26. Μιλήστε μου αν θέλετε για τη ζωή και τη διαμονή σας στο «Καποτά»;
27. Μιλήστε μας για τις καθημερινές δυσκολίες που αντιμετωπίζετε;
28. Πώς είναι η ζωή σας μέσα σε ένα σπίτι - κοντέινερ;
29. Τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς είναι ικανοποιητικά για τη μετακίνησή σας από τον οικισμό;
30. Πως ήταν παλιότερα η κατάσταση στο Καποτά και πως εξελίχθηκε;
31. Που απευθύνεστε όταν έχετε κάποιο πρόβλημα υγείας; Υπάρχει νοσοκομείο ή κέντρο υγείας κοντά στον οικισμό;
32. Τι διέξοδος υπάρχει για κάποιον που ζει μέσα στον καταυλισμό να καλυτερεύσει τις συνθήκες ζωής του;
33. Ποιοι είναι οι φορείς που δραστηριοποιούνται στη βοήθεια των κατοίκων;
34. Με ποιο τρόπο σας βοηθάνε;
35. Από τους Έλληνες ποιοι είναι αυτοί που μείνανε εδώ και δεν κατάφεραν να φύγουν ποτέ;
36. Ποιοι δικαιούνται και τι στο συσσίτιο;

5^η Ενότητα: Ανανομηματοδοτήσεις του χώρου

37. Σε ποιες περιπτώσεις συγκεντρώνεστε όλοι μαζί οι κάτοικοι του οικισμού; (γιορτές, εκδηλώσεις)
38. Ποιοι είναι οι δημόσιοι χώροι που μαζεύεστε οι κάτοικοι;
39. Τι σημαίνει για εσάς η ύπαρξη της εκκλησίας μέσα στο «Καποτά»;
40. Που μαζεύονται οι εργάτες για να βρουν δουλειά; Υπάρχει κάποιος χώρος;
41. Που θα συναντήσετε τους φίλους σας;

6^η Ενότητα: Στιγματισμός

- 43. Μπορείτε να πηγαίνετε στα ίδια μαγαζιά που πηγαίνουν οι εκτός του οικισμού;
- 44. Σας κοιτάνε περίεργα όταν βγαίνετε έξω από τον οικισμό;
- 45. Έχετε υπάρξει ποτέ θύμα ρατσιστικής επίθεσης;
- 46. Η αστυνομία έρχεται μέσα στο "Καποτά";
- 47. Θεωρείτε ότι ακούγεται αρνητικό να λέει κάποιος ότι μένει εδώ;

7^η Ενότητα: Κοινωνικές Σχέσεις – Προοπτικές

- 48. Πως είναι τα πράγματα μεταξύ των κατοίκων του οικισμού;
- 49. Υπάρχει κάποια συλλογική δράση των κατοίκων; κάποιος σύλλογος ίσως;
- 50. Υπάρχουν σχέσεις πατρωνίας μέσα στον καταυλισμό;
- 51. Έχετε αναζητήσει ποτέ εναλλακτική κατοικία; Θα θέλατε να φύγετε από εδώ;
- 52. Με ποιους κάνετε παρέες; Έλληνες, Πόντιους, με κόσμο εντός ή εκτός του «Καποτά»;

How the social space is creating the “cheap” and “low status” labor

Rompakis Petros

ABSTRACT

Urban ghettos, slums, Roma settlements and social housing have constituted a timeless subject of public criticism for professions and activities related to casual labor and delinquency. However, the social urban space has a long history on the production of “cheap” and low status labor that was always carrying out the appropriate “dirty jobs” in order to survive. The current research focuses on the analysis of the concept of social space, which through the complex processes of social exclusion, creates and reproduces the “cheap” and low-class workforce that lives in the slums of modern cities. This study will examine some issues concerning the distribution of the population that lives in the slums of the cities. I will also study how the spatial fragmentation of work and residence of that population pushes them at low status jobs that cause basic deprivations of material and intellectual goods and impede the social production, plunging them into poverty and misery that seem to have no end.

Keywords: social space, cheap labor force, social exclusion, population distribution, spatial fragmentation